

Этнограф
К-63
17321

ԿՈՄԻՏԱՍ
ՉԳԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՂԱԿԱՆ

КОМИТАС
ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ
СБОРНИК

ՀԱՅԳՐԱԿԱՆ

КОМИТАС

ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ СБОРНИК

Армянские Народные
Песни и Пляски

ТОМ II

АРМГНЗ
1950

15326

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՎՅՊԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԱԿԱՆ ՆՐԳԵՐ ԵՎ ՊԱՐԵՐԳԵՐ

ՀԱՏՈՐ II

ՀԱՅՊԱՏՏՅՐԱՏ
1950

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ
ԲԻՍԵԼԻՈՏԵՆԱ
ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻՍ
ԻՄ. ԿՈՄԻՏԱՍ

Ձեզազորուժը
Ռ. Մ. ՇԻՇՄԱՆՅԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՐ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ԱՐԿԵՍՏԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՍԵԿՏՐ

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
СЕКТОР ИСТОРИИ И ТЕОРИИ ИСКУССТВ

Կազմող

Մ. Ղ. ԱՂԱՅԱՆ

Խմբագիր

Խ. Ս. ՔՈՒՇՆԱՐՅԱՆ

Составитель

М. Л. АГАЯН

Редактор

Х. С. КУШНАРЕВ

ОТ СЕКТОРА ИСТОРИИ И ТЕОРИИ ИСКУССТВ АКАДЕМИИ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР

Выпуск настоящего сборника народных песен, собранных известным армянским музыковедом-композитором Комитасом, приурочен ко дню 80-летия со дня его рождения. В сборнике помещены народные песни, записанные в разное время Комитасом знаками армянской нотописы. Записи эти приобретены Сектором в последние годы и публикуются впервые.

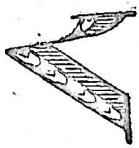
Предлагаемые вниманию читателя записи представляют большой художественный и научный интерес.

Интерес этот особенно возрастает сейчас, когда народное творчество становится в центре внимания композиторов и когда, следовательно, на соби́рание и изучение его должно быть обращено самое серьезное внимание.

Данный сборник составлен старшим научным сотрудником Сектора, заслуженным деятелем искусств тов. М. Л. Агаяном, который перевел запись песен на современные ноты, снабдил их комментариями и предпослал сборнику предисловие. Сборник редактирован заслуженным деятелем искусств, проф. Х. С. Кушнаревым.

В настоящее время Сектор истории и теории искусств подготавливает академическое издание полного собрания сочинений Комитаса, охватывающего все дошедшее до нас его музыкальное и музыковедческое наследие. Издание то должно быть реализовано в течение ближайших лет.

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՐՎԵՍՏՆԵՐԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՍԵԿՏՈՐԻ ԿՈՂՄԻՑ**

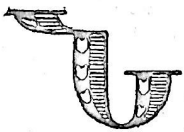
այ մեծանուն երաժշտագետ-կոմպոզիտոր Կոմիտասի ժողովրդական երգերի սույն ժողովածուն լույս է ընծայվում հեղինակի ծննդյան 80-ամյակին: Նրա մեջ տեղ են գտել Կոմիտասի կողմից հայկական նոսանիչներով սարքեր ժամանակներում գրի առնված ժողովրդական այն երգերը, որոնք վերջին տարիներն են ձեռք բերված Սեկտորի կողմից եվ լույս են ընծայվում առաջին անգամ:

Ընթերցողների ուշադրությանը հանձնվող այս գրանցումներն ունեն գեղարվեստական եվ գիտական մեծ հետաքրքրություն հասկապես այժմ, երբ ժողովրդական ստեղծագործությունը դրվում է կոմպոզիտորների ուշադրության կենտրոնում, եվ երբ պետք է առանձնակի հոգացողություն ցույց տրվի նրա հաջողությանն ու ուսումնասիրմանը:

Ներկա ժողովածուն կազմել է Սեկտորի ավագ գիտ. աշխատակից, արվեստի վաստակավոր գործիչ ընկ. Մ. Ղ. Աղայանը, որը ժողովածուի մեջ մտնող երգերը փոխադրել է արդի նոսանիչների, գրել է առաջաբան եվ ծանոթագրություններ: Ժողովածուն խմբագրել է արվեստի վաստակավոր գործիչ պրոֆ. Բ. Ս. Կուսնարյանը:

Արվեստների պատմության եվ տեսության Սեկտորը ներկայումս նախապատասխանում է Կոմիտասի երկերի լիակատար աշխատանքային հրատարակությունը՝ բաղկացած մի քանի հատորից եվ նպատակ ունի ընդգրկելու մեծանուն կոմպոզիտորի եվ գիտնականի՝ մեզ հասած ամբողջ մեծարժեք ժառանգությունը: Այդ հրատարակությունը կիրագործվի մոտակա տարիների ընթացքում:

Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

երկա ժողովածուն կազմված է Կոմիտասի ձայնագրած ժողովրդական երգերից և պարունակում է թվով 108 երգ:

Ժողովածուի 1-ին հատվածի մեջ գետեղված են 1891 թվին ձայնագրած երգերն ու պարերգերը, իսկ 2-րդ հատվածը բովանդակում է 1913 թ. վերջին շրջանի ձայնագրած երգերը: Ասում ենք «վերջին շրջանի», սրովհետեւ բլուկ-նոտի մեջ ձայնագրված առաջին երգի ծանոթությունը, որտեղ նշված է 1913 թ. հուլիսի 27-ը, ապացույց է, որ Կոմիտասը իր վերջին այցելությունը Հայաստան կատարել է 1913 թ. ամառը:

Կոմիտասի բլուկ-նոտում այդ նշումը, նախ, օգնում է մեծադույն վարպետի կենսագրական տվյալների ճշտմանը և, երկրորդ, ինքնին այդ բլուկ-նոտի հայտնաբերումը խոշոր օժանդակություն է հանդիսանում հայ ժողովրդական երգերի հավաքման, գրանցման գործում:

Կոմիտասի ձեռքով ձայնագրված ժողովրդական երգերի ձեռագրերը մինչև այսօր հայաստանում և վերձանված չեն եղել: Հայտնի է, որ մեծ վարպետը ժողովրդական երգերը ձայնագրելիս օգտվում էր հայկական նոտագրության նշաններից, նկատի ունենալով, որ նրանք ավելի են բավարարում հայկական ժողովրդական երգերի ինտոնացիաները ճշգրիտ ֆեքսացիայի ենթարկելու խնդիրը:

Ահա թե ինչ է դրում այդ մասին Կոմիտասի աշակերտ, երաժշտագետ կոմպոզիտոր Սպիրիդոն Մելիքյանը Կոմիտասի ժողովրդական երգերի ազգագրական ժողովածուի առաջաբանում.

«...Կոմիտասի թուրքահայ ժողովրդական երգերի ժողովածուն, ուր բանաբանի դրույթ մտածեցումը եղանակների վարիանտների տեսակետից սկզբնապես է հանում, հեբիք է ապացուցելու համար, որ նա առաջին ազգագրագետ, դիտանական ելաժիշտն է մեր ելաժիշտության պատմության նորագույն շրջանում»:

«Այս ժողովածուն էլ,— դրում է այնուհետև Ս. Մելիքյանը,— փրկվել է բոլորովին պատահական կերպով: 1904 թվի աշնանը, երբ ես պատրաստվում էի արտասահման գնալու, Կոմիտասը՝ իրեն իմ ուսուցիչը և ուղեցույցը, տրամադրեց ինձ իր հավաքած երգերի ամբողջ ժողովածուն արտագրելու և հետո վերցնելու՝ իբրև հայկական թեմաների անսպառ աղբյուր, որովհետև շատ էր մտահոգված իմ գերմանական աղբյուրություններով չտարվելու խնդրով»:

Վերստին շատ երգերը արտագրել եմ մի ստվար ու մեծադիր կազմված տետրից, որի մեկ տառնեբորդ մասը հազիվ էր լցնում այս հայկական նոտաներով գրված 255 երգերի ժողովածուն: Հետագայում այդ տետրի մեջ են մտնել թիկն էլի նուառեր հաբուրապեր երգեր, բայց տետրը, ինչպես Կոմիտասի վաղիցս նախաձեռնված հայաստանում ևն, չլա ու չլա...»

«Հայաստանի է, որ Կոմիտասը դեռ Գեորգյան ճամբարի Ե-րդ, Ը-րդ դասարանի աշակերտ եղած ժամանակը լավ «նոթաշի» էր համարվում և հայկական նոտաներով չարժ ձայնագրող»:

հայտնի է նաև, որ «տաճկական երգերը» նույնպես ձեմարանը դեռ չալարտած շրջանումն է ձայնագրել, 1890 թվին, Կ. Պոլսում, ուր գնացել էր մի կարճ ժամանակով. ուրեմն սխալված չենք լինի, եթե ասենք, որ այս ժողովածուի մեջ կան երգեր, որոնք դեռ 90-ական թվականներից էլ վաղ են ձայնագրվել:

«Այսպիսով պարզվում է, որ այս ժողովածուն առաջ եկած պիտի լինի շուրջ 1890 թվականից մինչև 1904 թվիլը՝ մինչև իմ արտագրության մոմենտը»¹:

Վերն առաջ բերված հատվածից պարզվում է, որ Սպիրիդոն Մելիքյանը ոչ միայն տեսել է Կոմիտասի երգերի ժողովածուն, այլև այդ ժողովածուն պատճենահանել է:

Ինչ վերաբերում է այն հատվածին, որտեղ Սպ. Մելիքյանը հայտնում է, թե Կոմիտասը տրամադրել է նրան իր հավաքած երգերի ամբողջ ժողովածուն, ապա այն փաստը, որ մենք այսօր լույս ենք ընծայում Կոմիտասի՝ մինչև օրս հայտնաբերված և վերջին տարիներին միայն գտնված երգերը, ապացույց են հանդիսանում, որ Սպ. Մելիքյանի որակումը «ամբողջ» ժողովածուի մասին վերաբերում է Կոմիտասի երգերի մի որոշ քանակին, այսինքն՝ այն 255 երգերին, որ զբաղեցնում էին ժողովածուի կամ, ավելի ճիշտը, տետրի մեկ տասներորդ մասը:

Եթե այդ երգերին ավելացնենք նաև այն մի շարք երգերը, որոնք մշակված են Կոմիտասի ձեռքով, սակայն վերոհիշյալ ժողովածուի մեջ չեն մտել, ինչպես օրինակ՝ Լուսա գութանի հոբելեյը՝ Վարդարուրի ոճով, որ լույս էր տեսել «Նավասարդ» հանդեսում՝ 1914 թ. ուսումնասիրության հետ միաժամանակ, «Խումար պառկե»-ն, «Լոյռ»-ն և այլն, որոնք թվով մոտ 30 են, այնուհետև ավելացնելով «Ակնա շար»-ը, որ գետեղված է նույն Ազգագրական ժողովածուի մեջ՝ թվով 25 երգ, թուրքական երգերը՝ թվով 40, քրդական երգերի ժողովածուն, որը լույս է տեսել «Էմինյան ազգագրական հանդեսում»՝ թվով 13, կստանանք 363 երգ: Այդ թվին ավելանում է սույն ժողովածուի 108 երգը՝ կազմելով ընդամենը 471 երգ, այսինքն Կոմիտասի ձեռքով ձայնագրված երգերի ընդհանուր քանակի մոտ մեկ ութերորդ մասը...

Ոմանց համար կարող է առասպելական թվալ Կոմիտասի կողմից ձայնագրված երգերի այս քանակը՝ մոտ 4000 երգ: Սակայն եթե հաշվի առնենք մինչև օրս մեզ հայտնի ժողովածուները՝ Ա. Բրուտյանի, «Շիրակ» (Ա. Տեր-Ղևոնդյան և Սպ. Մելիքյան), Սպիրիդոն Մելիքյանի ժողովածուն (800 երգ), Ստեփան Դեմուրյանի, Վ. Ումբատյանի դեռևս չհրատարակված երգերի ժողովածուները, նաև Գիտությունների ակադեմիայի նախկին ավագ գիտական աշխատող, երաժշտագետ, ֆոլկլորիստ Արամ Բոչարյանի հավաքած ու ձայնագրած ժողովրդական երգերն ու պարեղանակները, մեր հավաքած մի քանի տասնյակ երգերը, պարերգերը, այդ բոլորի գումարը մոտենում է մեծ վարպետի հավաքած երգերի $\frac{1}{3}$ մասին: Այս հաշվի մեջ չեն մտնում հայ-գուսանական երգերը, որոնց հավաքմանը չէր հետապնդում Կոմիտասը, ունենալով իր որոշ տեսակետը այդ հատվածին պատկանող երգերի վերաբերյալ² Եթե ի նկատի ունենանք հարուստ ժառանգությունն այն երգերի, որ թողել են մեզ մեր հայ գուսանները, տաղերգուները, աշուղները, որոնց թիվը 500-ի է հասնում, ապա կստանանք մի բազմահատոր ժողովածու, որը կպարունակե իր մեջ հայ ժողովրդական երաժշտության բազմահազար նմուշները:

Այդ կապակցությամբ մենք չենք կարող անտեսել մեր հոգևոր եկեղեցական երգերը, շարականները, տաղերը, զանձերը, մեղեդիները, որոնք կազմում են հայ երաժշտական կուլտուրայի ժառանգության մի պատկառելի մասը: Հայտնի է, որ Կոմիտասը զրի է առել և ապա մշակել է Պատարագը՝ եռաձայն, քառաձայն և ութձայն խմբի համար: Այդ Պատարագի եղանակներն իրենց լադային կառուցվածքով տարբերվում են Մ. Եկեմալյանի զբանցածներից, որոնց աղբյուրը կազմում է Նիկ. Թաշճյանի Պատարագը:

Բացի Պատարագից, Կոմիտասը ձայնադրել է նաև մի շարք ծիսական հոգևոր երգեր, տաղեր, որոնց թվումն են դեռևս չհրատարակված «Տիրամայրը» և «Հավիկը»: (Վերջինս գետեղում ենք սույն ժողովածուի վերջում՝ «Մոկաց Միրզայից» հետո, սրպես լրացուցիչ հավելված նրա հիմնական ժողովածուի):

1 Կոմիտաս, Ազգագրական ժողովածու՝ ժողովրդական երգեր: 1931 թ. առաջարան, էջ VII-VIII:
2 Այդ մասին տես՝ Կոմիտաս, Ժողովածու, հոդվածներ և ուսումնասիրություններ: Հայ գեղջուկ երաժշտություն, էջ 16:

Մեր սրտը երաժշտասերներին և նույնիսկ կոմպոզիտորներից ոմանց կարող է թվալ, որ հայ ժողովրդական երգերի հիմնական մասը արդեն հավաքված և ֆիքսացիայի է ենթարկված, որ այլևս մեր ժողովրդական երգերի մեջ բան չի մնացել, որ մնացյալները, եթե նույնիսկ այդպիսիները մնացել են, կրկնութուններ են կամ թույլ վարիանտներ և այլն:

Ներկա ժողովածուի մեջ զետեղված երգերը զալլս են հերքելու այդ և նման մտքերը՝ հայ ժողովրդական երգի և երաժշտության սպառված ու նրա ակունքների ցամաքած լինելու մասին:

Ժողովածուի մեջ մտնում են սիրային, էպիքական, ծիսական և մասամբ զինվորության ու դարիբուժյան երգերը, տաղերը, պարերգերը, պարեղանակները:

Խոնչ աշխատանք է կատարված այս ժողովածուի մեջ.

1. Երգերը հայկական ձայնանիշներից փոխադրված են ժամանակակից ընդհանրացած նոտաների:

2. Ճշտված են մեկուղիաները, վերականգնված են բաց մնացած տակտերը (որոնք Կոմիտասը արագ դրանցման միջոցին չի լրացրել):

3. Ճշտված են մետրո-ռիթմական վրիպումները՝ երգերի չափը և նրանց տակտավորման ձևը, կոմենտարների մասում զետեղելով այդ ճշտումները, ձեռագիրը թողնելով անփոփոխ:

4. Կցված են մեր դիտողութունները և առաջաբանը:

5. Կազմված է երգերի հաջորդական և այբբենական ցանկը:

6. Բացատրված են անհասկանալի տեղերը և բառերը:

7. Ժողովածուն լրացված է մի շարք երգերով: Առաջին երգը՝ «Մշեցոց Բինդյուլը», որ Կոմիտասը ձայնագրել է 1891 թվին, հայտնաբերել ենք ընկ. Հայկ Հովհաննիսյանի ձեռագիրը երգարանում և զետեղել ենք վերոհիշյալ՝ 1891 թվականին ձայնագրած երգերի բաժնում:

Երկրորդ երգը՝ դա հանրահայտ «Մոկաց Միրզան» է, որ ձայնագրել ենք իրեն Կոմիտասի ձայնից՝ դիսկից: Երրորդ երգը՝ «Հավիկը» դարձյալ Կոմիտասի ձայնից գրված, պատկանում է միջնադարյան տաղերի շարքին, որն իր մեծաշունչ կառուցվածքով համադրվում է «Մշեցոց Բինդյուլին»: Մնացյալ երգերն առնված են տարբեր տեղերից:

Հրատարակելով Կոմիտասի երաժշտական պրպտումներից մնացած սույն՝ մինչև օրս չտպագրված երգերը, հուսով ենք, որ մոտ ապագայում մեր երաժշտագետներին կհաջողվի երգերի հետզհետե նորանոր հայտնաբերումների միջոցով վերականգնել, լրացնել և լույս ընծայել Կոմիտասի երաժշտական ժառանգութունը, որի թանկագին գանձերը կդառնան ժողովրդական լայն մասսաների սեփականութունը:

Մ. ԱՂԱՅԱՆ

(ՀՍՍԻ Արվեստի վաստակավոր գործիչ)

ПРЕДИСЛОВИЕ

(КРАТКОЕ ИЗЛОЖЕНИЕ)

Настоящий сборник содержит 108 записанных Комитасом народных песен и танцевальных мелодий. Записи первой части относятся к 1891 г.; записи же второй части относятся к последнему периоду деятельности Комитаса, к 1913 г.; они связаны с последним посещением Комитасом Армении. Песни предлагаемого сборника до сего времени не были опубликованы. Они были фиксированы Комитасом в отдельных блокнотах, недавно перешедших в собственность Сектора истории и теории искусств. При записи Комитас пользовался знаками армянской нотописы, как наиболее отвечающими задаче точной фиксации интонации армянских народных песен.

Данные 108 песен являются прибавлением к опубликованным ранее 362 записям Комитаса, большая часть которых увидела в свое время свет благодаря стараниям музыковеда Спиридона Меликяна. Опубликованные ранее и публикуемые в этом сборнике мелодии представляют собой лишь незначительную часть общего количества записей Комитаса, достигающего, по имеющимся данным, 4000 названий. К сожалению большая часть записей Комитаса до сего времени остается необнаруженной.

В предлагаемый сборник входят любовные, эпические, обрядовые, рекрутские песни, песни обездоленных, танцевальные мелодии и так называемые таги*.

В целях большей доступности широкому читателю песни переведены с армянской нотописы на современную. При редактировании нами произведены уточнения некоторых неясных моментов записи, касающихся интонации и метро-ритмики.

Песни снабжены нами комментариями. Песни, идущие под номерами 99 и 100 расшифрованы нами с грамзаписей исполнения самого Комитаса. Песня под № 38 расшифрована с армянских нотных знаков из сборника песен (рукопись) Айка Ованнесяна.

Приложенные к сборнику семь записей Комитаса заимствованы нами из разных музыкальных изданий и одна запись взята с оригинала рукописи Комитаса.

Публикуя данный сборник, надеемся, что с течением времени будут постепенно обнаруживаться и другие, остающиеся пока в неизвестности, записи народных мелодий Комитаса и мы получим полное представление о его этнографических трудах.

М. АГАЯН.

* Таг — монодическая концертная форма, бытовавшая в поздних слоях армянской духовной и профессионально-светской музыки.

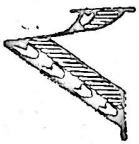

John J. ...

Կ Ո Մ Ի Տ Ա Ս

(Կյանքն ու գործունեությունը)

այ երաժշտական կուլտուրայի խորագույն դեմքերից մեկն է կոմիտասը: Նա հանդիսանում է մեր հայկական երաժշտութեան ուսուցիչը, նրա ինքնորոշման տեսարանը, հայկական ազգային երաժշտական շկոլայի հիմնադիրը:

1869 թվի սեպտեմբերի 26-ին Թուրքիայի Քյոքսեհիս կամ Կուտիմա փոքրիկ քաղաքի թաղերից մեկում ծնվում է Սողոմոնը: Նրա ընտանիքը ապրում էր ծանր պայմանների մեջ: Սողոմոնի հայրը՝ Գևորգը և նրա եղբայրը իրենց ապրուստը հայթայթում էին եկեղեցում սպասավորելով: Նրանք երգում էին, իսկ Սողոմոնի հայրը նաև ոտանավորներ էր գրում և եղանակում տաճկական ոճով:

Սողոմոնը իր նախնական կրթությունը ստացել է Կուտիմայի տեղական դպրոցում և 1880 թվին 11 տարեկան՝ ավարտել այդ դպրոցի դասընթացը: Կուտիմայից նա փոխադրվում է Բրուսա՝ ուսումը շարունակելու նպատակով, սակայն հայրը վախճանվում է, և Սողոմոնը ստիպված է լինում վերադառնալ տուն, ինքը որբացած՝ նույն իր որբացած ընտանիքը պահելու նպատակով մի կտոր հաց ճարելու համար:

Շուտով բախտը ժպտում է նրան, և շնորհիվ Գևորգ IV-րդ կաթողիկոսի, նա դալիս է էջմիածնի ճեմարան և, որպես ձայնեղ և երաժշտական ընդունակություն ունեցող շնորհալի պատանի, 1881 թվին ընդունվում է ձեմարանի երգեցիկ խմբի մեջ: Սողոմոն Սողոմոնյանը իր երաժշտական կրթությունը ստանում է հայտնի դպիր Ղևոնդ Կալիսիպոսի հմուտ դեկավարությունը, իսկ Սահակ Ամատունու մոտ նա սովորում է հայկական ձայնանիշների ուսմունքը և ութ-ձայն շարականները երգեցողությունը և դառնում է առաջին աշակերտ-երաժիշտը՝ Շնորհալին, այսինքն՝ լավ նոտա իմացողը:

Գևորգյան ճեմարանը, ճիշտ է, իրենից ներկայացնում էր փակ տիպի վանական հիմնարկություն, սակայն ճեմարանական սաները, ճեմարանի աշակերտական կոնտինգենտը, լուրջ տեղացիներ չէին: Նրանք հավաքվել էին աշխարհի բազմազան վայրերից՝ Թուրքիայից, Հունաստանից, Բուլղարիայից, Պարսկաստանից, Ռուսաստանից, Սիրիայից, Եգիպտոսից և այլ վայրերից: Հիմնական կորիզն անշուշտ կազմում էին Հայաստանի բոլոր շրջաններից եկած աշակերտները: Նրանք ամենքն իրենց հետ բերել էին հայկական Ֆոլկլորի բազմաթիվ, բազմերանգ նմուշներ՝ հեքիաթ, վեպ, տաղ, հանելուկ, առածներ, խաղեր, պարեր և հազարավոր ժողովրդական երգեր:

Ձեմարանի բարձր դասարանների աշակերտներին՝ լսարանականների մեջ ընդունված էր ունենալ իրենց անձնական երգարանները, որտեղ ամեն մեկը գրի էր առնում երգերը:

Տիրապետելով ճեմարանական գիտություններին և ձայնադրության արվեստին, Սողոմոնն ավարտում է 1893 թվին Գևորգյան ճեմարանը, ձեռնադրվում է սարկավագ և ստանում Կոմիտաս անունը: Այդ թվերին էլ նա նշանակվում է Գևորգյան ճեմարանի երաժշտության, երգեցողության դասատու, հաջորդելով ձեմարանից հեռացած Քրիստափոր Կարա-Մուրզային:

Այդ ժամանակաշրջանում սուր պայքար էր մղվում երկու հասարակական հոսանքների՝ պահպանողականների և առաջադիմականների մեջ, ըստ որում պահպանողականների բանակում էին գտնվում վեղարավոր հողերականությունը՝ վարդապետներն ու Կալիսիպոսները, էջմիածնի սինոդի անդամները և միաբանություն խոշոր հատվածը՝ կուսակրոն կղերական դասը: Առաջադիմականների բանակը կազմված էր մեծ մասամբ աշխարհականներից՝ ձեմարանի դասատուներից, համալսարանավարտ հո-

գևորականներին, Ռուսաստանի և Արևմտյան Եվրոպայի ազատատենչ հովերից ազդված մարդկանցից: Առաջին բանակն այդ շրջանում դեռևս իր ազդեցութեան տակ էր պահում էջմիածնի ճեմարանը և վեհարանը՝ իր գահակալով:

Այդ հատվածի կղերականներին դուր չէր գալիս Քր. Կարա-Մուրզայի օրով մտցրած եկեղեցական երգի և պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը, որից Եվրոպայի և «Ֆրանգի ժամի» հոտ էր փչում, այսինքն՝ հիշեցնում էր կաթոլիկ եկեղեցու հարմոնիկ և բազմաձայն երաժշտութիւնը, իսկ չէ՞ որ «Աստված մեկ է, ուստի և երգեցողութիւնը ևս պետք է լինի միաձայն»: Ք. Կարա-Մուրզան հեռացվեց ճեմարանից:

Այդպիսի մի ժամանակաշրջանում ասպարեզ է իջնում Կոմիտասը, որին վիճակված էր հերոսական պայքար մղել հանուն հայ երաժշտութեան, հանուն նրա կուլտուրայի հաղթանակի:

Երկու տարուց հետո, 1895 թ. փետրվարին վարդապետ ձեռնադրվելով, նույն թ. աշնանը Թիֆլիսում Մ. Եկմալյանի մոտ անցնում է երաժշտութեան տեսութիւնը: Իսկ 1896 թ. Կոմիտասը մեկնում է արտասահման իր երաժշտական արվեստը կատարելագործելու նպատակով:

Նա գալիս է Բեռլին և ուսանում է տեղի կոմպոզիտորիայում հայտնի երաժշտագետ Ռիխարդ Շմիդտի մոտ: Միաժամանակ նա հաճախում է Բեռլինի համալսարանի արվեստի պատմութեան և փիլիսոփայութեան ֆակուլտետները՝ որպես ազատ ունկնդիր:

Կոմիտասի, մեր ձեռքը հասած, առաջին երաժշտական աշխատութիւնն է Հայ ժողովրդական երգերի ժողովածուն՝ ձայնագրված 1891 թվին: Դա մի տետր է 37 երգից բաղկացած, մաքրագրած, և շապկի վրա գրված՝ Սողոմոն սարկավազ Սողոմոնյանց, 1891 թ.*

Ահա այդ թվականից սկսվում է Կոմիտասի երաժշտական գործունեութիւնը, որ հետագա տարիներում, սկսած 1899 թվից, այսինքն՝ իր արտասահմանյան երաժշտական կրթութիւնն ավարտելուց հետո, ծավալվում է բազմազան ուղղութիւններով՝

Կոմիտասը ստեղծագործող, կոմպոզիտոր.

Կոմիտասը տեսաբան, ազգայրագետ, երգահավաք, երգեր մշակող.

Կոմիտասը խմբի ղեկավար, նվագող, երգիչ, մանկավարժ.

Կոմիտասը քննադատ և հասարակական գործիչ, դասախոս, հայ երաժշտութեան պրոպագանդիստ:

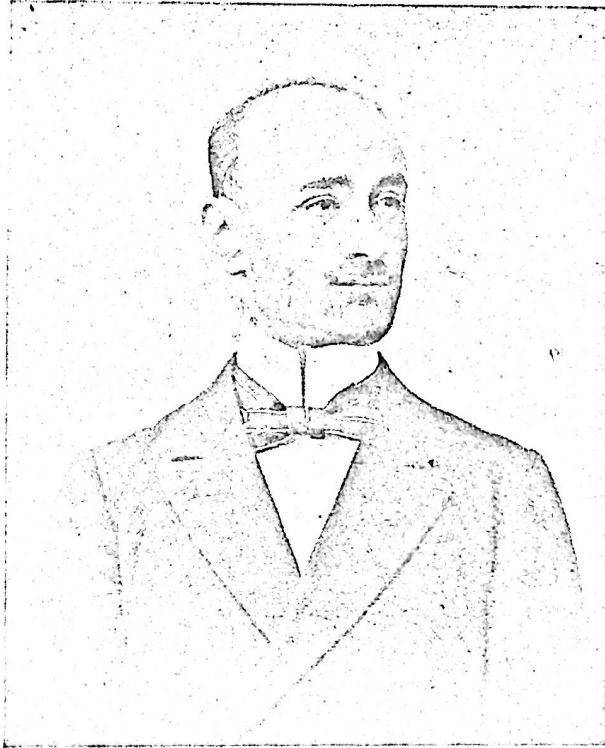
Կոմիտասն իր եռուն տեմպերամենտով, հայրենասեր երաժշտի էնտուզիազմով և երաժշտագիտական ստեղծագործական լայն թափով անշուշտ, չէր կարող պարփակվել էջմիածնի վանական պատերում: Նա պարբերաբար մեկնում էր Անդրկովկասի մյուս բնակավայրերը, արտասահման, Պոլիս, որտեղ նա համերգներ էր տալիս իր երգեցիկ խմբով, կամ տեղական ուժերից կազմած խմբով, սուլիստներով և հանդես էր գալիս իր բազմաթիվ դասախոսութիւններով: Նա մեծ հռչակ էր վայելում որպես հայ կոմպոզիտոր Ռուսաստանի և Եվրոպայի կոմպոզիտորների շրջանում:

Նա երազում էր հիփիել մի երաժշտական բարձրագույն դպրոց: Մակայն իմպերիալիստական պատերազմը նետում է նրան իր սպանդանը: Սուլթանական արյունոտ զազանները, գերմանական կայգեր Վլլհելմի թելադրանքով, տեղահան են անում բազմահազար հայերին և թշուղտ դեպի սպանդ՝ Բաղդադ, Բաղդադ—Բեռլին երկաթուղին կառուցելու համար: Ծայր է առնում արյունահեղ կոտորածը՝ ծերերի, մանուկների և կանանց սպանութիւնները, որոնց ակահատես է լինում Կոմիտասը:

Սովատանջ, հյուժված և հոգեպես խոցված Կոմիտասը, շնորհիվ մի շարք ազդեցիկ մարդկանց, դուրս է քաշվում բարբարոս սուլթանական դահիճների ճանկերից և բերվում Պոլիս, այնտեղից՝ Փարիզ:

Մակայն հարվածը ճակատագրական էր և անուղղելի: Հոգեկան հիվանդութիւնը անբուժելի էր, և Կոմիտասը 1916 թվից մինչև 1935 թվից, այսինքն՝ շուրջ 19 տարի տառապեց այդ հիվանդութեամբ: Հայ երաժշտական կուլտուրան կորցրեց քսան տարվա մի ստեղծագործական կյանք, որի ընթացքում Կոմիտասը պետք է մեզ տար իր «Անուշը» և այլ օպերաները, բազմաթիվ նոր երգեր, սիմֆոնիկ գործեր, վերծաններ հայկական հին ձայնանիշները, խազերը, կազմեր հայ երաժշտութեան հանրագիտարանը և տար պատմութեան նոր լուսաբանութիւնը: Գործեր և աշխատանքներ, որոնք կտրան մեծահանճար երաժշտի հոգեկան վախճանի հետ: Կոմիտասը, գիտակցութեան չգալով, վախճանվեց

* Սույն ժողովածուի առաջին հատվածի մեջ գետնադրված են այդ երգերը, նաև «Մշեցոց Բինդյուլը», որ նույնպես Կոմիտասն է ձայնագրել նույն՝ 1891 թվին:

Կոմիտասը ուսանողական տարիներին
Комитас в студенческие годы

1935 թվին Փարիզում, իսկ 1936 թվին նրա սաճյունը փոխադրվեց Հայաստան և հողին հանձնելուց Երևանում պահպանում:

Դժվար է լրիվ նշել Կոմիտասի երաժշտական բոլոր արժանիքները, նրա աշխատություններն ու հայ ժողովրդին և ամբողջ երաժշտական աշխարհին մատուցած ծառայությունը:

Ուսումնասիրել, յուրացնել, լավ ըմբռնել և ճանաչել Կոմիտասին՝ կնշանակի հասկանալ հայ երաժշտությունը, նրա յուրահատուկ ոճը, ժողովրդական-ազգային երգը, մեր հին տաղերը, երգեցողության արվեստը, որին այնպես սքանչելիորեն տիրապետում էր մեծահանձար վարպետը:

Մեր երիտասարդ սերունդը, և հատկապես ուսանողությունը, խորը կերպով պետք է տիրապետի կոմիտասյան արվեստին: Մենք պարծենում ենք, որ ստալինյան պայծառ դարաշրջանում հնարավորություն ունենք նշելու, ըստ արժանվորյան դնանատելու Կոմիտասի վեհ արվեստը, մի մարդու, որ հանդիսացավ հայ երաժշտության ազգային շիրիմի հիմնադիրը:

Ահա թե ինչպիսի դնանատական են տվել հուշակավոր երաժշտադեաները Կոմիտասի և նրա աշխատությունների մասին: Պրոֆ. Հարտմանը գրել է. «Հայ ժողովրդական երգը հանձինս Կոմիտասի գտել է իր ամենացայտուն վարպետին: Նա ուսանելի է շատ տեսակետից: Եվ հայ երաժշտության զարգացման նախանձախնդիր ամեն ոք նախ պետք է լիովին ուսումնասիրի և հասկանա Կոմիտասին և ապա միայն սկսի ստեղծագործել»:

Պրոֆեսոր Օսկար Ֆլայշերը գրել է. «1899 թվին, Բեռլինում, «Միջազգային երաժշտական ընկերություն» սրահում Կոմիտասի կարգացած դասախոսությունը հայ ժողովրդական և հոգևոր երաժշտության մասին պետք է անմոռանալի մնա: Առաջին անգամ է, որ Բեռլինում այսպիսի մի դասախոսություն է կարգացվում և գուցե մինչև այժմ Փարիզի կոնգրեսներում անգամ այս տեսակ դասախոսություն չի կարգացվել»:

«Եթե Կոմիտասը գրեր միայն «Անտունին», այդ էլ բավական կլիներ նրան խոշոր արվեստագետ համարելու»,—գրել է կոմպոզիտոր Դեբյուսսին:

«1914 թվին, Փարիզի երաժշտական կոնգրեսում, ուր հավաքվել էին աշխարհի խոշորագույն երաժշտադեաները, Կոմիտասը հայ ժողովրդական և հոգևոր երգերից մի համերգ տվեց, հիացնելով բոլորին: Ժողովրդական երա-

ժշտության մասին կարգացած դասախոսությունը կոնգրեսի նխտերի ամենից թանկագինն եղավ»,—ասել է պրոֆ. Ֆրիդերիկ Մակլերը:

Խոշոր երաժշտագետ, տեսաբան էդոն Վելշը գրել է. «Շատ լավ իմանալով ժողովրդական երգը, Կոմիտասն այն մշակել է չգերազանցված վարպետությունով: Նա պոլիֆոնիկ արվեստի մեծագույն դեմքերից մեկն է»:

Ռուս ակադեմիկոս արվեստագետ, կոմպոզիտոր և պրոֆեսոր դոկտոր Միխայիլ Գնեսինը Կոմիտասի մասին գրել է նրա հետ ունեցած իր հանդիպման առթիվ.

«Ավելի ուշ ես ծանոթացա Կոմիտասի գրվածքներին, համոզվելով, թե ինչպիսի խոշոր կոմպոզիտոր և տաղանդ էր նա, սրբալիտ յուրահատուկ և հետաքրքրական վարպետ էր կոմպոզիցիայում և ո՞րչափ խոշոր է նրա դերը 20-րդ դարի հայ երաժշտության զարգացման ասպարեզում»:

Կոմիտասի հիմնական ստեղծագործական ուղին ընթացել է հայ ժողովրդական երգերի մշակման գծով: Հավաքելով իր կյանքի ընթացքում մոտ 4000-ի հասնող ժողովրդական երգեր, պարերգեր, պարեղանակներ, նա ձեռնամուխ եղավ այդ նյութերի երաժշտական և տեքստային մշակման և վերամշակման գործին: Տեքստերի բնագավառում նա աշխատակցում էր Մանուկ Աբեղյանին: Այդ տեքստերը որոշված էր լույս ընծայել պարբերաբար «Հազար ու մի խաղ» խորագրի տակ, փոքրիկ տետրերով, յուրաքանչյուրի մեջ մեկ հիսնյակ երգ: Լույս տեսան 2 պրակներ և այնուհետև հետագա «հիսնյակները» մնացին չտպագրված:

Սովետական Հայաստանում այս խոշորագույն աշխատությունը մոռացության չտրվեց, ընդհակառակը, այդ աշխատությունը, որի «սկիզբը գրվել է,—ինչպես գրում է ակադեմիկոս Մանուկ Աբեղյանը, իր և Կոմիտասի «Հազար ու մի խաղ» ժողովրդական երգարանը խմբագրելու առթիվ,— 1900 թվին, լույս տեսավ 1940 թվին հետևյալ խորագրով՝ «Ժողովրդական խաղիկներ, դյուղական փոքր երգեր՝ իրենց փոփոխակներով խմբագրեց պրոֆ. դո. Մանուկ Աբեղյան, մասնակի աշխատակցությամբ Կոմիտասի»:

Այսպես, Կոմիտասը հավաքելով այդչափ ժողովրդական երգերի եղանակներ, որոշ նախնական աշխատանքներից հետո անցնում է նրանց ներդաշնակման գործին: Եվ ժողովրդական երգերը և պարեղանակները

Ереванской Гос. консерватории им. КОМИТАСА

է՛ 1) մեներգի համար՝ դաշնամուրով, 2) մեներգի և խմբի համար՝ դաշնամուրով, 3) մեներգի և խմբի համար՝ à capella (առանց դաշնամուրի), 4) խմբի համար՝ à capella և 5) դաշնամուրի համար:

1. ՄԵՆԵՐԳԻՐԻ ԳԱՇՆԱՄՈՒՐՈՎ. — Սրանց թվին են պատկանում «Զինար ես», «Քեկեր; ցուլեր», «Քեկե, քելե», «Երկիրն ամպել է», «Հն առուն», «Այադայ», «Խնկի ծառ», «Զինչ ու զինչ», «Սար-սար» և այլն՝ թվով մոտ 28 երգ՝ որոնցից՝ «Այադայ բարձր սարին, ձին ա կիտվել կատարին» երգը Հովհաննիսյանի խոսքերով է իր՝ Կոմիտասի «Օ՛յ յար» կրկնակով իսկ «Կաքավիկը» Հով. Թումանյանի նույն ժողովրդական խաղիկի՝ մշակման ենթարկված տեքստով: Ուրեմն՝ Կոմիտասը գրել է նաև ինքնուրույն երգեր և ոչ միայն ժողովրդական երգերի մշակումներ է արել:

2. ՄԵՆԵՐԳԻ ԵՎ ԽՄԲԻ ՀԱՄԱՐ ԳԱՇՆԱՄՈՒՐՈՎ. — Այս երգերի թվին են պատկանում «Իմ Զինարի յարը», «Ջաղացս մանի, մանի» երգերը:

3. ՄԵՆԵՐԳԻՐԻ ԵՎ ԽՄԲԻ ՀԱՄԱՐ à capella՝ «Գուլթանի երգը», «Առավոտուն բարի լուս», «Խումար պառկե երես բաց», «Անձրեն եկավ» (Soprani solo) և այլ:

4. ԽՄԲԻ ՀԱՄԱՐ՝ «Հուովա հորովեր», «Շողեր», «Սարերի վրով դնաց», «Երի, երի», «Ինչո՞ւ Բինգյոլը մտար», «Զիդ տու, քաշի», «Գարուն ա» («Գարուն ա»-ն ունի նաև մեներգ՝ դաշնամուրի նվագակցությամբ), «Լօ-լօ», «Մեղ նոր արև ծագե», «Կայնել ես, կանչում էլ չես» և այլ երգեր:

ԳԱՇՆԱՄՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ. — Կոմիտասը մշակել է մի շարք ժողովրդական պարեր (դաշնամուրի համար)՝ «Երանգի», «Վաղարշապատի», «Ունարի», «Շուշիկի» և այլն:

Բացի այդ, Կոմիտասը գրել է մի շարք ուսումնասիրություններ, որ ուղեկցված են հայ ժողովրդական երգերի և պարերգերի բաղմաթիվ նմուշներով: Այդ նյութերի մի մասը հրատարակված է 1941 թ. «Հողվածներ և ուսումնասիրություններ» խորագրով:

Այնուհետև Կոմիտասն ունի մի քանի տասնյակ տետրեր հայ ժողովրդական երգերի, որոնք տակավին չեն եղել մշակված, դրել է իր բոլոր-նոտաներում, նաև մի քանի տասնյակ մշակված մեներգեր և խմբերգեր, որոնք դեռ հրատարակված չեն մինչև օրս: Դրանց թվում են՝ «Ա՛խ,

մարալ ջան», «Կայնել ես, կանչում էլ չես», «Ջաղացս մանի, մանի», «Զինար ես» և այլ երգեր:

Սրան պետք է ավելացնենք իր՝ Կոմիտասի երգած համարները, որոնք զիսկերով հասել են մեզ՝ պահպանելով ժամանակի մոռացումից Կոմիտասի սքանչելի երգեցողությունը, նրա հայ վոկալ արվեստի մեծադույն վարպետությունը: Այդ զիսկերում ձայնազրված են Կոմիտասի կատարմամբ հետևյալ երգերը՝ 1. «Մոկաց Միրզան», 2. «Արորն ու տատրակը», 3. «Հուռու հորովիլը», (գուլթաներգը), 4. «Կալի երգը», 5. «Հով արեք, սարեր ջան», 6. «Հավիլիլը»:

Եկեղեցական երաժշտության քննադատում շատ խոշոր աշխատանք է կատարել Կոմիտասը: Կենտրոնական դիտական պրոբլեմներից մեկը հանդիսանում է եկեղեցական, հոգևոր, ծիսական և ժողովրդական երաժշտության հատկություն, նրանց կապի, փոխադրեցություն խնդիրները: Բացի այդ խնդիրներին նվիրված տեսական աշխատանքներից, Կոմիտասը մշակել և քառաձայնել է ամբողջ Պատարագի երգեցողությունը՝ եռաձայն և ութձայն հատվածներով:

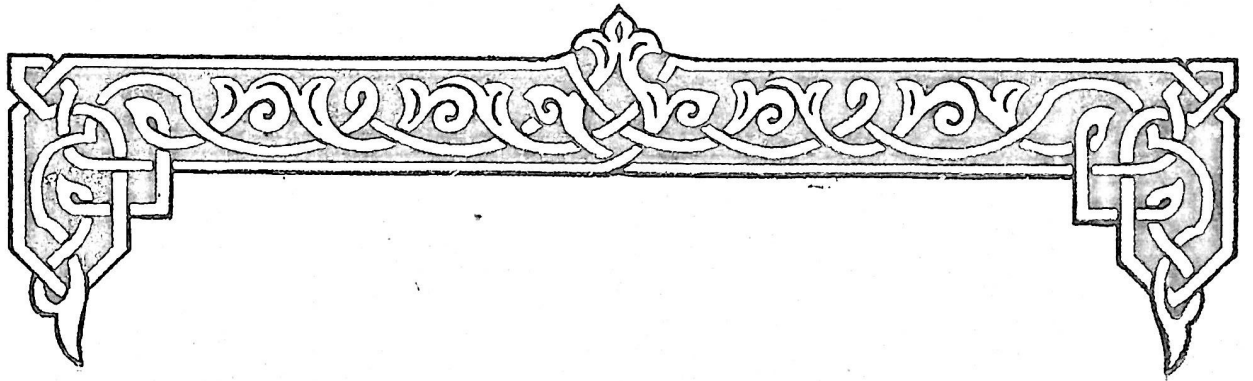
Կոմիտասի՝ ինչպես ժողովրդական, նույնպես և եկեղեցական երգերի բաղմաձայն մշակման ոճը գերազանցապես պոլիֆոնիկ է:

Բացի այդ, Կոմիտասի Պատարագի երգեցողությունը, ի տարբերումն Մ. Եկեղեցյանի Պատարագի երգեցողությունից, ծրարային երաժշտություն է, այսինքն՝ կառուցված է այնպես, որ հնչյունային աշխարհը արտացոլում է երգի իմաստի ներքին բովանդակությունը:

Մենք դեռ չենք կարող տալ Կոմիտասի՝ որպես ստեղծագործողի, տեսաբանի, երգչի ամբողջական պատկերը, որովհետև դեռևս ցածր գրվել են նրա թողած ժառանգությունը, նրա ձեռագրերը, նրա նոտաները:

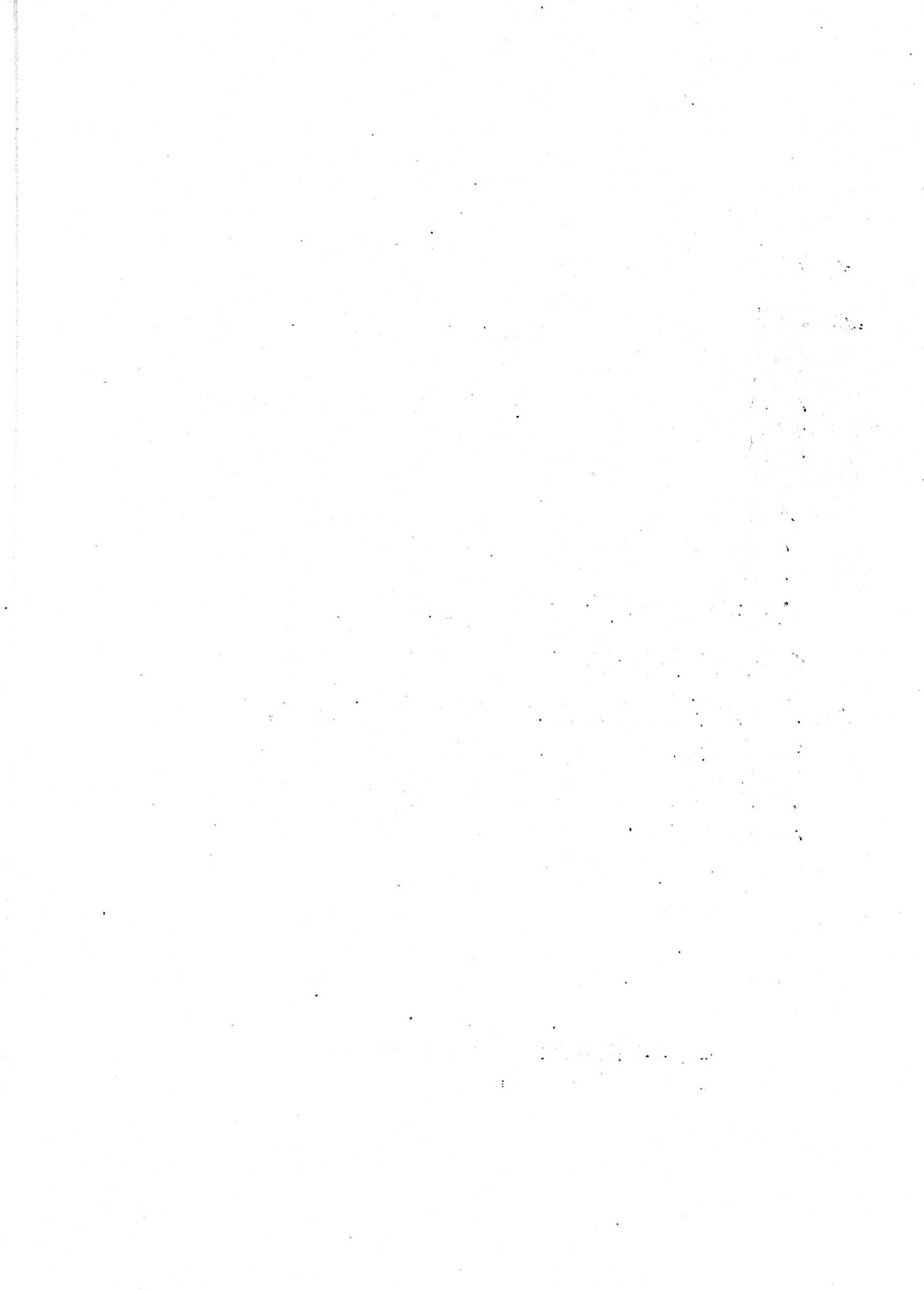
Հետագայում, երբ այդ ամբողջը կկենտրոնանա մի տեղ և նոր հայտնաբերած նյութերի հետ միասին կկազմի Կոմիտասի ժառանգությունը, այդ շրջանում հնարավոր կլինի Կոմիտասի ժառանգության ուսումնասիրության, հետադասության և ապա՝ հրատարակության դրոժը:

Եվ մեր առաջ ու ապագա սերունդների առաջ կծառանա մեծահանձար երաժշտագետն իր ամբողջ հասակով մեկ, իր կյանքի բաղմակողմանի գծերով, իր ստեղծագործության բաղմակողմանի ձևերով ու դույններով:

Երգեր
և
Պարերգեր

ՊԵՇՆԻ
Ի
ՊԼԵՅԿԻ

1. ՆՈՐ Ա ԲԱՑՎԵԼ ՍԱՐԻ ԼԱԼԵՆ

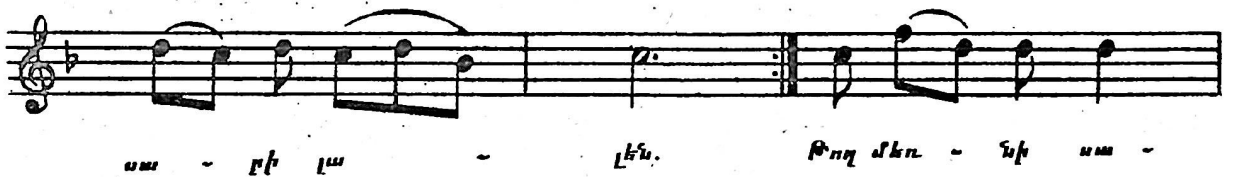
РАСЦВЕЛ ГОРНЫЙ ЦВЕТОК

(рекрутская)

Andantino. Չափազոր. ԲՁ.

Նոր ա բաց վե՛լ

սա - ըի լա - լեն. Թող մեռ - նի սա -

- սը - սի բա - լեն. նա - նի, նա - նի.

նա - նի, նա - նի, նա - նի, նա - նի ջան.

Թող մեռ - նի սա - սը - սի բա - լեն: Ող - բու՛մ եմ _____, լա - լիս

եմ _____, Չեմ գը - նա, նա - նի ջան:

2. ՀԱՄ ԴՈՒ ՍԻՐՈՒՆ

И ТЫ ПРЕКРАСНА
(любовная)

Moderato. Միջակ-չափավոր ԱԶ.

Համ դու սի - րուն _____, համ քու
Ջուխ - տակ ծը - ծիդ _____ մեջ - տե - դի

տա - լի, _____, խամ - բա - ջի:
խա - լի, _____, խամ - բա - ջի:

3. ԿԱՅՆԵԼ ԵՍ ՎԱՐԴԻ ՀՈՎԻՆ

ТЫ СТОИШЬ ПОД СЕНЬЮ РОЗ
(любовная)

Allegro. Միջակ. ԲԶ.

Կայ - նել ես վար - դի հո վին, լե,
Բա - մին տա դո - շիդ մո - վին: Այս,

լե, լե, լե, լե, լե, լե,
նա - նի ջան, ես դա - բեր եմ:

4. ԶԻՄ ԳԸԼԻՒԻ ՖԱԹԵՆ ԿԻՏԱՄ

ДАМ ТЕБЕ ФАТУ С МОЕЙ ГОЛОВЫ
(Любовная)

Andantino. Միջակ. ԲՁ. Ա.Ձ.

Զիմ ԳԸԼ - Ի

Ֆա - ԹԵՆ ԿԻ - տամ, ԴԵՆ, Խա -

նա, Խան, ԹԵԼԻՆ Ի ծո - վեն,

Լող - վո - ըին ճեկ ԼԻ

Էս Էմ, ՉԷՄ Խա -

նա դան ԹԵԼԻՆ Ի ծո - վեն:

Յան, ա - ըի, յան, ա - ըի,
 Յան, ա - ըի, յան, ա - ըի,
 Յան, ա - ըի, յան, ա - ըի,

Յա - բըս յոթն աղ - բեր ու - նի.
 Յոթն էլ դա - ցել են դա - ըիսդ.
 Բաղ - չիս մի - ջին վար - դի ծառ:

5. ՀՈՍԵԼԼՈՒ ԶԱՆ

О ТЕЛЮ ДЖАН

(любовная частушка с припевом)

Allegro. Միջակ. ԲՉ.

Հո տեղ - լո ջան, հո տեղ -
 ջիբ աբ - խա - լուղ թուր - դու
 կաղ աբ - դա կս, ա - ըի,

Լո. Դա - լա - լո ջան, դա - լա - լո:
 Կար, Հո - տեղ - լո ջան, հո - տեղ - լո:
 Խար, Դա - լա - լո ջան, դա - լա - լո:

6. ԳԱՐՈՒՆ Ա.
 ВЕСНА, СНЕГ ИДЕТ
 (любовная, овеянная грустью)

Moderato: Չափավոր-միջակ. ԳԿ.

Գա րուճ ա, ձուճ
 Յա րրա ինձ - նից

ա. է - կել, Վաճ, լե, լե,
 ա սա - ռել. Ախ, մեռ - նի,

լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե:
 վաճ, ալ յար, Սա - պը - պի բա - լեն:

7. Ա՛Յ՝ ՏԵՂԱ,ՄԵՐ ԳԵՂԵՑԻ
 ПАРЕНЬ, ТЫ С НАШЕЙ ДЕРЕВНИ
 (любовная, хваление)

Allegro: Միջակ. ԱԿ.

1. շե - բե յա - լըմ' օ՛յ, օ՛յ, հե - բե յա - լըմ' օ՛յ, օ՛յ

Դու - ըրմ' բա - ըը - նա ղուր-բան, թիր-մա՛ շա - լըն' օ՛յ, օ՛յ:**

* Այս տակտի վրա զրված է վարիանտը.

** Տեքստն ամբողջովին զրված է նոտաների տակին:

8. ԴՈՆ ԱՐԻ
 ПРИДИ БРАТЕЦ МОЙ ХОРОШИЙ

Allegro. Միջակ. Ա.Ձ.

Դոն ա - րի, դոն ա - րի, դոն աղ բեր,

Ա - րի, իմ խո - րոտ աղ - բեր:

9. ԿԱՅՆԵԼ ԵՍ, ԿԱՆՉՈՒՄ ԷՆ ՉԵՍ

ТЫ СТОИШЬ И НЕ ЗОВЕШЬ
 (любовная, шуточная)

Allegro. Միջակ-չափավոր. Գ.Ձ.

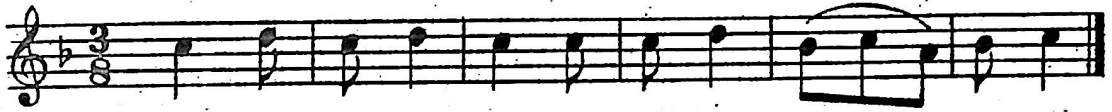
Կայ - նել ես, կան -
 քո - յի ցըր ա -

չու՛մ ել չես
 մա - չու՛մ չես
 չես
 չես
 վա՛յ, է, է,
 Յա՛ր, վա՛յ, է,

է, է, է, է, է,
 է, է, է, է, է,

10. ՋԱՆ ՆԱԶԱՆԻ
 ДЖАН ГРАЦИОЗНАЯ
 (любовная, танцевальная)

Allegro. Միջակ. ԴՁ.

Ջան - Նա - զան - նի, դու ին - ձա - նից վազ ա - ըի:
 Որ - տեղ կերթամ, ըն - կի ե - տե - վրս, ա - ըի:

11. ՊՈՒՃՈՒՐ ԱՂՋԻԿ, ՄԻ՛ ԹԸՆՆԻՐ
 ДЕВЧОНОЧКА! НЕ ПРЫГАЙ
 (любовная, танцевальная)

Moderato. Չափավոր-միջակ. ԱՁ.

Պու - ճուր աղ - Ջիկ, մի թըն - նիր,

բա - ըով քու մար - ղը մեռ - նի Չեմ դը - մը - շում

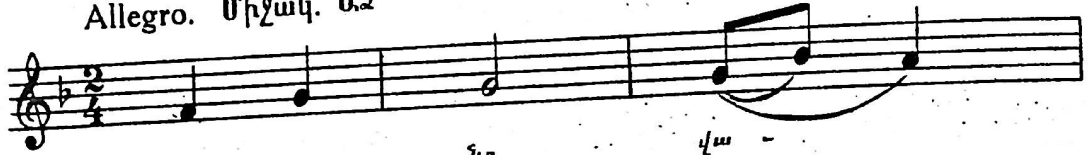
ա - նի _____ ճեմ, որ, որ, որ, որ,

որ, որ, որ, որ, որ, որ, որ, որ, որ, որ

12. ԳՈՒԹԱՆԸ ՎԱՆԱՎ ՓՈՍԻՆ
 ПЛУГ ЗАСТРЯЛ В ЯМЕ
 (лирическая)

Allegro. Միջակ. ԱԶ

1. Գու - թա - նը վա -
 2. Կար - միր խըն - ձոր

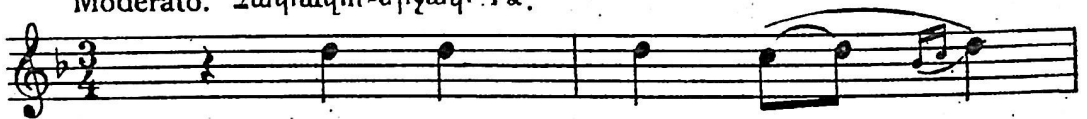
նալ փո - սին, Շող - քը տը -
 եմ քա - ղել. Տա - րեք իմ

վեց. _____ ա կո սին:
 աղ _____ բեր փե սին:

13. ԱՐԻ, ՍԻՐՈՒՆ
 ПРИДИ, КРАСАВИЦА
 (любовная)

Moderato. Չափավոր-միջակ. ԲԶ

Ա - ըի, սի - րուն,

իմ ղու սի - րուն, Հա - գար

էր - նակ էր քո սի - րուն:

14. ՅԱՐ ԼԵ, ԼԵ, ԼԵ, ԼԵ,

ЯР, ЛЭ, ЛЭ, ЛЭ,
(любовная)

Allegro. Միջակ. ԲՁ.

Յար ԼԵ, ԼԵ, ԼԵ, ԼԵ,
ԴԵ, դուն էլ իմ ցա -

յար, ԼԵ, ԼԵ, ԼԵ, ԼԵ:
վեր տար Մի, ԼԵ, ԼԵ, ԼԵ:

15. ԼՈՒՍՆԱԿ ԲԱԿԻՆ ԻՋԵԼ Է

ДВОР ОСВЕТИЛСЯ ЛУНОЙ
(любовная)

Moderato. Չափավոր. ԳԿ.

Լուս - նակ բա - կին. Ի - ջել է.

Բակն ա - բե - վով լըց - վել է.

16. ԵՐԿԻՆԻՐԸՆ ԱՄՊԵԼ ԷՐ

НЕБО ПОКРЫЛОСЬ ОБЛАКАМИ
(любовная)

Moderato. Չափավոր. ԲՁ.

Եր - կին - բլն ամ - սել էր. Գե - տի -

նը թաց էր ————— Յա - ըը՞ ըը - նած
 էր ————— , Գյար - դա - նը թաց էր

17. ԲԱՄԲԱԿ ԵՄ ՅԱՆԵԼԻ

Я ПОСЕЯЛА ХЛОПОК

(лирическая)

Moderato. Չափավոր. ԲԿ.

Բամ - բակ եմ ցա - նել դո - դա; նա
 Մի յար եմ սի - բել թա - դա, նա,
 նա, նա, նա, նա:
 նա, նա, նա, նա:

18. ՄԵՐ ՏԱՆԻ ՏԵՂԸ ՓՈՍ Ա.

НА МЕСТЕ НАШЕГО ДОМА ЯМА

(любовная, танцевальная)

Allegro. Միջակ. ԲԶ.

Մեր տա - նի տե - ղը փոս
 Բար կը ըը - ցեմ', կը - խո -
 ա ————— , նա ————— , նա:
 ա ————— , նա ————— , նա:

19. ԼԵ, ԼԵ.

ЛЭ, ЛЭ
(любовная, шуточная)

Moderato. Չափավոր-միջակ ԳՁ.

լե, լե, լե, լե,

լե, լե, լե, լե, լե, լե,

լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե,

20. ԱՅ, ԻՄ ՅԱՐԸՍ

АХ, МОЯ ЯР
(любовная)

Moderato. Չափավոր-միջակ ԳՁ.

ԱՅ, ԻՄ յար ըրս ————— ,

պատ - վա - կան ես. իմ ա -

նու - շիկ, ան - նը - ման ես:

21. ՅԱՐ, ՎԱ՛Յ ԼԵ՛

ЯРИ ВАЙ ЛЭ
(шуточная)

Moderato. Չափավոր. Ա.Կ.

Յար, վա՛յ ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛ —
 Էդ Կա - ըն - յի շու - խի ծա - ԼԸ —
 Էդ Կա - ըն - յի վը - զի խա - ԼԸ —

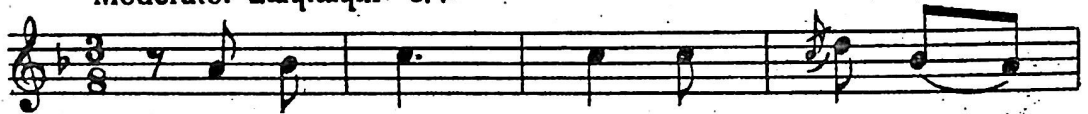

—: Յար, վա՛յ ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛:
 —: Յար, վա՛յ ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛:
 —: Չար - Թար, ա - ըի, տար Կա - ըն յի՛ն:

22. ՏԱԼՈՅԻ ԴԵՅՐԻ ԶՈԼԵՆ՝

ПОЛОСКА ЮБКИ ТАЛО
(любовная, шуточная)

Moderato. Չափավոր. Ա.Կ.

Տա - լո - յի դե՛յ - ըի գո - ԼԵ՛ն.
 Ար - սե - նի բար - ձըր բո - յԸ,

Յար, վա՛յ ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛, ԼԵ՛.
 Ադ - չի, Տա - լո ջան, խի չես գը - նու՛մ:

23. ՂԱՐԻՔ ԵՄ, ՆՈՐ ԵՄ ԵԿԵԼ
 ОБЕЗДОЛЕННЫЙ, ВНОВЬ ПРИШЕЛ Я К ТЕБЕ
 (любовная)

Allegro-moderato. Միջակ-չափավոր ԴՉ.

Ղա - ը ի բ եմ, նոր եմ ե -
 Մի յայ - լու իս գյուղ եմ շըր -

կե՛լ թե զի, աղ - ջիկ:
 կե՛լ թե - զի, աղ ջիկ:

24. ԶԱՆ ՅԱՐՈ ԶԱՆ, ԲՈ ՍԱՎԴԵՆ
 ДЖАН ЯРО ДЖАН
 (любовная)

Allegro. Միջակ. ԱՉ.

Զան յա - ըո ջան, Բո սավ

դեն, կեր-թամ, չեմ գա Բո դար- դեն:

25. ԴԵ, ՅԱՐ ՅԱՐՈ
 НУ, ЯР ЯРО
 (любовная)

Allegro. Միջակ. ԱՉ.

Դե, յար յա - ըո, դե յար յա - ըո,

յա - րո ջան, Իմ սիր - րե - լի

26. ԲԱՂՁԱ ԳՈՒԼՈՒ
В САДУ РОЗЫ АЛЫЕ
(любовный шуточный диалог)

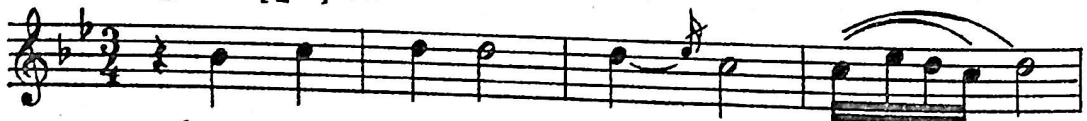
Allegro. Միջակ. ԳՁ.

27. ՆԱ, ՆԱ

НА, НА
(ЛЮБОВНАЯ)

Allegro. Միջակ. ԲՁ.

նա, նա, նա, նա, նա նա, նա —,
» » » » » » —

նա, նա, նա, նա, նա

նա, նա, նա, նա, նա

նա, նա, նա, նա, նա, նա

նա, նա, նա, նա, նա, նա

28. ԱՐԱՋԸ ՀԵՇՏԱՅԵԼ Ա

АРАКС ПОМЕЛЬЧАЛА
(ЛЮБОВНАЯ)

Moderato. Չափավոր-միջակ. Ա.Ձ.

Ա - րա - զը
Ճա՛մ - փե - թը

հեղ - տա - ցել ա, Յար. լե, լե, լե, լե
կող - տա - ցել ա, Յար. լե, լե, լե, լե

լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե:
 լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե:

28. ԱՐԱՁՐ ՀԵՇՏԱՑԵԼ Ա

АРАКС ПОМЕЛЬЧАЛА

(любовная)

Moderato. Չափավոր-միջակ. Ա.Ձ.

Ա - - - - - րա - - - - - զԸ - - - - -

հեղ - - - - - աա - - - - - ցեԼ ա , յար . լե, լե, լե, լե,

լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե,

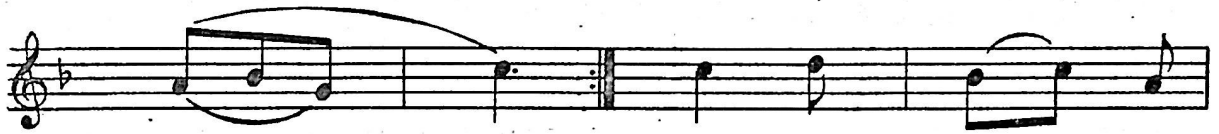
29. ԲԱՐԱԿ ՄԵՋՒԻԴ ԳՅԱՄԱՐ ՊԻՏԵՐ

НА ТВОЕМ ТОНКОМ СТАНЕ ДОЛЖЕН БЫТЬ ПОЯС

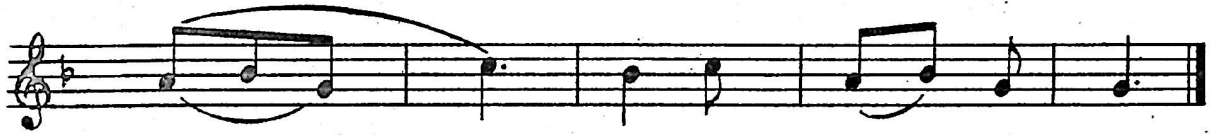
(любовная)

Allegro-moderato. Միջակ. Ա.Ձ.

Բա - րակ մեջ - - - - - քիդ քյա - - - - - մար պի -
 Յուփ-կեն, ախ, շուպ - կեն ինձ պի -

տեր. _____ Գը - նա, գա - լըմ
տեր _____ Գը. - նա, գա - լըմ

եմ _____, քեզ խոս - տա - նըմ եմ,
եմ _____, քեզ խոսք տա - լըմ եմ:

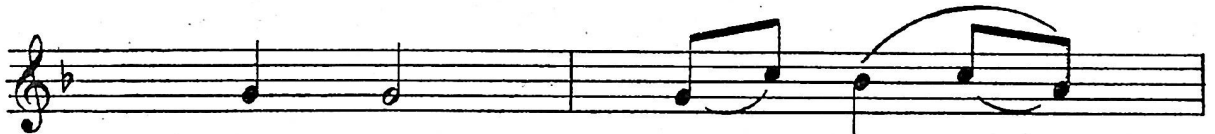
30. ՊԱՐՏԵԶՈՒՄԸ ԽԱՂ ԵՄ ԱՍՈՒՄ

РАСПЕВАЕШЬ В САДУ
(любовная)

Allegro. Միջակ. Գ.Կ.

Պար - տե - զու - մը խաղ ես _____
Քեզ սի - րե - լով ինձ մա _____

ա - սուժ. Մո - խա _____
շե - քի. Դեռ իմ _____

Կի պես _____ տաղ ես _____ ա - սուժ.
սի - րուս _____ պաղ ես _____ ա - սուժ:

31. ՈՒՆՁԻՆԱՐ ՅԱՐ ՋԱՆ

УНДЖИНАР ЯР ДЖАН
(любовная)

Allegro. Միջակ. ԱՉ.

Ուն - ջի - նար - յար ջան,

Թու՛ն - ջի - նար յար ջան. Ես քե - գի

տե - սա Շը - լապ - կով, յար ջան:

32. ԱՅ ԱՆՈՒՇ ՋԱՆ

АХ, СЛАДОСТНАЯ ДЖАН
(любовная)

Allegro. Միջակ. ԲՉ.

Այ, ա - նուշ, լե, ջան ա - նուշ
Վայ, ա - նուշ, լե, ջան ա - նուշ.

Եր - թանք Ի - գին, քա - ղենք նուշ
Պո - պիկ ոտ - քեր շըլ - նեն փուշ:

33. ԱՐԵՎԻՆ ՏԵՍ
ГЛЯДИ НА СОЛНЦЕ
(любовная)

Allegro. Միջակ. Դվ.

Ա - րե - վին տես
Աղ - ջի, դու աստ

ու աստ - դե - ըին, Շուրջ գլ -
վա օրդ սի - ըես, Դար - ձուր

նա - ցող աղ ջիկ - նե - ըին:
ե - թե սրդ, մե - զի տես:

34. Ի՞ՆՁՆ ԷՐ ԱՆՈՒՇ
ЧТО ЖЕ БЫЛО СЛАДОСТНЫМ
(любовная)

Moderato. Չափավոր. ԲՉ.

նա, նա, նա, նա, նա, նա, նա, նա —

, ինձն էր ա - նուշ, Գլու - լի - զա - ըի

բա - ղի բլու - բլու - ւ:

35. ՄԻՐԵԼ ԵՄ

ЛЮБИЛА Я
(ЛЮБОВНАЯ)

Moderato. Չափավոր. Գ4. Ա.Ձ.

Մի - ըել եմ սերնե ե - ըե -

Մի - ըել եմ սերնե ե - ըե -

սին. Ռե - յան թերնե ե - ըե - սին.

սին. Ռե - յան թերնե ե - ըե - սին,

լե, լե, լե, լե, լե:

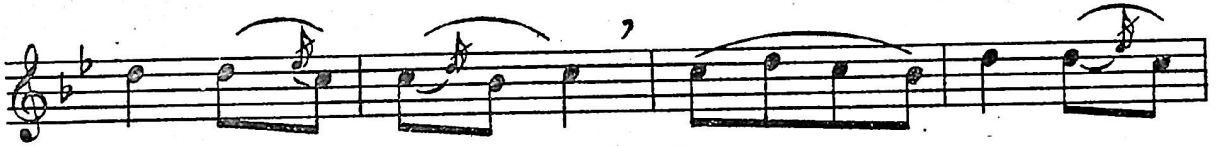
լե, լե, լե, լե, լե:

36. ՂԱՐՍԱ ԲԵՐԴԸ ԲԸԼԵՐ Է
 ОБВАЛИЛАСЬ КРЕПОСТЬ КАРССКАЯ
 (рекрутская)

Allegro. Միջակ. ԲՁ.

Ղար - սս բեր Դը _____
 Յա - բբ սա Կը _____

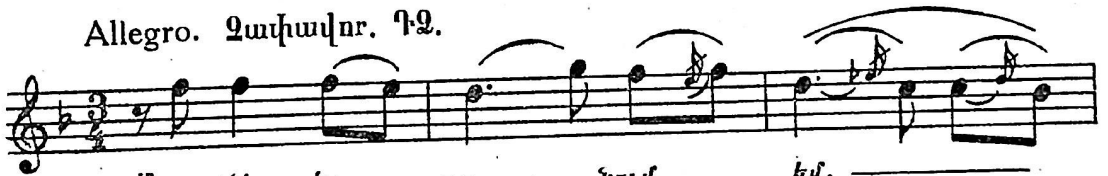
բը - լեբ է. _____ Վայ _____ լե, լե,
 քը - ներ է. _____ Վայ _____ լե, լե,

լե _____, լե _____, լե, լե, լե:
 լե _____, լե _____, լե, լե, լե:

37. ՄԱՅՐԻԿ, ԵՍ ԳՆՈՒՄ ԵՄ
 ПОКИДАЮ ТЕБЯ МАТУШКА
 (рекрутская)

Allegro. Չափավոր. ԴՁ.

Մայ - բիկ, ես Գը նուժ եմ. _____

դուն կե - ցիր բա _____ բով. _____

Դու իմ յա - բը պա - հե ալ քոզ - քով:

զա - քով, Ա - վանդ, դէ՛հ, զա - քով:

38. ՄՇԵՑՈՑ ԲԻՆԳՅՈԼ*

МУШСКИЙ БИНГОЛ
(эпико - лирическая)

Largo. Ծանր-մեղմ ոչ դանդաղ

Ա. հար-բուրդ յո՛ւր մեղմ նվազեցնելով.

վուր-դուճ, գել դիմ

Բին-գյուլսու - յի

* Հայերեն թարգմանությունը տես կոմենտարներում.

նար - դան ————— ա - ջար

Ա - բազ սու - յի բող բու - լա - դու

Գյա - լե ի մ. ջա - յիր - չի - ման,

սա - վուղ սու - լար , բի՛ն

Գյո՛ լի ————— Բի՛ն

- Գյո՛ - լի: Չա - յիր - չի - ման սա - վուղ սու -

լաւազին.

հետզհետե գվարթ.

լա — — — — — հին — — — — — գլո

4. ուժ նվազեցնելով.

14

լի:

հին — — — — — գլո — — — — —

լի:

39. ԱՂՋԻ, ՄԵՐԸԴ ՄԵՌԵԼ Ա

ДЕВИЦА, УМЕРЛА МАТУШКА ТВОЯ
(любовная)

Andantino. Միջակ-չափավոր. ԲԶ.-ԱԶ.

Աղ - Ջի, մե - ըրդ

մե - սել - ա - նեյ - նիմ ա -

ման, ոյ, ոյ, նեյ - նիմ ա -

ման, ոյ, ոյ, նեյ - նիմ ա - ման:

նո - թե - ըրդ կեղ - սոս - սել

ա զայ, մե - ըրդ մեռ - նի,

Մա - ըի աղ - ջիկ, ոյ, ոյ, Մա - ըալ աղ -

ջիկ, ոյ, ոյ, Ջեյ - ըան աղ - ջիկ:

40. ԳԻՇԵՐՎԱՆ ԼՈՒՍՆՅԱԿԸ

НОЧНАЯ ЛУНА
(любовная)

Andantino. Միջակ-չափավոր ԴՁ:

Գի - շեր - վան լուս - նյա -
Ցե - ըիկ - վան ա - ը

Կը _____,
ջան _____,
ջան _____,

ջան _____,
ջան _____,

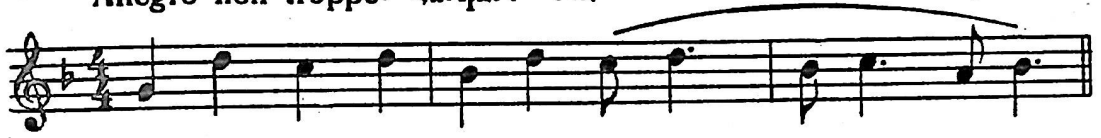
Մա - նան ջան, ջան

ջա - նան ջան, ջան:

41. ԱՄՊԵԼ Ա., ՉՅՈՒՆ ՉԻ ԳԱԼԻ

НЕБО ТУЧАМИ ПОКРЫЛОСЬ, СНЕГ НЕ ПАДАЕТ
(любовная)

Allegro non troppo. Հորդոր. ԲԶ.

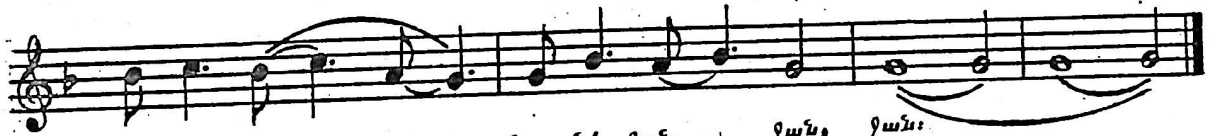
Ամ - պե՛լ ա, ձյու՛ն չի գա - ւի

Ա - նու՛շ ջան _____, նու - նու՛շ ջան.

Մըթ - նե՛լ ա, տու՛ն չի գա - ւի.

Յա - րո՛ ջան, ջա - նե՛ ջան, ջան, ջան:

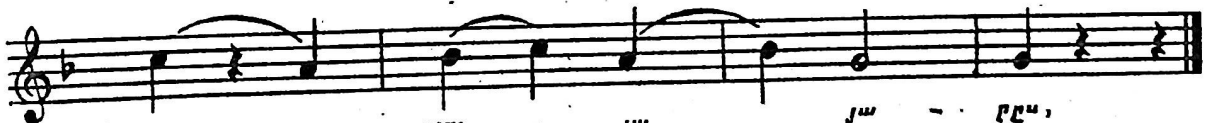
42. ԱԴՋԻ, ԱՆՈՒՆԸԴԸ՞ ՇՈՒՇԱՆ

ДЕВУЦА, ИМЯ ТВОЕ ШУШАН
(шуточная, плясовая)

Allegro. Հորդոր. ԴԶ.

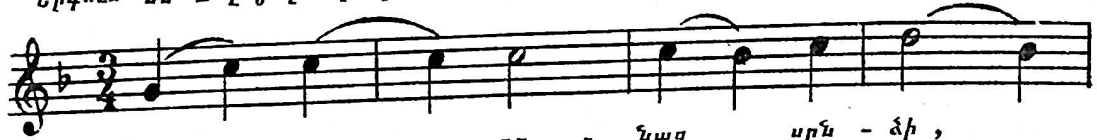

Ադ - ջի, ա - նու - նը - դը՞ Շու - ջան,

Հո - ու պ զյու - լա յա - ըն,

Երգում են և վեց վանկանի տներ և այսպես են սղում սկիզբը

Սե - րըս Գը - նաց սըն - ձի ,
Տու - նը Ժը - նաց ըն - ձի . . .

43. ԳՅՈՒԼ ՀԱ, ԳՅՈՒԼ ՀԱ

ГЮЛ,А, ГЮЛ,А
(любовная плясовая)

Allegro. Հորդոր. ԳՁ.

Գյուլ հա, Գյուլ հա, Գյուլ հա (հուլիս)

Գյուլ հա. ————— յա ————— րըս Գյուլ հա; Գյուլ հա,

նըս - տել կու - լա ————— յա ————— րըս:

44. ԿԱԼԵՐԻ ՃԱՄՓԵՆ ԴՈՒՉ Ա

ДОРОГА К ГУМНАМ—ПРЯМАЯ
(любовная плясовая, полушуточная)

Allegro. Հորդոր. ԳՁ.

Կա - լե - րի ճամ - փեն դուզ ա.

Հուր լուրի, լուր, լուր, լուր, լուր, ուրն - դե։

Մա - տա - նի - քըս փի - բուզ ա։

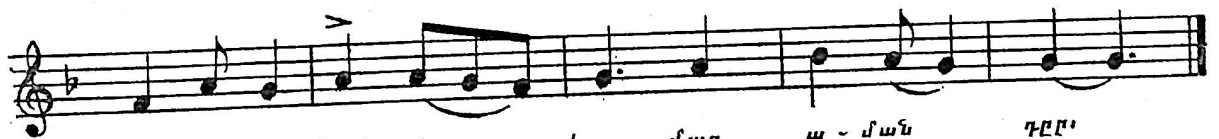
Զա - նե, շա - նե շան, Զան շա - նե ուրն - դե։

45. ԲԱՂՁԻ ՊԱՏԸ ԴԸԴՈՒՄ Ա
ВДОЛЬ СТЕН БАХЧИ—ТЫКВА
(рекрутская)

Moderato. Միջակ. ԱԶ

Բաղ - ջի պա - տը դը - դում

ա, դը - լե, Յամ-ման կա - մար ա - ման դըր։

* վարիանտ

46. ՍԱՐԸ ԿԸՐԱԿ ԵՄ ԱՐԵԼ
 РАЗВЁЛ В ГОРАХ Я КОСТЕР
 (любовная , жалобная)

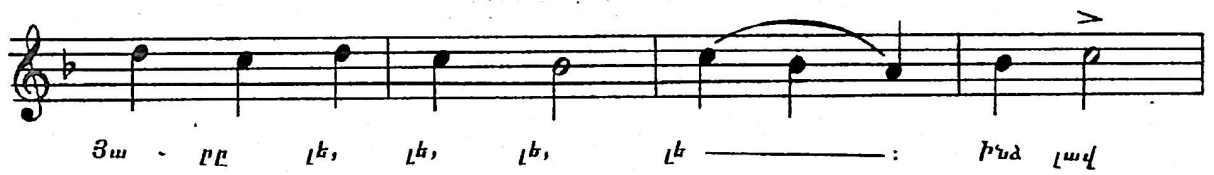
Allegro. Հորոր. Ա.Չ. ԴՉ.

Սա - րը կը - րակ եմ ա - րել,
 ին - ջի լի տը - ղա. Յա - րին ի - մաց
 եմ ա - րել. փան - ջու. լի տը - ղա:

47. ԹԱԶԱ ՄԱԾՈՒՆ ԵՄ ՄԵՐԵԼ
 СВЕЖИЙ МАЦУН ЗАКВАСИЛА Я
 (любовная)

Allegro. Հորոր. ԲԶ-Ա.Չ.

Թա - զա մա - ծուն եմ մե -
 րե - լը նա, նա, նա, Յար, լի, լի, լի.

Թո - ղեք, եր - թամ, հաս - նեմ
 ես իմ սիրա - ծին:

48. ՊՈՒՃՈՒՐ ԱՂՋԻԿ ՍԵՎԱՎՈՐ
 ДЕВОЧКА МАЛАЯ СМУГЛЯНКА
 (любовная, плясовая)

Allegro. Հորդոր. ԱՁ.

Պու - ճուր աղ - ջի - կը սե - վա -
 վո - ըը, Թեր ա - րա, Թեր ա - րա:

49. ԿԱՅՆԵԼ ԵՄ, ԳԱԼ ԶԵՄ ԿԱՐՈՂ
 СТОЮ, ИТТИ НЕТ МОЧИ
 (любовная)

Allegro. Հորդոր. ԳՁ.

Կայ - նել եմ, գալ չեմ կա - րող.
 Ե - թի, Ե - թի, Ե - թի ջան:

50. ԳԻՉ ԱՇԽՈՒՅԺ
 НЕМНОГО ОЖИВЛЕННУ
 (плясовая)

Roco vivo. ԴԿ.

The musical score consists of four staves of music in 3/4 time, written in a key with one flat (B-flat). The notes are accompanied by Armenian syllables: Գյըլլ հա, Գյըլլ հա, յա - ըըս, Գյըլլ հա - յա - ըըս, ԹԷ ա - ըա - հա, Թող Կու - ըա - հա - յա - ըըս, Թող Կու - ըըս.

50. ԹԵԹԵՎ
 ЛЕГКО
 (плясовая, без текста)

Vivace ԴԶ.

The musical score consists of two staves of music in 3/4 time, written in a key with one flat (B-flat). The notes are rhythmic and do not have accompanying text.

50. ԱՐԱԿԵՂ

БЫСТРЕЕ
(плясовая)

Presto. 79.

51. ՀՈՅԻՄ ՆԱԶԱՆԻ ՅԱՐԸՍ

ОЯ, МОЯ НЕЖНАЯ ЯР
(шуточная, плясовая)

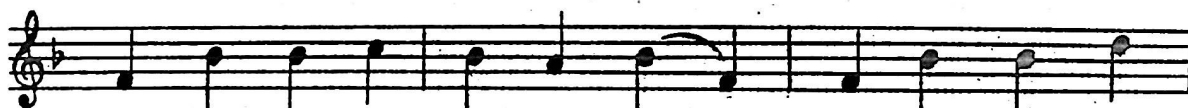
Moderato. Չափավոր. ԴՉ.

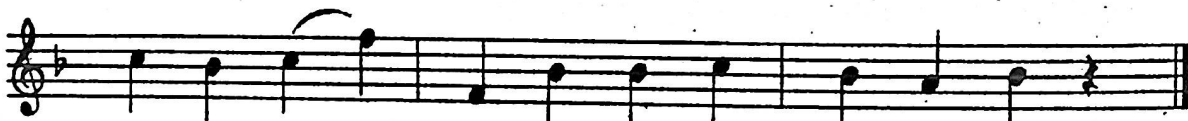
Հոյ, իմ նա - զա - նի յա - ըրս. Չէ, իմ նա - զա -

նի յա - ըրս. Կո - զե - ըր ճամ - փան դուզ ա,

Հոյ, իմ նա - զա - նի յա - ըրս, Մա - տա - նի - ըրս

փի - ըուզ ա, Չէ, իմ նա - զա - նի յա - ըրս:

52. ԱՄԱՆ ՅԱՐ, ՅԱՐ ՈՒ ՅԱՐ, ՅԱՐ

АМАН ЯР, ЯР, У ЯР, ЯР.
(шуточная)

Allegro. Հորդոր. Ա Կ.

Ա - ման յար, յար ու յար, յար,

Սո - նա յար, յար ու յար, յար:

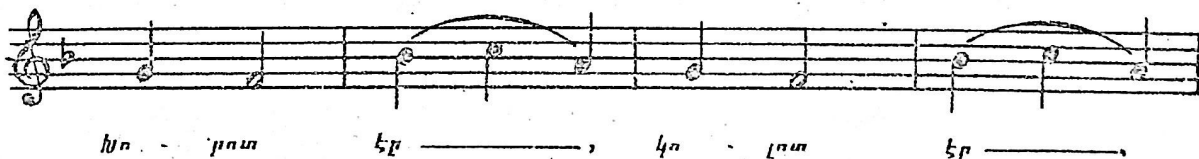
53. ԲԱՂՁԻ ՊԱՏԸ ԴԸԴՈՒՄ Ա
 РАСТЕТ ТЫКВА ВДОЛЬ СТЕНЫ БАХЧИ
 (рекрутская)

Allegro. Հորդոր. Ա. Կ. դարձվածք.

54. ՍԱՐԸ ԿԸՐԱԿ ԵՄ ԱՐԵԼ
 РАЗВЕЛ Я КОСТЁР В ГОРАХ
 (любовная)

Vivo. Արագ. Ա. Զ.

55. ՌԻՍԻՐ՝ ԿՈՒԳԱՍ, ՌԻՍԻՐ՝ ՅԱՐՍ
 ОТКОЛЬ ИДЕШЬ, ОТКОЛЬ, МИЛАЯ?
 (любовная плясовая)

Allegretto. Չափափոք-առագ. ԳՁ. դարձ.

Ուս - տի՞ր կու - գաս, ուս - տի՞ր, յա - րո,

յա - րո, յար. Դու կ'ա - նուշ,

գու կ'ա նու - նուշ, յա - րը յար:

Սե ա նո - վը - վի շու - նը,

Չի տա - նի յա - րիս ջու - նը.

Ուս - տի՞ր կու - գաս, ուս - տի՞ր, յա - րո,

յա - ըրոյ յար: Ինչ իմ ա - նուշ,

դու իմ նու - նուշ յա - ըր յար.

56. ՎԱՐԴՈ ՋԱՆ

ВАРДО ДЖАН
(любовная)

Moderato. Չափափոր. ԴՉ.

Վար - դո ջան

Վար - դո ջան, Աղ - ջի, Թե - լի,

դուս մի ել - լի. Գե - լը կը - տա - նի

իմ յա - ըր: Վայլ՞ Վար - դո, Վայլ՞ Վար - դո

ջանս, Սէ աս հո - վը - վի ջու -

նը: Վար - դո ջանս, Վար - դո

ջանս, Զի տա - նի աս - նուջ քու -

նը: Ա - դը - ջի, Թեղ - լի, դուս մի ել - լի,

գե - լը կը տա - նի իմ յա - րը:

57. ՄԸՏԻԿ ԱՐԱ ԷՆ ՂԸՇԻՆ

ГЛЯНЬ КА НА ТУ ПТИЦУ

(любовная - жалобная)

Allegro. Հորդոր. ԴԶ.

Մը - տիկ աս - րա էն դը - ջին,

Ո - տը դը - բեւ ա փը - շին:

58. ԲԱՄԲԱԿԻ ՏԱԿԻՆ ԳՅՈՒԼՈՒՄ ԲԱՐԻՆ
 ПОД ХЛОПЧАТНИКА ЦВЕТКОМ ПОЛЮБИЛ НУБАРА
 (плясовая)

Allegro. Հորդոր. ԳԶ.

Բամ-բը - կի տա - կին գյուլ - ում բա - բին, յար, յար,

Սի - բեւ եմ թա - զա նու - բա - բին, յար, յար:

59. ՃԸՐԱԳԸ ՎԱՌ Ա, ՎԱՌ Ա
 ГОРИТ СВЕТИЛЬНИК
 (любовная)

Allegro. Հորդոր.. ԳԶ.

Ճը - բա - զը վառ ա, վառ ա

Յան ես գա - լի, ման ես գա - լի,

յար, յար: Հոր հետ վա - տա - մարդ դա - րա ————,

Հուս. - նակ գի - շեր, հոգն ա - նուշ էր, յար, յար:

60. ՄԵՐ ԲԱՄԲԱԿԸ, ՁԵՐ ԲԱՄԲԱԿԸ

НАШ ХЛОПОК, ВАШ ХЛОПОК

(любовная)

Allegro. Հոգոր. ԳՁ.

Մեր բամբա - կը, ձեր բամբա - կը, Գյուլն ու բա - րին,

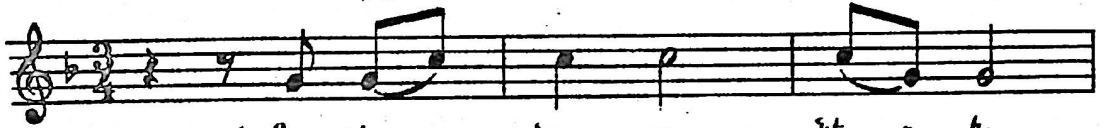

յար, յար, Սի - րել եմ թա - զա նու - բա - րին, ջան, ջան:

61. ՈՒՌԻ ԾԱՌ ԸԼՆԵՒ

КАБЫ ИВОЙ Я СТАЛ
(ЛЮБОВНАЯ)

Andante. Ծանր-միջակ. Դ 2.

1. Ու - ո՛ր ծառ ԸԼ - նե - ի,

ծամ - փին բուս

նե ի, ծամ - փին

բուս նե ի,

Այն - քան չը - մեռ - նե - ի, յա - բիս

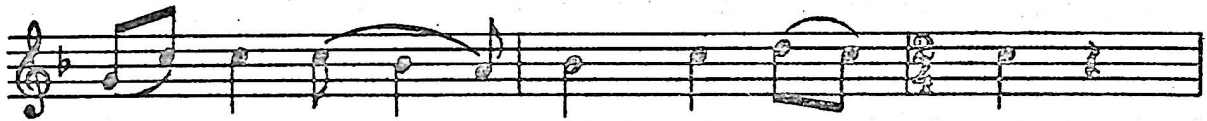
աես նե - ի,

62. ԿԱՅՆԵԼ ԵՍ, ԿԱԺ ԿՐՄԱՆԵՍ
 ТЫ СТОИШЬ С ПРЯЖЕЙ
 (ЛЮБОВНАЯ)

Moderato. Չափավոր. ԳՉ.

Կայ - նել ես ———, կաժ կը մա նես,

Ա - րե - գա ——— կի նը - ման ես.

Բե - լե, յա - րո ջան, Ջին - վոր

Գը - նա, Ճի Ճը - նա:

63. ԱՐԵՎ ԶԱՆ, ԱՐԵՎ
 СОЛНЫШКО МОЁ
 (ЛЮБОВНАЯ)

Vivace. Ա Կ.

Ա - րև ջան, ա - րև, ա - րև ջան,

ա - րև, Առ - ար - վան եր - վին.

64. ԱՐԱԳ. ԳՈՒԹԱՆԸ ՄԱՆԻ, ՄԱՆԻ

ПЛУГ ПАШЕТ, ДА ПАШЕТ
(шуточная)

Vivo. ԲԶ.

Գու - թա - նը մա - նի, մա - նի, Մա - րո.

Շեկ աղ - ջիկ հաց կը տա - նի, յա - րո:

Ես Մա - րոն եմ, Մա - րոն եմ, Մա - րո.

Մա - զան - զա - ըրի յա - րոն եմ, յա - րո:

65. ՅԱՐ ԶԱՆ, ՄԵՐԸԴ ՄԵՌԵԼ Ա
 ЯР ДЖАН, МАТУШКА ТВОЯ СКОНЧАЛАСЬ
 (любовная)

Andantino. Մահր-չախաժոր. ԲԶ.

Յար շան, մե - ըրդ մե - ուել ա, Շո - բե - ըրդ

կեղ - տո - տել ա, Վայ լե, լե, լե,

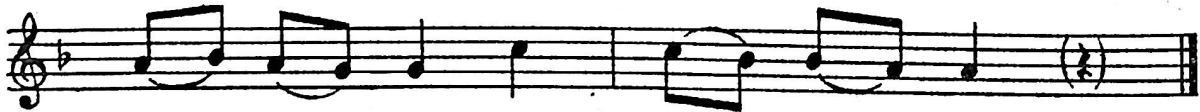
լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե:

66. ԶԱՂԱՑԸՄ ՄԱՆԻ, ՄԱՆԻ
 ВЕРТИТСЯ МЕЛЬНИЦА МОЯ
 (любовная, жалобная)

Allegro. Հորդոր. ԱԿ-ԲԶ.

Չա - դա - ցըս մա - նի, մա - նի,

Յար նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ,

ԲԶ.

Մի. բե - բան չա - սաց՝ յա - ման

նեյ - նիմ յար, նեյ - նիմ յար

Յար, նա, նա, նայ, Սա - թո ջան, յա - բո ջան,

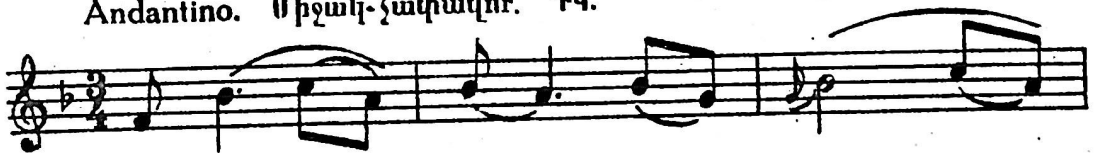
Յար, նա, նա, նայ, Սա - թո ջան, նազ - լու յար

67. Ա ԲԵՐԴԻՑԸ ԱՇԵՑԻ

ВЫГЛЯНУЛ Я ИЗ КРЕПОСТИ

(любовная жалобная)

Andantino. Միջակ-չափավոր. ԴԿ.

Բեր - դի - ջը ա - շե

First musical staff with notes and lyrics: ցի —————, օյ, օյ, օյ:

Second musical staff with notes and lyrics: Չե - րե ————— վազ ————— յա —————

Third musical staff with notes and lyrics: ընս —————, օյ, օյ, օյ:

Fourth musical staff with notes and lyrics: Օյ, օյ —————, օյ, քար դառ. —————

Fifth musical staff with notes and lyrics: Իսս, յար —————, Օյ, օյ, օյ, օյ —————:

67. A ԲԵՐԴԻՅՆ ԱՇԵՑԻ

ВЫГЛЯНУЛ Я ИЗ КРЕПОСТИ
(любовная , жалобная)

Andantino. Միջակ-չափավոր. ԴԿ.

Բե՛ր - դի՛ ————— ցը՛ —————

ա՛ ————— ցի՛ ————— ,

Ձե՛ - րե՛ ————— վաց՛ ————— յա՛ ————— բըս՛ ————— ,

ոյ՛ , ոյ՛ , ոյ՛ ————— , ոյ՛ , ոյ՛ , ոյ՛ —————

— , Ան՛ - բաղ՛ ————— յար՛ ————— , ոյ՛ , ոյ՛ , ոյ՛

68. ԱԶԻԶ ԲԱԼԻՍ ԸՍՊԱՆԵՑԻՆ

РОДИМОГО СЫНОЧКА УБИЛИ
(жалобная)

Allegro. Հորդոր. ԲԶ.

Ա զիզ բա լիս ըս պա

նե ցին, ու մու դըս, ճա

րըս կըտ րե ցին,

վույ, վույ, վույ, վույ, վույ

վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ

վույ, Վի - բա - վոր ջա նըս:

Սահեկ

ջա նըս:

69. ՀԱՆԻՈՒՄԸ ՄԸՆԱՅ ՅԱՐԸՍ

В ПОЛЕ ОСТАЛСЯ ЯР МОЙ

(любовная, плясовая)

Allegro. Հորդոր. ԲԶ-ԴԶ.

Հան - դու - յը յը - նայ յա - րըս,

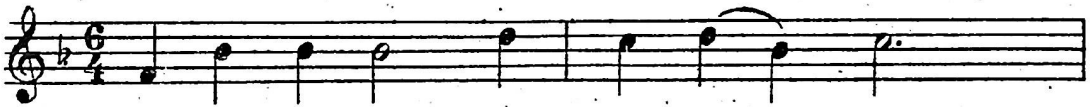
Բան - դու - յը յը - նաց յա - րըս.

70. ՍԱՐԵՐԸ ԿԸՐԱԿ ԵՄ ԱՐԵԼ

В ГОРАХ РАЗВѢЛ Я КОСТЕР

(плясовая)

Vivo. Ագիտյոժ ԴԶ.

Սա - րե - րը կը - րակ եմ ա - րել.

Սա - րե - րը կը - րակ եմ ա - րել, Իժ յա - րին Ի - մաց

եմ ա - րել, կը - սունկ, աջ թե - վիս ա - րի:

71. ՎՈՒՅ ՔՅԱՄԱՐԸՍ, ՔՅԱՄԱՐԸՍ

ОИ, ПОЯС МОИ
(любовная)

Allegro. Հորդոր. ԴԿ.

Վա՛յ քյա - մա - ըրս, քյա - մա - ըրս

նը - շան - լու Մա - նու - չա - ըրս

72. ՈՒՍԿԻՑ ԿՈՒԳԱՍ ՀՈՒՇԻԿ, ՀՈՒՇԻԿ *

ОТКОЛЬ ИДЕШЬ ТЫ ЛЕГКОЙ ПОХОДКОЙ?
(любовная, шуточная)

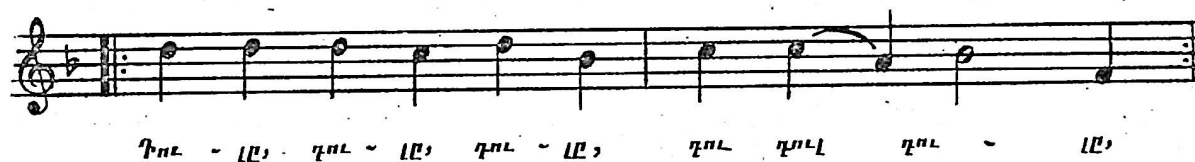
Allegro. Հորդոր. ԴԶ.

Ո՛ւս - կի - ցը՞ կու - գա - սը՞ հու - շի - կը՞ հու - շի - կը՞

Ո - սըդ է մը - տե - լը՞ վար - դի փը - շի - կը՞

Շա - սը՞ խո - բոտ ես, պապդ ա - նու - շիկ,

* Սկիզբը հատիկ հատիկ երգիծական (խտակով) ոճով. միջինը՝ ուժով հանկարծ, վերջինն աշխույժ

73. ԿԱՅՆԻ, ԿԱՅՆԻ, ԳԱԼԻՍ ԵՄ

СТОИ, СТОИ, ИДУ Я
(бытовая)

Allegro. Միջակ. ԴՉ.

կան

նե

74. ԵՍ ՔԵԶ ՍԻՐԻ

Я ПОЛЮБИЛ ТЕБЯ
(любовная)

Andante. Մանր Ա. Կ.

Ես քեզ սիրի — — — — —, օյ,
էր - վաճ, վառ - վաժ — — — — —, օյ,

որ դու — — — — — ըն - ձի յար ըլ - նիս,
սրբ - տիս — — — — — դեղ ու ճար ըլ - նիս,

օյ, — — — — — յա - րս ջան, օյ, օյ, օյ,

օյ, օյ, օյ, օյ, օյ, օյ, օյ, օյ,

— — — — —, օյ, օյ, օյ, — — — — — :

75. ԽԱՆԵՆ ՅԱՄՄԱՆ

ХАНЭ, ЯММАН

(плясовая)

Allegro. Հորդոր: ԴԶ.

76. ԳՈՒԼԵ ՀԵՅ

ГУЛЭ ЭЙ

(плясовая)

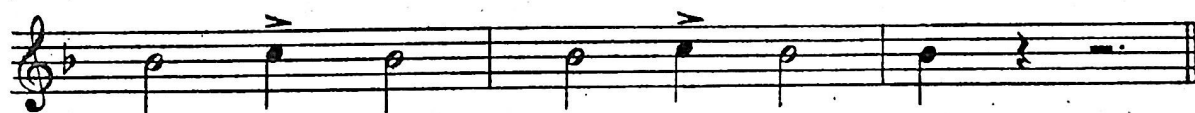
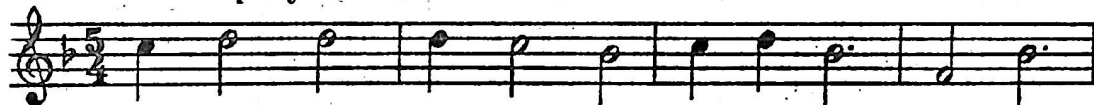
ԴԶ.

77. ՊԱՐԵՂԱՆԱԿ

ПЛЯСОВАЯ

Vivo. Աշխույժ. ԴՁ.

78. ԵՍ ՔԵԶԻ ՍԻՐԵՑԻ

ПОЛЮБИЛ Я ТЕБЯ
(любовная)

Moderato. Միջակ չափավոր. ԿԶ.

1. Ես քե - դի սի — բե - ցի — , որ ինձ —

յար — ըլ - նիս, էր - ված, վառ-ված

սըր - տիս — դեղ ու — ճար — ըլ —

նիս, Օ - տար եմ, յար — , յար —

յար, Ղա - թիբ եմ, յար — , յար — ,

յար — յար, Մե - թիկ զան, ան-տուն եմ,

79. ԵՆԻՐ, ՄԱՐՈՒ, ԵՆԻՐ

ВСТАНЬ, МАРО, ВСТАНЬ
(любовная , жалобная)

Moderato. Միջակ-չափավոր. Դ 2.

80. ՋԱՂԱՅԻ ԴՈՒՌՔ ՓՈՍ Ա

ЯМА У ДВЕРИ МЕЛЬНИЦЫ.
(любвные частушки)

Moderato. Միջակ չափավոր. Դ 2.

Ջա - դա - ցի դու - րը - փոս ա,

նա - րա - յը՞ նա - րա - յը՞ նա - րայ ջան:

81. ԲՈՐԻԿ ՄԻ ՄԱՆ ԱՐԻ

НЕ ХОДИ БОСИКОМ
(любвные частушки)

Vivo. Աճխույժ. Դ 2.

Բո - րիկ մի ման ա - րի
Հու - ւըդ Կը խա - վա - րի

Գյուլ և, գյուլ ա յա - րու
էդ էլ գուր ա յա - րու

82. ՔԱՂՀԱՆ ԵՄ ԱՆՈՒՄ

В ПОЛЕ СТАЛА Я ПОЛОТЬ
(трудова́я)

Moderato. Միջակ-չափավոր. Ա Կ.

Քաղ - հան եմ ա _____ նուժ, թող ա,

նայ, նայ, նայ, նայ _____ , նայ, նայ,

Յա - րո պեն - ջա _____ կը բող ա.

Սո - նա յար, նայ _____ , նայ, նայ:

83. ԿԸՆԶՈՐ ՈՒՆԵՄ

ЯБЛОКО ИМЕЮ
(любовная)

Moderato. Չափավոր. Ա Կ

Խըն - ձոր ու - նեմ կը - ծած ա,

նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ

Չորս բո - լորն ար - ծա - թած աս.

Աս - նա յա - բրժ, նայ, նայ, նայ, նայ

84. ԵՐԵՎԱՆ ԲԱՂ ԵՄ ԱՐԵՂ
 САД ПОСАДИЛ Я В ЕРЕВАНЕ
 (любовная, плясовая)

Moderato. Միջակ-չափավոր. ԱԶ.

Ե - բե - վան բաղ եմ աս - բել,
 Վի - գյա - բըս դաղ եմ աս - բել

Բաց խուր - ջի - նըդ, տուր դա - նա կըդ,

Խըն - ձոր կի - սեմ, տամ յա - բիս դի -

լիմ, դի - լիմ, Դի - լիմ, դի - լիմ:

85. ՍԱՐԵՆ ԿՈՒԳԱ ԶՈՒԽՏԸՄ ՂՈՉ
 С ГОР СПУСТИЛИСЬ ДВА БАРАНА
 (соц. бытовая)

Allegro. Հորհոր. Ա.Կ-ԴԿ.

Սա - րեն կու - գա ջուխ - տըմ ղոջ,

Յար ամ-ման, յար ամ-ման, Մի - նը փրն-ջած,

Մի - նը ոչ, Յար, ամ - ման, յար. ամ-ման:

86. ԱԼԱԳՅՈՉ ԱԶԵՐԴ

ГОЛУБЫЕ ГЛАЗКИ ТВОИ

(любовная, жалобная)

Moderato. Միջակ-չափավոր. ԴՉ.

Ա - լա-գյոզ ա - չե-բբդ, կա - մար ուն

Ա - լա-գյոզ ա - չե-բբդ, կա - մար ուն

բե - բբդ Ու - գում եմ հեռ. - նամ,

բե - բբդ Ու - գում եմ հեռ. - նամ,

չի թող - նում մե - բբդ

չի թող - նում մե - բբդ

Ա - դե ջան, ջուրն ընկ նեմ.

Ա - դե ջան —————, ջուրն ընկ նեմ.

Մայ - բիկ ջան —————, քար կըտ - բեմ,

Մայ - բիկ ջան —————, քար կըտ - բեմ,

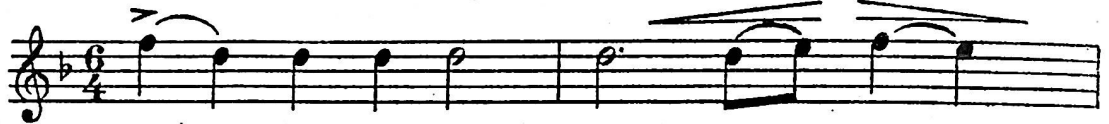
Շեկ յա - բի դար ————— դի ————— ցը:

Շեկ յա - բի դար ————— դի ————— ցը:

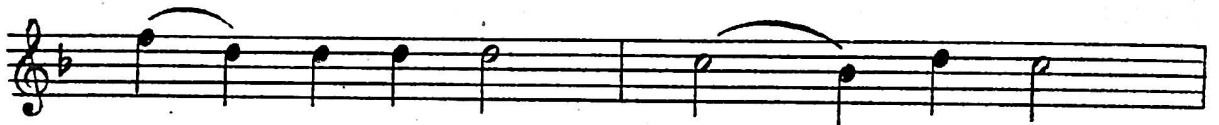
87. ԵՐԵՎԱՆ ԲԱՂ ԵՄ ԱՐԵՆ

САД ПОСАДИЛ В ЕРЕВАНЕ Я
(любовная; в танцевальной форме)

Allegretto. Արագեղ. Բ Զ.

Ե - ը - վան բաղ եմ ա - րեւ

Ե - ը - վան բաղ եմ ա - րեւ

Ձի - դա - րըս դաղ եմ ա - րեւ

Աի, զան
դու դու - դուրս
դու դու - դուրս
դուրս
դուրս
դու - դուրս
դու - դուրս

88. ՍԵՎ Ա ՉՈՐԱՆԻ ՇՈՒՆԸ

У ПАСТУХА ЧЕРНАЯ ОВЧАРКА
(любовная)

Allegretto. Արագեղ. ԱԿ.

ՍԷ ա չո - րա - նի շու - նը

Հոպ, հոպ, մա - րալ օյ, մա - րալ օյ, մա - րալ օյ.

Կը - տա - նի յա - րիս քու - նը, Հոպ, հոպ, մա - րալ.

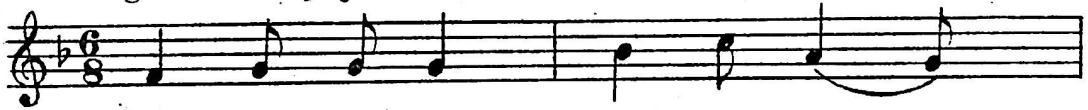

օյ, մա - րալ օյ, մա - րալ օյ.

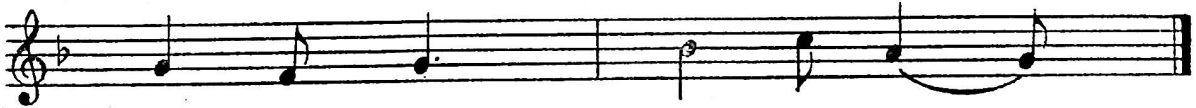
89. ՋՈՒԻՆՏ ՍԱՐԻ ՀՈՎԻՆ ՄԵՌՆԵՄ

Я ЖИЗНЬ ОТДАМ ПРОХЛАДЕ ДВУХ ГОР
(Любовная)

Allegretto. Արագեղ. Դ. Կ.

Ջուխտ սա - րի հո - վին մեռ - նեմ,
Շեկ աղ - բոր բո - յին մեռ - նեմ,

Սա - թն ջան, Վար - տ ջան,
Յա - րո ջան, Մա - րո ջան.

90. ԶԻՆՎՈՐ ՏԱՐԱՆ ԿԱՐՈՅԻՆ

В СОЛДАТЫ ЗАБРАЛИ КАРО
(рекрутская)

Allegro. Հորդոր. Աջ դարձ. կամ ԴՁ.

Զին - վոր տա - րան կա - րո - յին.
 Զին - վոր տա - րած գի - շե - րը
 Յա - րը պա - գեց Թը - շե - րը:

91. ՁՅՈՒՆ ԵԿԵԼ, ԴՈՒՌՆ ԱՌԵԼ Ա

СНЕГ ВЫПАЛ, ПОРОГ ЗАСЫПАЛ
(рекрутская, любовная)

Moderato. Միջակ-չափավոր. Բ Ձ, պենս.

Ձյուն ե - կել, դուռն աս ուել աս,

Ա - րև տը - վե, հա - լել աս.

Վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ,

Զին - վոր էր յա - րըս,

վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ.

վա ուց ջի գլա ըլս:

92. ԵՍ ՔԵԶԻ ՍԻՐԵՑԻ

ПОЛЮБИЛ Я ТЕБЯ
(любовная с проклинанием)

Moderato. Միջակ-չափավոր. F 2.

Ես թե - զի սի - թե - ցի

որ ինձ յար ըլ - նես,

0 - թեր, 0 - թեր, 0 - թեր, Զան,

ան - ցան 0 - թեր:

93. ՍՐՊԱՍ ԵՄ ԵՓԵ ԱՂԻ
СОЛЕННЫЙ СПАС СВАРИЛА Я
(бытовая)

Moderato. Միջակ-չափավոր. Դ 2.

Սր - պաս եմ Ե - փե ա - ղի,

Ու - տո - ղի սիր - տը դա - ղի,

Ա - ման, ա - ման,

Ա - ման, ա - ման, Յո - ռո ջան:

94. ՀԱՐԱՅ, ԷԼԼԻ

АРАЙ, ЭЛЛИ
(обрядовая, свадебная)

Allegretto. Միջակ-չափավոր. Դ 2.

Հա - րայ, էլ - ևի, էլ - ևի,

էլ լի էլ լի յար Ե լի կայ Նիշ.

րո յըտ տես նամ, Թե՛լ լի յար.

95. ԹԱԳՎՈՐ, ԲԱՐՈՎ

ТАГВОР, БАРОВ
(обрядовая, свадебная)

Andantino. Մանր-չափավոր. Դ 4.

Թագ - վոր, բա - րով, հա - գար բա - րով.

Դու՛ն վարդ ես կա - նայ տես - րե - վով.

Ե - րու - սա - ղեմ գա (րե՛ղ օրհ նե)

Մեկ աս - տը - ծո գո - րու - թյու նով.

96. ՄԵՐ ԹԱԿԱՎՈՐՆ ԷՐ ԽԱԶ

МЕР ТАГВОРН ЭР ХАЧ
(свадебная)

Andante. Ծանր-չափավոր. Դ 4.

Մեր Թագ - վորն էր
Ա - ջոց խաչ ու

խաչ, ջաչ, Սո - լերն էր կար -

միր, Ա ընն էր կա - նաչ

97. ՔԱՂԵՆՔ, ԲԵՐԵՆՔ

СОРВЕМ, ПРИНЕСЕМ
(свадебная)

Andantino. Ծանր-չափավոր. Դ 2.

Քա - ղենք, բե - բենք մեր Թագ - վո - ընն

ծաղ - կու - նաց, Ծա - ղիկն էլ սը

զե - նի պի - տեր ծաղ - կու - նաց:

98. ԹԱԳԱՎՈՐԱՄԵՐ, ԴՈՒՍ ԱՐԻ

ТАГВОРА МЕР, ДУС АРИ

(свадебная)

Allegretto. Հորդոր. Դ Կ.

Թագ - վո - րա - մեր, դուս ա - րի,

Տես, քե ին - ջեր ենք բե - րի

99. ՄՈՎԱՑ ՄԻՐՉԱ *

МОКАЦ МИРЗА

(эпическая)

Չափավոր-պատմողական ասեղային ձևովով.

1. Օրն էր ուր - մաթ, լուսն - ի շա - բաթ,

արագ
Գյաշու է - րիր ենք Մա - լա - ըյա - վեն,

Թըզ - Թիկ մե կավ — Ջը - զի - րու ըաղ - քեն:

* Տակտերի բաժանումը պայմանական է և կատարված է եղանակի ընթերցումը դյուրացնելու նպատակով. (ժան. Մ. Ա.)

Ա որն, բե բին Մա - լա - բյա - վեն,

Տը - վին ի ձեռն Մո - կաց Միր - զեն.

մի փոքր հապաղելով.

մի փոքր ուժեղացնելով.

Հա - զար ափ - սոս

հետզհետե մեղմացնել.

riten.

ten.

Մո - կաց Միր զեն:

Մո - կաց

Միր

զեն:

ten.

ten.

2. Ա - ոնց, կար - դաց բանց - բիկ լե - զը - վեն.

2. Ա - ոնց, կար - դաց

բանց

բիկ

լե - զը

- վեն.

սրագ

է - բով մար - զեն շը - վին աչ - քեր,

է - բով մար - զեն

շը - վին աչ - քեր,

Կախ - վեց շա - նեն, ֆաղ - վով կար - միր

Կախ - վեց

շա - նեն,

ֆաղ - վով կար - միր

գույն ե - րե - սեն, չա - օար ափ - սոս —

Մո - կազ Մի՛ր գեն:

3. Կան - չեց, ա - սազ յուր մը - շա - կին,

Դուս քա - չի բող — բե - դա - վին,

Վը - րա դը - րեք Թամ - քը սա - դա - ֆին.

Սա - ֆար կեր - Թամ — չուր Ջը - զի - րեն.

* Այս և հետագա երկու աղբյուրի նույն վերջավորությունների ակոզոնները հետզհետև կարճանում է. (ձան. Մ. Ա.)

100

¹ -ականները մի փոքր դանդաղ
₁₆

Հա - զար ափ-սոս

Մո կաց Միր գեն:

100. ՀԱՎԻԿ*

HAVIK

Adagio. (Ծանր).

Հա - վիկ մի

պայ - ծառ տե

սի:

* Տակտերի բաժանումը պայմանական է (ձ. Մ. Ա.).

Ան

արագ ten.

նը - ման:

Ան - նը - մա - նի.

փոքր դանդաղ.

պայծառ զվարթ

արագ

Ո՛վ, Ո՛վ,

հեռուհեռու ձայնը մեղմացնելով.

արագ

Ո՛վ, Ո՛վ

նը ման:

Թոթոուն և սահուն

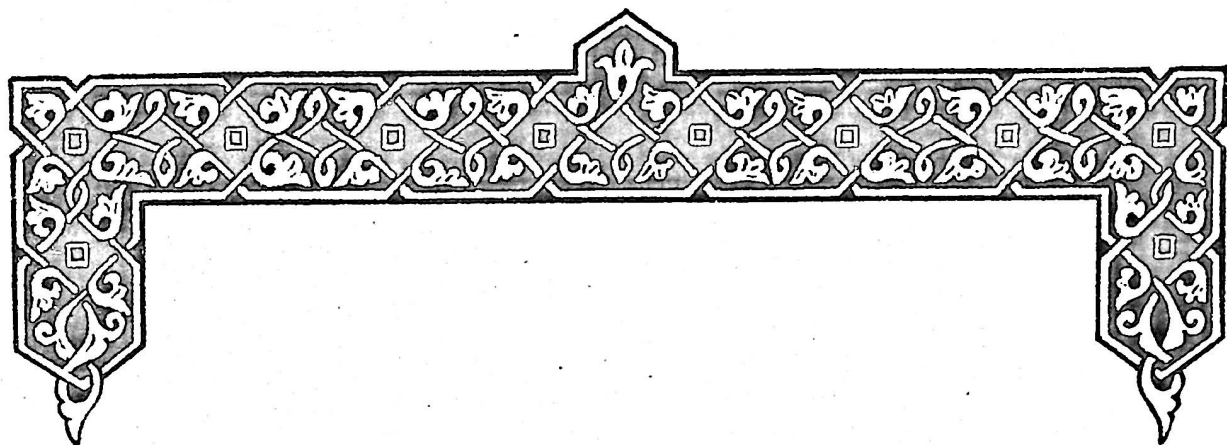
p ո՛վ, ո՛վ

gliss

ո՛վ նր - ման,

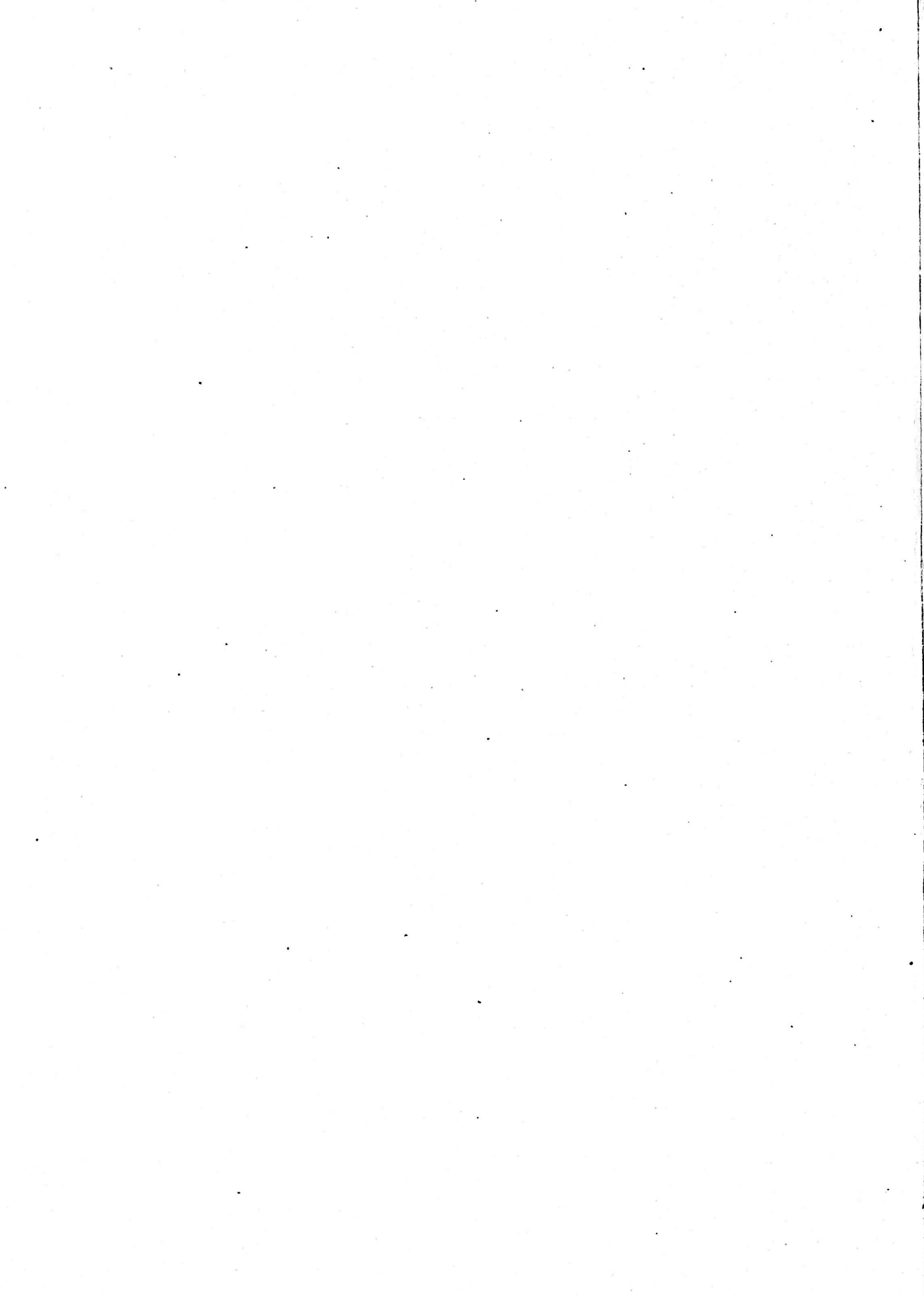
p, ten.

ո՛վ ն - նր - ման

Содержание

Приложение

101. ԱՊԱՐԱՆԸ ՔԱՐՈՏ Ա.
 АПАРАН КАМЕНИСТЫЙ
 (лирическая)

Moderato Միջակ-չափավոր. № 2.

Ա - պա - - - րա - նը . քա - րոտ .

ա, վայ լե, լե, լե,

ջան լո, լո, քա - րի տա - կը

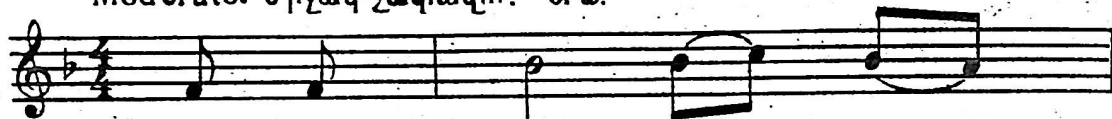
ա - րոտ ա, իմ մայ -

րիկ ջան, իմ քույ - րիկ ջան:

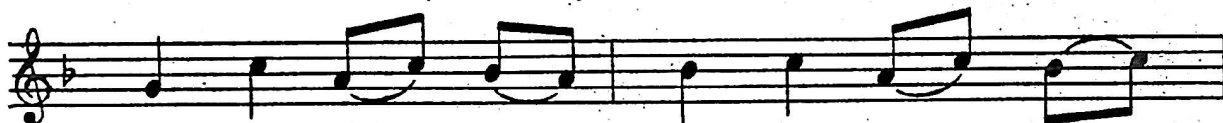
102. ՊԱՐՏԵԶ ԱՒՆԵՄ, ԴՐԱԽՏ Ա.

У МЕНЯ САДОЧЕК—РАЙ
(любовная)

Moderato. Միջակ-չափավոր. Ա. 9.

Պար - տեղ ու - նիմ, ԴԸ -

բախտ ա, Ծա - դիկ, ծաղ - կուն - քի վախտ

ա, վալ լե, լե, Գեջ աղ -

ջիկ, սի - ղուն տը - դա, էս էլ

ճի — ու - ղիջ բախտ ա, լե, լե,

լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե,

103. ՇՈՒՇՈՆ ԵԼԱՎ

ШУШО ВЫШЛА, В САД ХОДИЛА
(любовная)

Շոու - շոն Ե - լավ, Կ'եր - թեր

Ե - գին, Ինք - և

Իր շուշ - տակ տը

գեր - կին, Գա - ղեց Ղեա - ղող.

Լե - ցուց Գո - քին,

Մա - բալ Շու - շո Ջեյ - բան

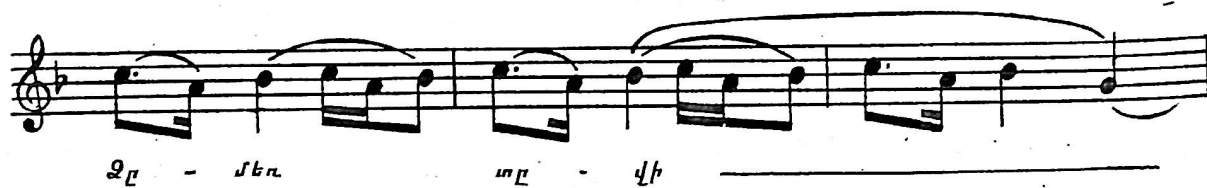

104. ՊԱՐՏՔՈՎ ԿՈՎՐ ԾԱԿԵՑԻՆ

КОРОВУ ПРОДАЛИ ЗА ДОЛГИ.

(бытовая, жалобная)

Andante. Չափափոր. ԳԿ.

Հն - կե - Լ եմ սար, սար

Ինչ - պես ին - լա - գար:

105. ԷՍ ՕՐ ՈՒՐՐԱԹ Է

НЫНЧЕ ПЯТНИЦА, ДЕНЬ ПОСТНЫЙ
(любовная)

Allegro. Հոբոր-շախալոր. Գ 2.

Իս օր ուր - բաթ է. պաս է,

Դե', հե, զըն - գը, զըն - գը, Դե'հ, հե, ջան:'

Սըր - տիկ աբ - ծու - թե թաս է,

Դե' հե', զըն - գա զըն - գա Դեհ, հե, ջան:'

106. ԵՐԵՎԱՆ ԲԱՂ ԵՄ ԱՐԵՆ

В ЕРЕВАНЕ ПОСАДИЛ САД
(лирическая)

Allegretto Հորդուր-չափաւոր. Ա.Զ.

Ե - թե - վան բաղ

հմ ա - թել,

Չան ա - թե, ա - թե

աղ - թե - ըրս, Հո - գիս մա - տաղ

Եմ ա - թել, Իմ ա - թե, ա - թե

աղ - թե - ըրս:

Տուն ա - թի, տուն ա - թի, տուն, աղ - թեր, Ա - թի, Իմ յա -

րոտ աղ - թե - ըրս, Տուն ա - թի, տուն ա - թի,

տուն, աղ - թեր, Ա - թի, Իմ յա - րոտ աղ - թե - ըրս

107. ՄԵՐ ԲԱՂԸ ԾԱՌ Ա.

В НАШЕМ САДУ ДЕРЕВЬЯ
(любвные частушки)

Allegro. Հորդուր-չափավոր. Գ Կ.

Մեր բա - ղը ծառ ա,

Ձեր բա - ղը քար ա, ես քեզ չեմ առ -

նի, իմ աղ - բոր ծա - ռա:

108. ՔՈՒՆ ԵՂԻՐ, ԲԱԼԱՍ

СПИ, МОЕ ДИТЯ
(колыбельная)

Քուն ե - ղիւր, բա - լա

ա, աղ - քոր խուփ ա - բա

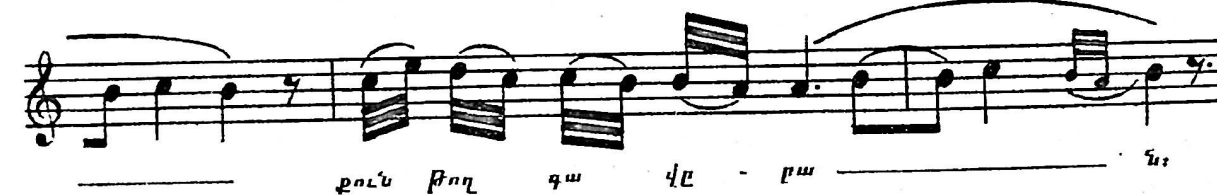
Բուն է - դիր, բա - լա

ա - ջ - քդ խուփ ա - բա

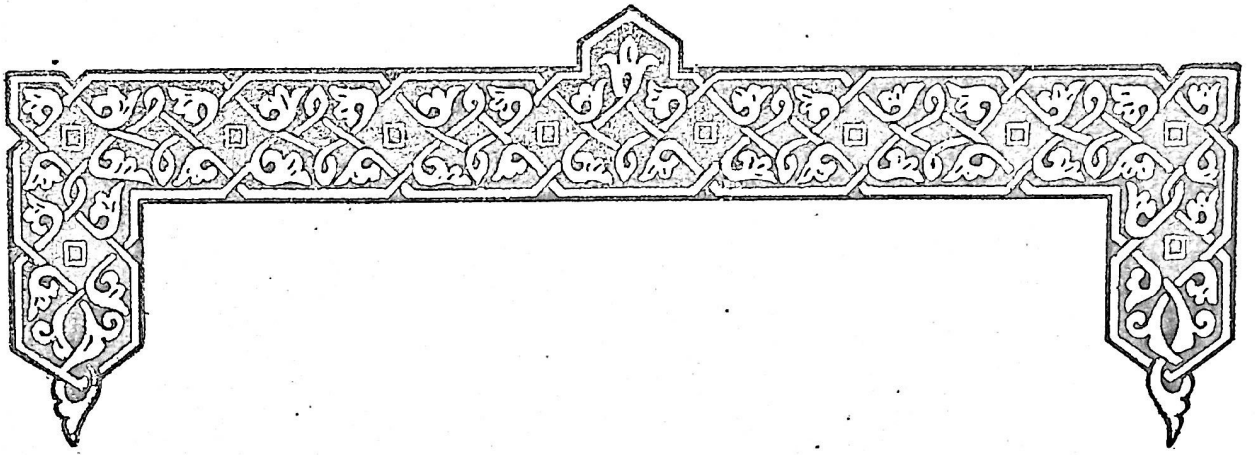
Նախ - շուն ա - չե - բող

քուն թող գա վը - բա ն:

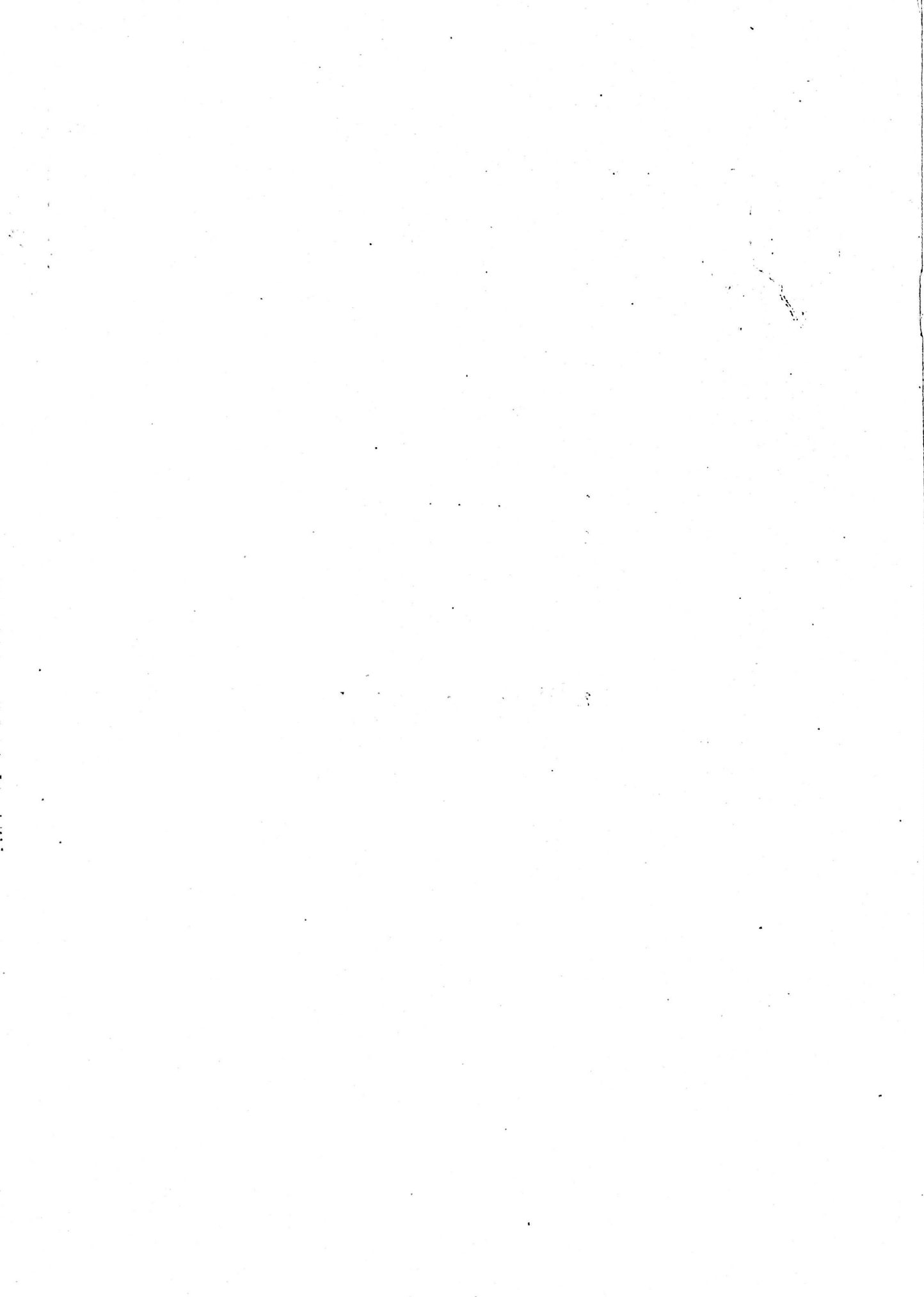

Օր, օր, օր, բա - լա:

STYRUSOP

TEKETHI

1. ՆՈՐ Ա ՔԱՅՎԵԼ ՍԱՐԻ ԼԱԼԵՆ

Նոր ա բացվել սարի լալեն, (2)
 Թող մեռնի սապրպի բալեն.
 Նանի, նանի, նանի, նանի,
 Նանի, նանի ջան.
 Թող մեռնի սապրպի բալեն:
 Ողբում եմ, լալիս եմ, (2)
 Ձե՛մ գընա, նանի ջան:

Եկան, գըրին եղն ու գամեջ,
 Ձեռքս քըցի ասաքծու փեջ:
 Եկան, գըրին մեր ձիանիք,
 Մեծից հասավ մեր զիանիք:

Երևանա ճամփին դուդ ա,
 Թագավորը սալաթ կուդա,
 Թղթերն եկան այլուն-փայլուն,
 Որն ազապ էր, սր նշանլուն:

Եկան, գըրին մեր կովերը,
 Հայերին քըցին ծովերը:
 Սարուղամիջ, դու ձուն արի.
 Ղարիբ աղբեր, դու տուն արի:

Թագավորի դոան պուզը,
 Սալաթներին քոմին¹ դուզը.
 Արեն առավ հողբա սարին,
 Ե՞րբ կըթըմի երեք տարին:

Ցար, ամպել ա, ձուն չի դալիս,
 Ղարիբ աղբեր տուն չի գալիս:
 Եկա, հասա էջմիածին.
 Բեղի մեռնեմ, աստվածածին:

Արև դիպավ հողբա սարին,
 Ե՞րբ կհասնեմ ես իմ յարին:
 Սալաթ տանելը մըրմուռ ա,
 Տեր իմ աստված, ազատ արատ:

2. Հ Ա Մ Գ Ո Ւ Ս Ի Ր Ո Ւ Ն²

Համ դու սիրուն, համ քու տալը,
 խամբաջի,

Ձուխտակ ծըծիդ մեջտեղի խալը,
 խամբաջի:

¹ Ժողովեցին: ² Շիրակի Մանուղջուղ գյուղի ամենահին երգերից մեկն է այս (Ծանոթ. հոմիտայի):

3. ԿԱՅՆԵԼ ԵՍ ՎԱՐԳԻ ՀՈՎԻՆ

Կայնել ես վարդի հովին,
 Լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե.
 Քամին տա դռիդ մովին:
 Ախ, նանի ջան, ես դարիբ եմ:

Կայնել ես ախա-բախա
 Շավաղուտ սուտը կախ ա,
 Մե տղա, կարմիր աղջիկ,
 Թող բռնենք իրար յախա:

Կայնել ես բախչի հովին,
 Քամին տա յարիդ մովին.
 Դու սիրուն, քու յարըդ գեշ,
 Էրնել քու ծոց քնողին:

4. ԶԻՄ ԳՐԼԵԻ ՅԱԹԵՆ ԿԻՏԱՄ

Զիմ գրլիի ֆաթեն կիտամ, (2)
 Դե՛հ, խանա, խան թեղն ի ծովեն:¹
 Լողվորին մեկ լե ես եմ,
 Զեմ խանա դան թեղն ի ծովեն:

Յար, արի, յար, արի,
 Յարըս յոթն աղբեր ունի.
 Յար, արի, յար, արի,
 Յոթն էլ գացել են դարիպ.
 Յար, արի, յար, արի,
 Բաղչիս միջին վարդի ծառ,
 Յար, արի, յար, արի,
 Վարդը քաղեմ, տամ իրան:

Զիմ վրդի վզնոց կիտամ,
 Դե՛հ, խանա, խան թեղն ի ծովեն:

Զիմ խաղի կապան կիտամ.
 Դե՛հ, խանա, խան թեղն ի ծովեն:

Զիմ մըջքի մըջկապ կիտամ,
 Դե՛հ, խանա, խան թեղն ի ծովեն:

Զիմ քրթի խզմեն կիտամ,
 Դե՛հ խանա, խան թեղն ի ծովեն:

Զիմ մատի մատնոց կիտամ,
 Դե՛հ, խանա, խան թեղն ի ծովեն:

Զիմ մըջքի շապիկ կիտամ,
 Դե՛հ խանա, խան թեղն ի ծովեն:

Զիմ ստաց մա իկ կիտամ,
 Դե՛հ խանա, խան թեղն ի ծովեն:

Զիմ կրծքի կրծկալ կիտամ,
 Դե՛հ, խանա, խան թեղն ի ծովեն:

¹ Ամեն աողի վերջը կրկնել «Դե՛հ, խանա»-ից՝ ամբողջը:

5. ՀՈՍԵՆԻՆ ՉԱՆ, ՀՈՍԵՆԻՆ

Հո տելլո ջան, հո տելլո,
 Դալալո ջան, դալալո:
 Ձիթ արխալուղ թարգու կար,
 Հո տելլո ջան, հո տելլո,
 Լալ տղա ես, արի, տար,
 Դալալո ջան, դալալո:
 Կանանչ արտի քյանարը,
 Հո տելլո ջան, հո տելլո,
 Կըզարը շիրին դալալո:

Կանանչ արտը հաց տարա,
 Յարիս տեսա, ետ դառա,
 Ջաղչի ճամփին նու ծառ,
 Խնձոր թալեմ, արի, տար:

Ժամի դըռնեն դուքս կըզաս,
 Ճրագի պես լուս կըտաս:
 Ես իմ երխար ավել եմ,
 Դու քո երխար ետ կուդես:

6. ԳԱՐՈՒՆ Ա, ՁՈՒՆ Ա ԷԿԵԼ

Գարունն ա, ձունն ա էկել,
 Վայ լե, լե, լե, լե, լե,
 Լե, լե, լե, լե, լե:
 Յարըս ինձնից ա սառել:
 Ախ, մեռնի, վայ, այ յար,
 Սաղըպի բալեն:

Իմ աղբերս հանդուհուհու ա,
 Սոված ջըրի բանդուհու ա:
 Քամին փըչում ա պաղ-պաղ:
 Զիզյարս արել ա դաղ:
 Սովը իմ մահն ա տանում,
 Մարդկանցից սաֆն ա տանում,
 Խարար արեք իմ նանին,
 Աղբորս դաղաղ գրին:

7. ԱՅ ՏՂԱ, ՄԵՐ ԳԵՂԵՅԻ

Հերե յալըմ օյ, օյ, հերե յալըմ օյ, օյ,
 Դուրըմ բաշընա դուրբան, թիրմա շալըն օյ, օյ:
 Այ տըղա, մեր դեղեցի, հերե յալըմ օյ, օյ,
 Դուրըմ բաշընա դուրբան, թիրմա շալըն օյ, օյ:
 Բերանդ եկեղեցի, հերե յալըմ օյ, օյ:
 Դուրըմ բաշընա դուրբան, թիրմա շալըն օյ, օյ:

Ես քեզ սրտեղ սիրեցի,
 Մեխակի ծառի տակին,
 Բարդու ծառը բարձր ա,
 Սիրած յարը քաղցր ա:

Կողբա սարը փլած ա,
 Շուշարանդով շարած ա,
 Ի՞նչ անեմ, որ շարած ա,
 Հերը սրդուց հանած ա:

Ո՞նց բաղչա ես, բար չունիս,
 Ո՞նց թնկի ես, հայ չունիս,
 Երկնքի դուռ ես դառել,
 Իջնելու ուժուդ չունիս:

Կարմիր քարը պաշած ա,
 Բոյըս միջին քաշած ա,
 Ի՞նչ անեմ, որ քաշած ա,
 Սիրտըս հալած, մաշած ա:

8. ԴՈՆ ԱՐԻ, ԴՈՆ ԱՐԻ, ԴՈՆ ԱՂԲԵՐ

Դոն արի, դոն արի, դոն աղբեր, Արի, իմ խորոտ աղբեր: ուրտիկ ունեմ, դեղին ա, Իմ յարը ձեր գեղին ա:	Մեր բաղին կար բաղմանչի, Շիվ կար, շիվի նման չի: Թոփուն, թոփուն դուս եկան, Մեկն իմ յարին նման չի:	Արի, երթանք մեր բաղը, Դուրս տանք շամամի թաղը. Երեսիդ քրտինք շաղը, Քաղել ես սրտիս դաղը:
--	--	---

9. ԿԱՅՆԵԼ ԵՍ, ԿԱՆՉՈՒՄ Է՛Լ ՉԵՍ

Կայնել ես, կանչում էլ չես. Վայ լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե: Բոյիցըդ ամաչում էլ չես, Յար, վայ լե, լե, լե, լե, լե:	Կայնել ես դեմ ամբրոցին, Կխաղաս քո վզնոցին: Երկու շամամ քո ծոցին, Ջուխտակ թուրինջ քո ծոցին:
Լուսավորչա հավուզը, Հագել ես դանավուզը. Էդ ծառերի խաֆեքը, Արեք, գնանք է՛ն դուզը:	Մեր բարդիքը բարձր ա, Սիրած յարը քաղցր ա, Աղջիկ, ումուղբտ մեռներ, Ինչո՞ւ չասիր՝ փախցրա:

Կայնել ես վանքա հովին,
Հովը տա դռշիդ մովին.
Երնեկ քու ծոց քնոցին,
Երկու շամամ բռնոցին:

10. ՋԱՆ, ՆԱՋԱՆԻ

Ջան, Նազանի, դու ինձանից վաղ արի.
Որտեղ կերթամ, ընկի ետևըս, արի:
Ջահրի բուրը իբար ա, Նազանի,
Յաման, քույրիկ, մի դե՛ն, տեսնեմ իմ յարին,
Ջան, Նազանի, գլխիս խելքը տարել ես,
Ասյըմի՛ պես ինձ դարբեղար արել ես:

Աղջիկները թոփ-թոփ ելան բաղերը, Որն էր այլ հագել, որը կարմիրը: Աղջի, արի, քեզի տանեմ լեռները, Մի (տեղ) ոչխար կարծեր, մի տեղ գառները:	Աբրջում էր բարձած ձիու բեռները, Սիրուն աղջիկ, մի լաց, մեզի հարս կելնես: Ասեմ՝ աղջի, արի, դռշդ մի բանա, Ես էլ շատ դարդուլու եմ, էլ չեմ դիմանա:
--	--

1 Ասիի—Ասյըվի (Քյարամի սիրեցյալը):

11. ՊՈՒՃՈՒՐ ԱՂՋԻԿ, ՄԻ ԹՈՒՐ

Պուճուր աղջիկ, մի թըռիր,¹
Բարով քու մարդը մեռնի.
Չեմ դըմըշում՝ անիծեմ,
Օր, օր, օր, օր, օր,
Օր, օր, օր, օր, օր,
Օր, օր, օր, օր:

Պուճուր աղջիկ, դալըմ ես,
Ծամերըդ սղալում ես,
Ամեն ինձի տենալուս
Շաքարի պես հալում ես:

Պուճուր աղջիկ սևավոր.
Խալխի դռներին սավոր.
Գնա, մայրըդ կանչում ա՝
Ինձի չանի մեղավոր:

Պուճուր աղջկա սերը՝
Խոսքն ա տվե հերը.
Յոթը տարի սերություն՝
Չի տալի քյաֆուր հերը:

12. ԳՈՒԹԱՆԸ ՎԱՆԱՎ ՓՈՍԻՆ

1. Գութանը վանավ փոսին,
Շողքը տվեց ախոսին:

2. Կարմիր խնձոր եմ քաղել,
Տարեք իմ աղբեր փեսին:

3. Կայնեի ես նավի վերան,
Բոյդ չինար ծառի նման:

13. ԱՐԻ, ՍԻՐՈՒՆ, ԻՄ ԴՈՒ ՍԻՐՈՒՆ

Արի, սիրուն, իմ դու սիրուն,
Հաղար էրնակ էք քո սիրուն:
Ես քեզի սըրտով սիրեցի,
Ինչ ուղեցիր, քեզ տըվեցի:

Արի, սիրուն, մի գնա, սիրուն.
Հաղար երանի քո սիրուն:

Աղջի համով, արի ծամով:
Երթանք բաղը սաղ ու դամով:
Դու մեր տանը, ես ձեր տանը,
Դնւ ես իմ սիրելի ջանը:

Ա՛յ, սիրուն աղջրկա տերը՝
Խոսքը տըվել է իր հերը:
Օխտը տարին եսիրություն՝
Չըտվեց էն քյաֆուր մերը²:

Դու կայնեի ես դյուլի դարին,
Աչքըդ քըցել ես էն սարին:
Դու կանչի քո ֆիդան յարին,
Դու մեր տանը, ես ձեր տանը:

Տանձի ծառին դուռ կլինեք³,
Նռան ծառին փուռ կլինեք,
Երնեկ էն ֆիդան աղջկանը,
Սիրուն յարին թուռ⁴ կլինեք:

¹ Ձեռագրում «թուր», սա. քրոցիր: ² Տես № 11 վերջին բառյակը: ³ Այս բառյակը մատիտով շնչված է:
⁴ Թուռ, «թայ-թուռ» = «հավասար»:

14. ՅԱՐ, ԼԵ, ԼԵ, ԼԵ, ԼԵ

Յար լե, լե, լե, լե, յար լե, լե, լե, լե, լե:
Դե, դուն էլ իմ ցավեր տար մի. լե, լե, լե:

Ծառի տակին հով քամի,
Մահրամեդ դողին տանի:

Ես, դու երթանք դատատան,
Ում դամաթն աս, թող տանի:

15. ԼՈՒՍՆԱԿ ԲԱԿԻՆ ԻՋՅԼ Է

Լուսնակ բակին իջել է.
Բակն արևոյ լքցվել է:

Աղջի, ահուհդ Մարի.
Ճակատըդ ոսկի շարի:

Աղջիկ, քու վիզը վզնոց՝
Պառջներին դարդ ու խոց:

Մեր տունը դալմադալ է.
Դու վերի թաղոջն արի:

Ջուրը ընկել առվըներ,
Աստված պախեր աղջիկներ:

Յարիս աչքը կապուտ աս,
Կերածը կարմիր թուֆ աս.

Աղջիկ, արի, փախցնեմ.
Թող գեղոջն ասեն՝ սուտ աս:

16. ԵՐԿԻՆՔԸՆ ԱՄՊԵԼ ԷՐ

Երկինքըն ամպել էր,
Գետինը թաց էր.
Յարըս քընած էր,
Գյարդանը լաց էր:

Երկինքը ամպել էր,
Գետին շաղերով,
Ես քեզ սիրել եմ
Անուշ խաղերով:

Շորոր դու, շեկիկ յար,
Տենամ՝ դու մնա ես.
Իրավ եմ ասում՝
Իմ սրտի սունն ես:

Երկինքըն ամպել էր,
Գետինը մութ էր.
Ես քեզի սիրել եմ,
Թող ասեն՝ սուտ էր:

17. ԲԱՄԲԱԿ ԵՄ ՅԱՆԵԼ ԴՈՋԱ

Բամբակ եմ ցանել զողա,
Նա, նա, նա, նա, նա.
Մի յար եմ սիրել թագա,
Նա, նա, նա, նա, նա:

Մեր արտերի բխանը,
Ես չեմ առնի պիյանը.
Ով որ ինձ տա պիյանը.
Աստված անե դիվանը:

Վարդ եմ քաղել մաղերով,
Վայր եմ դրել շաղերով:
Հրես, եկավ իմ յարը,
Կարմիր խնձոր, խաղերով:

18. ՄԵՐ ՏԱՆԻ ՏԵՂԸ ՓՈՍ Ա

Մեր տանի տեղը փոս ա, նա, նա,	Գնա, ասա իմ նանին,
Քար կըքըցեմ, կըխոսա. նա, նա:	Զվաճն կապի դուքանին,
Աստված սիրող, բան մասեք.	Առջի ծեծը վեկալին,
Թաղա յարըս ափոսս ա:	Պահին կորած խղանին:

19. ԱԽ, ԻՄ ԿԱՆԱԶԿՈԹ ՇԻՐՄԱՀԻ

Լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե.
 Լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե:

Ախ, իմ կանաչկոթ շիրմահի,	Մասըսա սարը դուժբարի,
Արի, մի պաչովդ ինձ շահի.	Սիրաբըս արընով բանդ արի:
Այ, ճրագը դըրը թաթը,	Ես ու դու իրար սիրեցինք,
Ախ, դու կերար հարամ կաթը:	Էս ի՞նչ մուշկուլ թարկ արինք:
Ախ, կարմիր յայլուխ կապել ես.	Քեզ եմ ասում, ով հայ աղջիկ,
Մեր տղերքին դու խաբել ես:	Ասա, տեսնեմ՝ ո՞ւմ աղջիկն ես:
Պարտեղուժը ման ես գալիս.	Պաղ աղբյուրի պես սառն ես.
Արևի պես փայլ ես տալիս:	Զհասկացող մարդուն դառն ես:

20. ԱՅ ԻՄ ՅԱՐԸՍ, ՊԱՏՎԱԿԱՆ ԵՍ

Այ իմ յարբս, պատվական ես,	Շան աղջիկը ո՞ւր ա գալում:
Իմ անուշիկ, անըմամն ես:	Կայնել ես, յար, բախա-բախա,
Առվի առաջ ջուր ա գալում, ...	Լաչակիդ տուտը կախ ա:
Խոտքերըդ ինձ դուր ա գալում:	Իմ յարբս մեր տունն ա եկել,
Մեկը չըկա, ինձ հարցընի՝	Էս գիշեր ինձի դոնախ ա:

21. ԷՂ ԿԱՐՈՅԻ ՉՈՒՆԻ ԾԱԼԸ

Յար, վայ լե, լե, լե, լե, լե,
 Յար, վայ լե, լե, լե, լե, լե:
 Էդ Կարոյի չուխի ծալը,
 Յար, վայ լե, լե, լե, լե, լե,
 Էդ Կանդոյի վըղի խալը,
 Զարդար¹, արի, տար Կարոյին:

Էդ Ակոյի ² ցըմփոր փորը,	Էդ Կարոյի պապերոսը,
Էդ Բիջոյի ³ կոլոտ ըսյը:	Էդ Ակոյի բարձր դեղը:
Էդ Կարոյի սիրած յարը,	Էդ Բիջոյի բակի նուռը,
Էդ Կանդոյի բոխչի փայը:	Էդ Ակոյի կարմիր դուռը:

¹ Զարդար—Կարոյի մայրը: ² Ակո—Կանդոյի հայրը: ³ Բիջո—Կարոյի հայրը:

22. ՏԱԼՈՅԻ ԴԵՅՐԻ ԶՈԼԵՆ

Տալոյի դեյրի գոլեն.
Յար, վայ լե, լե, լե, լե, լե.
Արսենի բարձր բոյը,
Աղչի, Տալո ջան, խի՛ չես գընում:

Արսենը անցավ բաղը, Տալոյին տեսավ թաղը. Աղչի, Տալո ջան, խի՛ չես խոսում:	Տալոյի մատի խալը, Արսենի գայմի նալը. Աղչի, Տալո ջան, խի՛ չես գընում:
Արսենի գլխի ֆասը, Տալոյի գլխի խասը. Աղչի, Տալո ջան, խի՛ չես խոսում:	Արսենի մատի փուշը, Տալոյի կարմիր թուշը. Աղչի, Տալո ջան, խի՛ չես գընում:

23. ՂԱՐԻՔ ԵՄ, ՆՈՐ ԵՄ ԵԿԵԼ

Ղարիք եմ, նոր եմ եկել քեզի, աղջիկ,
Մի յայլուխ գյուղ եմ ղըրկել քեզի, աղջիկ:

Աղջի, անունդ Տիրուն, Պագմ տաս աստուռ սիրուն:	Համ օրդակ ես, համ ղագ ես, Տեղոց-տեղ օյինբազ ես:	Խնձոր տըվալ, ես չառա, Էս ի՞նչ բեբաղդ յար դառա:
Օրդակ ես ու գյուղին ես, Ջեյրան ես ու չուղին ես:	Կանաչ արտը հաց տարա, Յարիս տեսա, հտ դառա:	Արի, ըսա իմ մեղը, Հայվել ա սըտիս եղը:

24. ԶԱՆ, ՅԱՐՈ ԶԱՆ, ՔՈ ՍԱՎԴԵՆ

Ջան, յարո ջան, քո սավդեն,
Կերթամ, չեմ գա քո դարդեն:

Բարձր սարից ջուր կգա, Մի տեսեք, թե թւր կգա. Ի՞նչ անի հերն ու մերը. Աղջիկ տղին դուր կգա:	Բաղի միջին վարդ կըլի. Բաղի շունը զարթ կըլի. Աղջի, դու կամաց խոսի, Դալդա տեղից մարդ կըլի:
Աղջի, անունդդ Մայի, Ճակատըդ բոլոր շահի. Մի պաչ կուզեմ, երկու տու, Ասաված աղբերդ պահի:	Չայդան բերեք, չայ անեմ. Մեր դյուժինին փայ անեմ, Մեր դյուժինը սաղ ըլի, Հայոց ըլի:

1 Մտախոտվ վերջում գրված է՝ «Մեր սուփրի վրեն» և «բլի-ից առաջ՝ «աղ»։ «Մեր» բառը ջեջված է՝ Ուրեմն մեզմ է «Սուփրի վրեն ուղ ըլի» տողը։

25. ԴԵ, ՅԱՐ ՅԱՐՈՒ

Դե, յար յարո, դե, յար յարո, յարո ջան,
Իմ սիրելի յարը դու ես, յարո ջան:

Դե, եղանակը հովացավ,
Սիրի, իմ սիրտըս զովացավ.
Ախ, դու շմանը ինձի ատեց,
Նըրս աղբերն էլ կուրացավ:

Փախել էի օտար աշխարհ,
Հերս հազարներ զրկել ա:

Դե, հավաները տաքացավ,
Յարս էլ ինձի մոռացավ,
Ախ, ի՞նչ անեմ, որ մոռացավ,
Հորըս տնիցը հեռացավ:

Դե, հավաները ցրտել ա.
Յարըս ինձի բալ խրկել ա.

26. ԲԱՂՁԱ ԳՈՒԼՈՒ

Բաղչա գոլու զըրմըզի,
Պատռիս, չեմ առնի քեզի:

Այ տղա, դու աղա ես,
Աղա չես, բա դադամ ես,
Խպարտություն մի արա,
Դու մի թուլի գյաղա ես:

Դու գիտես, բոցված վանդ ես,
Ուսում չունես, անկիրթ¹ ես.
Մի ջուլ քցիլը լընջակլ,
Դու էլ ասիբ՝ մի մարդ ես:

Ես մի սընիվ տղա եմ,
Միամոր սաղաղա եմ,
Խպարտություն չեմ անի.
Աղ ջեկներին աղա եմ:

Գութանը հոլա, հոլա,
Ալի հազնոզն ա քսլա,
Քանի լսթություն անես,
Քեզի առնողն ո՞վ ա²:

27. ՆԱ, ՆԱ

- 1. Նա, նա, նա, նա...
Հըրես եկավ իմ յարը.
- 2. Նա, նա, նա, նա...
Մեջքին ոսկի քյամարը:

Ջըրդարով ջուր ա գալի.
Մի տեսեք, ո՞ւր ա գալի.
Մահանա քենին կանի՝
Յար տեսնելու ա գալի:

Ղամիշում դամա միջին,
Աբրշում զարիս միջին,
Ինձ մի խորոտ յար ունիմ,
Ուսում³ խալիս միջին:

28. ԱՐԱՋԸ ՀԵՇԱՑՅԵԼ Ա

Արազը հեշտացել ա.
Յար, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե,
լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե,
Ճամփեքը կոշտացել ա,
Յար լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե,
լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե:

Խարար արեք իմ նանին՝
Մուշտարին շատացել ա:
Արազը բուզ ա բռնե,
Քյաքյուլը թող ա բռնե.
Տեղ տվեք, ես անց կենամ.
Իմ յարն ինձ թեզ ա բռնե:

Կապուտ քուռակ հեծել եմ,
Արազին մոտեցել եմ,
Արազ, դու ինձ ճամփա տու,
Յարիցս կարոտցել եմ:

¹ Փոխանակ՝ Անկարդ ես = չկարողացած (հանգի կանոնով) ² Այս քառյակը մատիտով ջնջված է: ³ Ուսում, հոռոմ — հույն:

29. ԲԱՐԱԿ ՄԵՋՔԻԴ ՔՅԱՄԱՐ ՊԻՏՅՈՐ

Բարակ մեջքիդ քյամար պիտեր•
Գրնա, գալըմ եմ, քեզ խոստանըմ եմ:
Յուսիկեն, ախ, շուսկեն ինձ պիտեր•
Գրնա, գալըմ եմ, քեզ խոսք տալըմ եմ:

Սիրել եմ սե չուխազոր•
Էդ աուլաշ տղեն ինձ պիտեր•
Թագա բաղ ես առել, յար•

Ճիկյարըս դաղ ես արել, յար•
Դստ ու դուշմանի մեջը, յար•
Կացըս ծիծաղ ես տրել, յար•

30. ՊԱՐՏԵԶՈՒՄԸ ԽԱՂ ԵՍ ԱՍՈՒՄ

Պարտեզումը խաղ ես ասում,
Սոխակի պես տաղ ես ասում,
Քեզ սիրելով ինձ մաշեցի,
Դեռ իմ սիրուս պաղ ես ասում:
Մեր բակը արի փողոց,
Գլուխըս գարկի քորոց,
Ով սր իմ դեյբաթն անի,
Չտեսնի շուխտ օրորոց:¹

Կայնել ես նսովի վրեն,
Չիւարի ծառի վրեն,
Ֆինո Փասը դրել ես
Շեկլիկ քյաքուլիդ վրեն:
Սարի գլխի ծիլ խոսը,
Շան աղի անուշ հոտը,
Ուղի կանչեմ իմ մոտը,
Կոտրի դուշմանի սար:

31. ՈՒՆՋԻՆԱՐ, ՅԱՐ ՉԱՆ

Ունջինար, յար Չան,
Թունջինար, յար Չան,
Ես քեզի տեսա
Շըլապկով, յար Չան:
Էս յանը պոպոկ,
Էն յանը պոպոկ:
Իգդիրցին կառնեմ,
Ոտքերն էր սապոկ:
Ունջինար, յար Չան,
Թունջինար, յար Չան:

Նոր ելեր, գնաց,
Քամարով, յար Չան:
Ունջինար, յար Չան,
Թունջինար, յար Չան:
Կբերեմ կաղի,
Ճակատդ սաղի:
Էս յանն էր յոնջա,
Էն յանն էր յոնջա,
Իգդիրցին կառնեմ,
Ինձ տանի Գյանջա:

32. ԱՅ, ԱՆՈՒՇ, ԼԵ, ՉԱՆ ԱՆՈՒՇ

Այ, անուշ, լե, Չան անուշ•
Երթանք իզին, քաղենք նուշ•
Վայ, սնուշ, լե, Չան անուշ•
Պոպիկ ստքեր չըլնեն փուշ:
Տեր չուսրկան որդու վանք,
Վայ անուշ, լե, Չան անուշ•
Աղջիկ, դու արի, երթանք,
Երթանք, գըլուխ դնենք, գանք:

Այ անուշ, լե, Չան անուշ,
Աղջիկ, քու անուն Շուշան•
Արի, երթանք սըբ նըշան,
Մատնիք դնեմ քե նշան:
Ես աղջիկ եմ, կար կանեմ,
Իմ ծոռթեն թարկ կանեմ•
Դյոբ² կտանեք, ձի³ տարեք,
Իմ խոբ, մոր մոտ մի տարեք:

¹ Այս և հետևյալ լատյակները չեն համընկնում գրված մեղոդիային: ² Դյոբ—ուր: ³ Զի — ինձ:

33. ԱՐԵՎԻՆ ՏԵՍ ՈՒ ԱՍՏՂԵՐԻՆ

Արևին տես ու աստղերին,	Ծիրան, դու, յար, ծիրանդ տու,
Շուրջ գընացող աղջիկներին.	Ճըղներըդ, յար, իրար մի տու.
Աղջի, դու աստվածըդ սիրես,	Ամեն մեջդ, յար, մտնելով,
Դարձուր երեսըդ, մեզի տես:	Դարդերըս, յար, իրար մի տու:

Մեռա բողից, յար, բանելով,
 Մի կողմից, յար, ջուր անելով,
 Ծառերին, յար, փուշ չըմնաց,
 Դարդերիս դարման անելով:

34. ԻՆՉՆ ԷՐ ԱՆՈՒՇ

Նա, նա, նա, նա, նա, նա, նա, նա.
 Ի՞նչն էր անուշ, Գյուլիզարի բազի բյուլբյուլը.
 Կայնեի ես ախտ, բախտ, յար.
 Ի՞նչն էր անուշ, Գյուլիզարի բազի բյուլբյուլը:

Ծամերիդ ճոթը կախ ա, յար,
 (յուրաքանչյուր տողից հետո կրկնել, Վ՞ինչն էր...)

Արի, աղջի Գյուլիզար, յար,
 Պի՞նդ բռնե՞ք իրար յախտ, յար:

Աղջի, մազըդ հյուսեիր, յար,
 Թուշք թշիս քսեիր, յար,
 Էս գիշեր բարձիս վերտ, յար,
 Բյուլբյուլի պես խոսեիր, յար:

35. ՍԻՐԵԼ ԵՄ ՍԵՐՆ ԵՐԵՍԻՆ՝

Սիրել եմ սերն երեսին,
 Ըռեյան թերն երեսին.
 Լե, լե, լե, լե, լե:
 Ով էմ սիրածն սիրի,
 Աստծո կրակն երեսին:

Խնձոր ունիմ, կծած ա,
 Բոլորքը զառով նախշած ա,
 Եղբայրս ուղեց, չտվի,
 Ասի՛, յարիս զրկած ա:
 Նախրա տափին խնկի ծառ,
 Խնձոր քցեմ, արի, տար,
 Ուրբաթ՝ շաբաթ քեզ մոյլաթ,
 Լույս կիրակի արի, տար:

Եղբորս հանդին տեսա,
 Ջրերի բանդին տեսա,
 Ուզի՛ հալը հարցնեմ,
 Բոխախի խալը տեսա:
 Ջորասարի աղեքը,
 Մեջի խուր-խուր՝ գյաղեքը,
 Նըստոտած քարի վրեն,
 Կանչում են լավ դայդեքը:

1. Ծան. Կովտասի.— Այս երգը 2 եղանակ ունի. առաջին տողը Երևակի եղանակն է, երկրորդը՝ Իգ-
 դիբի: Չսփը բոլորովին համապատասխան, եղանակը՝ այլ: Սուգերի զանազանությունը քիչ է, միայն բարբառն է
 փոխվում, Մենք գերադասեցինք Արալատյան բարբառը: 2 խումբ-խումբ:

36. ՂԱՐՍԱՒ ԲԵՐԴԸ ԲՈՒՆՐ Է՛

Ղարսա բերդը բըլեր է,
 Վայ լե, լե, լե, վայ, լե, լե, լե, լե,
 Յարբս տակը քըներ է.
 Վա լե, լե, լե, վայ, լե, լե, լե, լե:
 Ձեն տվի, ձենս չառավ,
 Մագյամ ինձմեն չորեր է:

37. ՄԱՅՐԻԿ, ԵՍ ԳՆՈՒՄ ԵՄ, ԴՈՒՆ ԿԵՑԻՐ ԲԱՐՈՎ

Մայրիկ, ես գնում եմ, դուն կեցիր բարով,
 Դու իմ յարը պահե ալ քողքով, զարով,
 Ավանդ, դեհ, զարով:
 Վախենում եմ, գընամ մեկ գյուլի յարով,
 Մայրիկ, օտար երկիր գնալու ես եմ:

Քհանեքը հանին մետրիկականըս,
 Գիշեր, ցերեկ կրակն ընկավ իմ ջանս,
 Մնաց մորմոքելեն իմ խղճուկ յարս,
 Մայրիկ, օտար երկիր գնալու ես եմ:

38. ՄՇԵՑՈՑ ԲԻՆԳՅՈՒԸ²

Ա. Խարբուրդ յուր վուրդում, գելդիմ՝
 Բինգյուլ-սույի նարդան աքար.
 Արագ սույի բող-բուլաղու գյալեիմ.
 Չայեր-չիման սավուղ սուլար Բինգյուլի:

Բ. Ղաուլի դաղլար աշար-աշար,
 Բուրա գյալդըմ՝ Բինգյուլ դաղընա.
 Ալվան-ալվան դաուլի դաղլար գյալեիմ...
 Չիչագ սըմբյուլ գյուլ հալամշար
 Աշար յուր Բինգյուլի:

¹ Մանթ. Կոմիտասի.— Այս երգի այլ եղանակը և խոսքերը տես՝ երկիս «Կողրա սարը» երգի մեջ:

² Ման. Կոմիտասի.— Մշեցի Մուշեղից (ձեմարանի ծառա) ձայնադրեց Սող. սարկ. Սողոմոնյան, 1891 թ. հոկտ. 13-ին: (Հայկ. Հովհաննիսյանի ձեռագիր բրդարանից, էջ 282—283), Թարգմանությունը տես՝ կոմենտարներին բաժնում (Մ. Գ):

39 — 1. ԱՂՋԻ, ՄԵՐՐԳԻ ՄԵՌԵՆԻ Ա

Աղջի, մերը մեռել ա,	Սարի աղջիկ, օյ, օյ,
Նեյնիմ աման, օյ, օյ,	Մարալ աղջիկ, օյ, օյ,
Նեյնիմ աման, օյ, օյ,	Ջեյրան աղջիկ:
Նեյնիմ աման:	
Շորերը կեղտոտել ա,	Լըվանամ վարդի ջըբով,
Վայ, մերը մեռնի,	Չորացնեմ բերնի գալով:

40 — 2. ԳԻՇԵՐՎԱՆ ԼՈՒՍԵՅԱԿԸ

Գիշերվան լուսնյակը,	Նազանըս-մոտեցավ,	Մանանը նըստել է
Ցերեկվան արև, ջան.	Չը տըվեց բարև.	էն ¹ ծառի տակին,
Ջան, Մանան, ջան,	Յար, յարո ջան,	Աչքով, սենքով կանի
Ջան, Ջանան, ջան:	Ջան, Մարո ջան:	իը սիրուն յարին:

41 — 3. ԱՄՊԵՆ Ա, ՁՅՈՒՆ ՉԻ ԳԱԼԻ

Ամպել ա, ձյուն չի գալի.	Մըթնել ա, տուն չի գալի.	Անտեր մընա բալիշը,
Անուշ ջան, նունուշ ջան.	Յարո ջան, ջանե ջան,	Առանց յար քուն չի գալի:

42 — 4. ԱՂՋԻ, ԱՆՈՒՆԸԳ ՇՈՒՇԱՆ

Աղջի, անունըդը՞ Շուշան,	(Ես) Մասըսի ծերըն եմ,
Հոպ գյուլա յարըս,	(Ես) Իմ խոսքի տերըն եմ:
Արի, երթանք սուրբ Նըշան,	Յարըս խըռովել ա,
Թոպ գյուլա յարըս:	Կողին ըռովել ա ² :
Սերըս գընաց սընձի,	
Տունը մընաց ընձի:	Յարըս կայնավ մեշին ¹
Մառի վըրի դուշը,	Կարմիր գնդակ գուշին:
Վանոն ու Սիրուշը:	

43 5. ԳՅՈՒՂ ՀԱ, ԳՅՈՒՂ ՀԱ

Գյուլ հա, գյուլ հա, գյուլ հա յարըս,	էլի մընաց, էլի մընաց, յարըս,
Գյուլ հա, գյուլ հա, նըստել կուլա յարըս:	Նըպատակը թերի մընաց, յարըս:

1 Կոմիտասի մոպ՝ փախադժուս, հոպ¹ 2 Ռևուլվեր:

44—6. ԿԱԼԵՐԻ ՃԱՄՓԵՆ ԴՈՒՋ Ա.

Կալերի ճամփեն դուզ ա,
 Լուր լուրի, լուր, լուր, լուր ուրնդե:
 Մատանիքըս փիրուզ ա,
 Ջանե, ջանե ջան,
 Ջան ջանե ուրնդե:

Քառասուն ոչխար թամամ ա,
 Մըտնեմ ծոցըդ՝ համամ ա:
 Ծոցումըդ բոստան ցանեմ,
 Ծըծերըդ ինձի շամամ ա:

Ալադյաղը մոտիկ ա:
 Իմ յարը կոլտիկ ա,
 Կոլտիկին մի նայի՝
 Պատկերը խորտիկ ա:

45—7. ԲԱՂՁԻ ՊԱՏԸ ԴԸԴՈՒՄ Ա.

Բաղչի պատը դըդում ա, դըլե,
 Յամման կամար աման դըր:
 Իմ առածը էթում ա.
 Ուրախություն չըտեսա,
 Հիմա զինվոր էթում ա:

46—8. ՍԱՐԸ ԿՐԱԿ ԵՄ ԱՐԵԼ.

Սարը կրակ եմ արել,
 Ինչիլի տըղա,
 Յարին իմաց եմ արել,
 Փանջուլի տըղա:

Սարի կըրակ քոռացավ,
 Յարըս ինձի մոռացավ:
 Թուրդիրը վառ ու բոց ա,
 Միրտըս վիրավոր խոց ա:

47—9. ԹԱՋԱ ՄԱԾՈՒՆ ԵՄ ՄԵՐԵԼ

Թազա մածուն եմ մերելը՞ նա, նա, նա,
 Յար լի, լի, լի, լի.
 Իմ յարը հաց չի կերել, նա, նա, նա), նա,
 Հեռու տեղից ա գալի, նա, նա, նա.
 Յարը՞ լի, լի, լի, լի:
 Ինձ լավ նվեր ա բերել, նա, նա, նա, նա,
 Յաման, հերաց կիրակին՝, քավորակին, տաքերակին,
 Թողեք, երթամ, համանեմ ես իմ սիրածին:

48—10. ՊՈՒՃՈՒՐ ԱՂՋԻԿ ՍԵՎԱՎՈՐ

Պուճուր աղջեկը՝ սեւավորը՝
Թեր արա, թեր արա,

էլի դռների սովոր,
Թեր արա, շորորա:

Գընն, մերըլ կանչում ա,
Թող ինձ չանի մեղավոր:

49—11. ԿԱՅՆԵԼ ԵՄ, ԳԱԼ ՉԵՄ ԿԱՐՈՂ

Կայնել եմ, գալ չեմ կարող,

Երի, երի, երի ջան,

Լըցվել եմ, լալ չեմ կարող.

Քանի որ գնացել ես,

Անուներդ տալ չեմ կարող:

50ա—12ա. ՃՈՃԱՆ

Գյուլ հա, գյուլ հա, գյուլ հա, գյուլ հա, յարըս,
Թե (Ֆուտանա) ուրանա, թող կուրանա յարըս:

Այլ եղանակ.

Սըհաթ գոշին կըճընկճընկա,
Ես քո գարգէն սարէքն ընկա:

50բ—12բ. ՔԻՉ ԱՇԵՈՒՅԺ

Գյուլ հա, գյուլ հա, յարըս,

Գյուլ հա, յարըս,

Թե ուրանա, թող կուրանա յարըս:

50գ—12գ. ԹԵԹԵՎ

(Անտեքսա)

50դ—12դ. ԱՐԱԳԵՎ

(Անտեքսա)

51—13. ՀՈՅ ԻՄ ՆԱԶԱՆԻ ՅԱՐԸՍ

Հոյ, իմ նազանի յարըս.	Ուզել, չուզելը զիդեմ,
Չէ՛, իմ նազանի յարըս.	Մենակ սև տըղին կուզեմ:
Կողերի ճամփան դուզ ա,	Ոչ բարդի ես, բար չունես,
Հոյ, իմ նազանի յարըս.	Ոչ ջահել ես, յար չունես:
Մատանիքըս փիրուզ ա,	Երկնքի հավք ես դառել,
Չէ՛, իմ նազանի յարըս:	Իջնելու հընար չունես:

52—14. ԱՄԱՆ ՅԱՐ, ՅԱՐ ՈՒ ՅԱՐ, ՅԱՐ

Աման յար, յար ու յար, յար,	Սոնան նըստե ալաշկեն,
Սոնա յար, յար ու յար, յար:	Կըտրե, կարե կուրտուշկեն:

53—15. ԲԱՂՉԻ ՊԱՏԸ ԴԸԴՈՒՄ Ա

Բաղչի պատը դըդում ա,
 նա, նայ, նայ, նայ:
 Իմ առածը էթում ա:
 Ուրախություն չը տեսա,
 Հիմա զինվոր էթում ա:

54—16. ՍԱՐԸ ԿԸՐԱԿ ԵՄ ԱՐԵԼ

Սարը կըրակ եմ արել,	Խորոտ էր, կոլոտ էր,
Յարին իմաց եմ արել.	Տալը չինարի ծառն էր:

55—17. ՈՒՍՏԻ ԿՈՒԳԱՍ, ՈՒՍՏԻ ՅԱՐՈ

Ուստի կուգաս, ուստի, յարո,
 Յարո, յար.
 Դու իմ անուշ, դու իմ նունուշ,
 Յարը յար:
 Սև ա հովըվի շունը,
 Չի տանի յարիս քունը.
 Ուստի կուգաս, են:
 Մաղն առի, դացի ցանի,
 Ծոցեն մի խընձոր հանի.
 Ա՛խ, իմ յարը տանը չէր,
 Դառա, մի հոգոց հանի:

56—18. ՎԱՐԴՈ ՉԱՆ

Վարդո ջան, Վարդո ջան, Վայ, Վարդո ջան,
 Վարդո ջան. Սև ա հովըվի շունը:
 Աղջի, Թեւլի, դուս մի ելլի, Վարդո ջան, Վարդո ջան,
 Գելը կը տանի իմ յարը: Վարդո ջան:

Չի տանի անուշ քունը:
 Աղջի Թեւլի, դուս մի ելլի,
 Գելը կը տանի իմ յարը:

57—19. ՄԸՏԻԿ ԱՐԱ ԷՆ ՂԸՇԻՆ

Մըտիկ արա էն Ղըշին, Սիրած սիրածին չեն տա,
 Ոտը գրեկ ա փըշին: Մեղքը հորն ու մոր վըզին:

58—20. ԲԱՄԲԿԻ ՏԱԿԻՆ ԳՅՈՒԼՈՒՄ ԲԱՐԻՆ

Բամբկի տակին գյուղում բարին՝
 յար, յար.
 Սիրել եմ թաղա նուբարին,
 յար, յար.
 Ծիրանի հովին քընել ա¹...

59—21. ՃԸՐԱԳԸ ՎԱՌ Ա, ՎԱՌ Ա

Ճըրագը վառ ա, վառ ա,
 Յան ես դալի, ման ես գալի, յար, յար,
 Հոր հետ վատամարդ դառա,
 Կուսնակ գիշեր հոջը անուշ էր, յար, յար:

60—22. ՄԵՐ ԲԱՄԲԱԿԸ, ՁԵՐ ԲԱՄԲԱԿԸ²

Մեր բամբակը, ձեր բամբակը
 Գյուղն ու բարին, յար, յար,
 Սիրել եմ թաղա նուբարին, ջան, ջան:

¹ Երկրորդ տողը պակասում է. Ման. Մ. Ա.

² Այս երգի բառերի տակ համիտասը գրել է «կրկնակն ու բառերը հյուսիսը». Ման. Մ. Ա.

61—23. ՈՒՌԻ ԾԱՌ ԸԼՆԵԻ

<p>1. Ուրի ծառ ըլնելի,
 Ճամփին բուսնելի,
 Ճամփին բուսնելի,
 Այնքան չըմեռնելի,
 Յարիս տեսնելի:</p> | <p>2. Որ դու չէիր սոռնիր,
 Ինչո՞ւ սիրեցիր,
 Մի բուռ կըբաղ գըցիր,
 Սիրտըս վառեցիր:</p> |
|---|---|
3. Ես քեզ սիրի, որ դու ինձի յար ըլնես,
 Էրված, վառված սըրտիս դեզ ու ճար ըլնես:

62—24. ԿԱՅՆԵԼ ԵՍ, ԿԱԺ ԿԸՄԱՆԵՍ

<p>Կայնել ես, կաժ կըմանես,
 Արեգակի նըման ես.
 Գեղե, յարո ջան, քելե.
 Զինվոր մի մընա՞:</p> | <p>Գո սիրած անուշ յարին
 Աչքով, ունքով կըվառես,
 Էլի, յարո ջան,
 Գեզնից դանգասու ես չուենեմ:</p> |
|--|--|

63—25. ԱՐԵՎ ԶԱՆ, ԱՐԵՎ

(Արագեղ)

Արև ջան, արև,
 Արև ջան, արև,
 Առտըվին հովին
 Տուր յարիս բարև:

64 26. ԳՈՒԹԱՆԸ ՄԱՆԻ, ՄԱՆԻ

(Արագ)

<p>Գութանը մանի, մանի, Մարո.
 Շեկ աղջիկ հաց կըտանի, յարո:
 Մեկ ոտ թալի, մի կազնի,
 Ազապ տըղին խելք տանի:</p> | <p>Ես Մարոն եմ, Մարոն եմ, Մարո,
 Սագանդարի յարոն եմ, յարո:
 Ոչխարն արի էն գոշը,
 Ճըստըկի լեղուն խոշ ա:</p> |
|--|--|

Մեռնեմ էն պըզտի յարին,

Ամանաթ յարը բոշ ա:

1 Կոմիտասի մոտ՝ «Գեղե, յարո ջան, զինվոր գընա, մի մընա»:

65—27. ՅԱՐ ԶԱՆ, ՄԵՐԸԴ ՄԵՌՆԷ Ա.

Յար ջան, մերըդ մեռել ա,
Շարերըդ կեղատտակ ա,
Վայ լե, լե, լե,
Լե, լե, լե, լե,
Լե, լե, լե, լե:
Լըվանամ վարդի ջրով,
Չորացնեմ բերնի գորով:

66—28. ԶԱՂԱՅԸՍ ՄԱՆԻ, ՄԱՆԻ

Զաղացըս մանի: մանի,
Յար նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ.
(Սաթոյի քուն կը տանի),
Չը կա աղբորը իման, յար . . .
Բըրջը քաշին, տարան. . .

Մի բերան չասաց՝ յաման,
Նեյնիմ յար, նեյնիմ յար¹.
Յար, նա, նա, նայ.
Սաթս ջան, յարս ջան,
Յար, նա, նա, նայ:
Սաթո ջան, նաղու յար:

67—29. ԲԵՐԳԻՅԸ ԱՇԵՑԻ

Բերգիցը աշեցի, օյ, օյ, օյ
Չերկաց յարըս, օյ, օյ, օյ,
Օյ, օյ, օյ,
Բնո դառնաս, յար,
Օյ, օյ, օյ, օյ:
(Կրկնակը երբեմն՝ Յար ջան, սաղ ջան չըսեսար):

67—29բ. ԲԵՐԳԻՅԸ ԱՇԵՑԻ

Բերգիցը աշեցի,
Չերկաց յարըս,
Օյ, օյ, օյ, օյ, օյ,
Անբաղդ յար, օյ, օյ, օյ:

Բո հոր տունը, դուսը
Սե քարով շարվի,
Պատկվելու օրը
Բողբդ սե կարվի:

Ծիրնի ծառ ընկի,
Ճամփիդ բուսնի,
Էնքան չըմեռնի,
Յարիս տեսնի:

68—30. ԱԶԻԶ ԲԱԼԻՍ ՍՊԱՆՆՑԻՆ

Ազիզ բալիս ըստանեցին,
Ումուղըս, ճարըս կըտրեցին,
Վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ,
Վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ,
Վերավար ջանըս:

1 Վարիանո կա կոմիտասի մոտ՝ «Վայ տարան, վայ տարան» (Ման. Մ. Ա.)

69—31. ՀԱՆԴՈՒՄԸ ՄԸՆԱՅ ՅԱՐԸՍ

Հանդումը մընաց յարըս,
 Բանդումը մընաց յարըս.
 Բիլագուկը կըռնեբին՝
 Հանդեբը մընաց յարըս.
 Կարմիր այլուղը ձեռին՝

70—32. ՍԱՐԵՐԸ ԿԸՐԱԿ ԵՄ ԱՐԵԼ

Սարեբը կըրակ եմ արեկ,
 Սարեբը կըրակ եմ արեկ,
 Իմ յարին իմաց եմ արեկ,
 Կըռնենկ, աջ թևիս արի:

71—33. ՎՈՒՅ, ՔՅԱՄԱՐԸՍ

Վհւյ, քյամարըս, քյամարըս,
 Նըռանելու Մանուշարըս:

72—34. ՈՒՍԿԻՑ ԿՈՒԳԱՍ

Ուսկիցը՞ կուգասը՞ հուշիկը՞, հուշիկը՞,
 Ուրդ է մըտելը՞ վարդի փըշիկը՞,
 Շատը՞ խորոտ ես, պազդ անուշիկ,
 Հարնյ, իմ թառլան աղջիկըս:

Կերեկ եմ ծոցիդ միջինը,
 Մեկ լե էն մի սըրտիդը՞ միջինը,
 Դոււը, դոււը, դոււը, դոււ-դոււը, դոււը,
 Դոււ-դոււը, դոււ-դոււը, դոււ-դոււը, դոււը:

Ուսկից կուգաս, — Վերեն Վանա,
 Դարդեդ եղեր եմ դիվանա,
 Պազիկ մը տաս, մարդ չիմանա:

Ուսկից կուգաս, — Վերին իգուց,
 Դեղ մը՝ ծարավ տապկած խոզուց,
 Պազիկ մը տուր մամկան խոզուն:

73—35. ԿԱՅՆԻ, ԿԱՅՆԻ, ԳԱԼԻՍ ԵՄ

Սուտ աղգականներըս հարցրին հալըս,
 Կ ուզեին՝ մեռնեի, ուտեին մալըս.
 Կայնի, կայնի, կայնի,
 Դալիս եմ, կայնի:

1 Տեղը պակասում է. երևի՝ «բանդումը մընաց յարըս» (Ման Մ. Ա.):

74—36. ԵՍ ՔԵՁ ՍԻՐԻ

Ես քեզ սիրի, օյ, որ դու ընձի յար ըլնիս,
էրված, վառված, օյ, սըրտիս դեղ ու ճար ըլնիս,
Օյ, յարո ջան, օյ, օյ, օյ, օյ, օյ, օյ,
Օյ, օյ, օյ, օյ, օյ, օյ, օյ, օյ:

75—37. ԽԱՆԵ ՅԱՄՄԱՆ¹

Խանե յամման, խանե յամման, Սև մազերըդ սըղալում ես.
Խան խանեխան, խանե յամման: Իե խընջիկ, մունջիկ մի անի,
Այ պուճուր աղջիկ, դուլում ես, Դու փնձ առնելու կամ ունիս:

76—38. ԳՈՒԻԼԵ ՀԵՅ²

Գուլե հեյ, գուլե-հեյ,
Նարե, հեյ, նարե:

77—39. ՊԱՐԵՂԱՆԱԿ

(Անտեքստ)

78—40. ԵՍ ՔԵՁԻ ՍԻՐԵՑԻ

1. Ես քեզի սիրեցի, որ ինձ յար ըլնիս,
էրված, վառված սըրտիս դեղ ու ճար ըլնիս,
Օտար եմ, յար, յար, յար,
Ղարիբ եմ, յար, յար, յար, յար, մերիկ ջան,
Անտուն եմ, յար, յար, յարալու յար:

2. Մարոն շատ սիրուն էր, իր յարը գեղ էր,
Մեր անբաղդ Մարոյի դարդերն թվ քաշեր:	6. Մըտա կանցելարը, կայնած մընացի,
Խաբար տարեք տունը, զինվոր գընացի:
3. Արուսը կայնել աներանցը պատին,
Աչքով-ունքով կաներ Օվանես դյաղին:	7. Մեր դարվազի դուռը դիպավ մեծ առուն,
Խանչալով տան սըրտիս, չէր կաթե արուն:
4. Չուլքիդ հազել ես, մըտել ես պարը,
Հաղցի, Արուս, հաղցի, դու ես իմ յարը:	8. Արի, յար ջան, արի, երթանք էն դուզը,
Ման եկանք, չը գտանք ոսկուդ յալդուզը:
5. Կանցելարի դուռը վառում էր ֆանար,
Սիրուհուս մեջքին կար արծաթե քյամար:	9. Մազերըդ հյուսել ես, խսիր ես արել,
Գեղի ջահելներին եսիր ես արել:

¹ Մասյաց քրդերից, որոնք հայերեն են երգում (եղիգնեթ), ² Մասյաց քրդերից՝ Մարգար-Բուլաղի:

79—41. ԵԼԻՐ, ՄԱՐՈՒ, ԵԼԻՐ

Ելիւր, Մարո, ելիւր, ինչ հազ ես անում,
 Մալամ հաքավի պես փարվազ ես անում:
 Օյ, օյ, օյ,
 Օյ, օյ, օյ, օյ, յարո ջան,
 Օյ, օյ, օյ:

Ձուխտըմ կռունկ եկան Աճմու էլերեն,
 Քյաֆուր ֆալակ դարկեց իմ նազու յարեն:
 Մորըդ մեջք կանաչ եր, ինչպես խնկի ծոռ,
 Վիճակը բարի էր, որ ծնար աշխարհ:
 Պառնվ, լեզուդ ուռի, բերնումըդ փակի,
 Քառասուն օր տանջվես, հոգիդ (նըմ) քանդվի:

80—42. ՋԱՂԱՅԻ ԳՈՒՌՔ ՓՈՍ Ա

Ջաղացի դուռը փոս ա, Նարայը, Նարայը, Նարայ ջան:	Բաղըմ ունեմ շաֆթալու, Ճամփա ունեմ երթալու, Ճամփի վըբի շեկ տըղեն Դնձ արեւ ա սավալալու:
Խընձոր գըցեմ, կըսոսա, Իմ յարին բան մի ասեք, Աղամարդ ա, ափսոս ա:	Ջաղացի դուռը ցել ա, Ցելը վարդավ լըցել ա, Աղբերն ասաց՝ քեր չուներմ, Քիբը դարդավ լըցվել ա:
Ոչխարն արել եմ բակը, Դեմ տըվել սելի աղը, Ով իմ սիրածին առնի, Չը վելի (վայելի) զըլի թաղը:	

81—43. ԲՈՅԻԿ ՄԻ՝ ՄԱՆ ԱՐԻ

Բորիկ մի ման արի, Գյուլա, դյուլա, յարըս:	Հուսըդ կը խավարի, Նգ էլ դուր ա, յարըս:
---	---

82—44. ՔԱՂԱՆ ԵՄ ԱՆՈՒՄ

Քաղհան են անում, թող ա, Նայ, հայ, հայ, հայ, հայ, հայ,	Յարոյ պենջակը բող ա, Սոնա յար, հայ, հայ, հայ:
--	--

83—45. ԽՆՁՈՐ ՈՒՆԵՄ

Խընձոր ունեմ կըծած տ,	Դամբարիդ կոթը քերեմ,
Նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ,	Յար, կայնե, գինի բերեմ
Չորս բոլորն արծաթած տ,	Ձեռը գըցեմ ճըտովըդ,
Սոնա յարբմ, նայ, նայ, նայ, նայ:	Գընացած խելըդդ բերեմ:

84—46. ԵՐԵՎԱՆ ԲԱՂ ԵՄ ԱՐԵԼ

Երեան բաղ եմ արել,
 Ջիդյարըս դաղ եմ արել,
 Բաց խուրջինըդ,
 Տուր դանակըդ,
 Խընձոր կիսեմ,
 Տամ յարիս
 Դիլիմ, գիլիմ,
 Դիլիմ, գիլիմ:

85—47. ՍԱՐԵՆ ԿՈՒԳՎ ՋՈՒՆՏՐՄ ՂՈՉ

Սարեն կուգա ջուխարմ գոչ,	Մինը փընջած, մինը ոչ,
Յար ամամն, յար ամամն,	Յար ամամն, յար ամամն:

Աստված, քու դարդիդ մեռնեմ,
 Մինին կըտաս, մինին ոչ:

86—48. ԱԼԱԳՅՈՉ ԱԶԵՐԸԴ

Ալաղյոզ աչերըդ, կամար ունքերըդ,
 Ուղտեմ եմ հեռանամ, չի թողնում մերըդ:
 Ադե ջան, ջուրն ընկնեմ,
 Մայրիկ ջան, քար կըտրեմ,
 Շեկ յարի դարդիցը:

87—49. ԵՐԵՎԱՆ ԲԱՂ ԵՄ ԱՐԵԼ

Երեան բաղ եմ արել,
 Երեան բաղ եմ արել,
 Ջիդյարըս դաղ եմ արել,
 Ախ, դու դու-դուլ,
 Դուլ, դու-դուլ,
 Ջան դու, դու-դուլ,
 Դուլ, դու-դուլ:

88—50. ՍԵՎ Ա ՉՈՐԱՆԻ ՇՈՒՆԸ

Սև ա չորանի շունը,
 Հոպ, հոպ, մարալ օյ, մարալ օյ, մարալ օյ,
 Կը տանի յարիս քունը,
 Հոպ, հոպ, մարալ օյ, մարալ օյ, մարալ օյ,
 Փոցիւքս ծիրանի կոթ է,
 Միրտըս վիրավոր խոց է,
 Սըրտես ելնի, սիրտըդ ընկնի,
 Իմանաս՝ դարդը ոնց է:

89—51. ԶՈՒԽՏ ՍԱՐԻ ՀՈՎԻՆ ՄԵՌՆԵՄ

Զուխտ սարի հովին մեռնեմ,
 Յարո ջան, Մարո ջան,
 Շեկ աղբոր բոյին մեռնեմ,
 Սաթս ջան, Վարսո ջան:

90—52. ԶԻՆՎՈՐ ՏԱՐԱՆ ԿԱՐՈՅԻՆ

Զինվոր տարան Կարոյին,
 Զինվոր տարած գիշերը
 Յարը պագեց թըշերը:

91—53. ԶՅՈՒՆ ԵԿԵԼ, ԴՈՒՌՆ ԱՌԵԼ Ա

Զյուն եկել, դուռն առել ա,
 Արև տըվե, հալել ա.
 Վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ,
 Զինվոր էր յարըս,
 Վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ, վույ,
 Վառե ջիգյարըս:

Մընացել ենք շիվարած,
 Դարդը մեղի տարել ա:

Նոր ա ծագե արևը,
 Ում հետ զրկեմ բարևը:
 Իմանամ՝ դու իմ յարն ես,
 Կառնեմ, կելնեմ սարերը:
 Կանգնել ես, սել կըքըշես,
 Զեռի ճիպոտը նախշես
 Ինձի սիրեցիր, չառար,
 Զիթ բըլուղըդ չըմաշես:

92—54. ԵՍ ՔԵՋԻ ՍԻՐԵՑԻ

Ես քեզի սիրեցի, որ ինձ յար ընես,
 Օրեր, օրեր, օրեր,
 Ջան, անցան օրեր.
 Էրված, վառված սըրտիս դեղ ու ճար ընես:
 Բու հոր տունը, դուռը սև քարով շարվեր,
 Պըտակվելուդ օրը քողըդ սև կարվեր:

93—55. ՍՊԱՍ ԵՄ ԵՓԵ ԱՂԻ

Սպաս եմ եփե աղի,
 Ուտողի սիրտը դաղի.
 Աման, աման,
 Աման, աման,
 Յարո ջան:

94—56. ՀԱՐԱՅ, ԷԼԼԻ

Հարայ, էլլե, էլլե, էլլե,
 էլլե յար.
 Ելլի, կայնի, բոյըդ տեսնամ,
 Թելլի յար:

95—57. ԹԱԳՎՈՐ, ԲԱՐՈՎ¹

Թագվոր, բարով, հազար բարով, Երուսաղեմ դա (բեդ օրհնե)
 Դուռն վարդ ես կանաչ տերևով. Մեկ աստծո զորությունով:

96—58. ՄԵՐ ԹԱԳՎՈՐՆ ԷՐ ԽԱՅ²

Մեր Թագվորն էր խաչ, Սուլերն էր կարմիր,
 Աջոց խաչ ու մաչ, Արևն էր կանաչ:

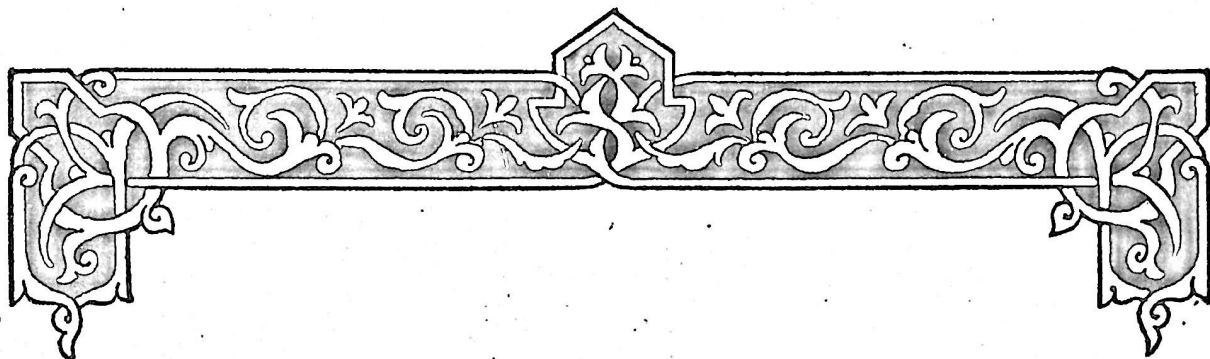
¹ Էրիվ տեքստը տես „Հագար ու մեկ խաղ“: Ժողովրդական երգարան, երկրորդ հիսնյակի Խմբ. համախառն և Մանուկ Աբեղյանի Վաղարշապատ, 1906, էջ 74, 2 նույն տեղի էջ 68:

97—59. ՔԱՂԵՆՔ, ԲԵՐԵՆՔ՝

Քաղենք, բերենք մեր թագալորին ծաղկունաց,
 Ծաղիկն էլ սըզենի պիտեր ծաղկունաց:

98—60. ԹԱԳՎՈՐԱՄԵՐ, ԳՈՒՍ ԱՐԻ

Թագալորամեր, դուս արի,
 Տես, քե ինչեր ենք բերի,
 Օրդակ ու դաղ ենք բերի,
 Լեզուն մի դաղ ենք բերի,
 Քե տաշտ սըրբող ենք բերի:

УЧЕБЦЮ

ПРИЛОЖЕНИЕ

101—1. ԱՊԱՐԱՆԸ ՔԱՐՈՏ Ա

Ապարանը քարոտ ա,
Վայ լե, լե, լե, ջան լո, լո,
Քարի տակը արոտ ա,
Իմ մայրիկ ջան,
Իմ քույրիկ ջան:
Թամամ օխար տարի ա,
Քիրն աղբորը կարոտ ա:

Բերդի բուրն ավազ ա,
Վայ լե, լե, լե, ջան լո, լո,
Նշխուն գուլբեն թավազա:
Իմ մայրիկ ջան,
Իմ քույրիկ ջան:
Կալատավը մաղել եմ,
Կողակ ձուկը աղել եմ:

Հաղար ու մի դարդ ու ցավ
Սըրտիս միջին թաղել եմ:
Սև ամպը սարի գըլխին,
Կաքավը քարի գըլխին,
Մեկ մեկու խոսք ենք տվել
Էն բարձրը սարի գըլխին:

102—2. ՊԱՐՏԵՁ ՈՒՆԻՄ

(Ոսկե մատնիք)

Պարտեզ ունիմ, դըրախտ ա,
Շաղիկ-ծաղիկունքի վախտ ա:
Վայ լե, լե...

Գեշ աղջիկ, սիրուն տըղա,
Էս էլ մի ուրիշ բախտ ա:
Լե, լե, լե, լե, լե,
Լե, լե, լե, լե, լե:

Ոսկե մատնիք մատնեքին,
Շողքըն ընկավ երեսին:
Վայ լե լե...

Աքլոր, շուտով մի կանչի,
Անքուն կանես իմ յարին:
Լե, լե, լե, լե, լե,
Լե, լե, լե, լե, լե:

Մայրըս մանե մանածըս,
Գընա, քաղե ցանածըս:
Վայ լե, լե...

Պապըս հարսնիք է բըռներ,
Չեմ ճանչնար նըշանածըս:
Լե, լե, լե, լե, լե,
Լե, լե, լե, լե, լե:

Ամպը լեցվեր, ձուն կուգա,
Իրկուն կըլլա, տուն չի գա:
Վայ լե, լե...

Այսպես չոր բարձի վըրա
Առանց յարի քուն չի գա:
Լե, լե, լե, լե, լե,
Լե, լե, լե, լե, լե:

103—3. ՇՈՒՇՈՆ ԵԼԱՎ

Շուշոն ելավ, կերթեր էգին,
Ինք և իր շուշտակ տըգերկին,
Քաղեց զխաղող, լեցուց գոքին,
Մարալ Շուշո, ջեյրան Շուշո:

Շուշոն ելավ, կերթեր մարագ,
Ուր ուտելիք մեղր ու կարագ,
Աչքեր գեղած, ունքեր բարակ,
Մարալ Շուշո, ջեյրան Շուշո:

104—4. ՊԱՐՏՔՈՎ ԿՈՎԸ ԾԱԽԵՑԻՆ

Պարտքով կովը ծախեցին, յար, յար,
Զըմեռ տըվին բուռնուզին:
Ընկել եմ սար-սար,
Ինչպես խելագար:

Ես պըղտիկ, յարըս պըզտիկ, յար, յար,
Հոգսը, միտքը մեղ տարավ:
Ընկել եմ սար-սար,
Ինչպես խելագար:

Բուռնուզ պատին կախեցին, յար, յար,
Մուրհակն ընկավ մեր վըզին:
Ընկել եմ սար-սար,
Ինչպես խելագար:

Միըտըս լըցվել ա կըրակ, յար, յար,
Ինձ ազատեք, թե կարաք:
Ընկել եմ սար-սար,
Ինչպես խելագար:

Զյուռնն եկավ, գետինն առավ, յար, յար,
Կհարարըս պարտքով մեռավ:
Ընկել եմ սար-սար,
Ինչպես խելագար:

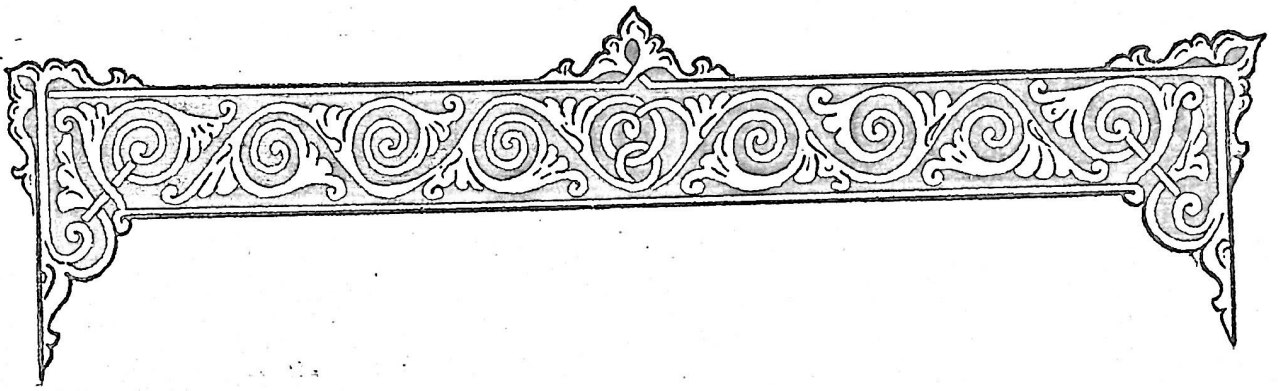
Թե չէ էգուց էս ցավից, յար, յար,
Ես կըմեռնեմ անդամակ:
Ընկել եմ սար-սար,
Ինչպես խելագար:

105—5. ԷՍՕՐ ՈՒՐԲԱԹ Է

Էսօր ուրբաթ է, պաս է,
Դե՛ հե՛, զընգը, զընգը,
Դե՛ հե՛, ջան:
Սըրտիկ արծաթե թաս է,
Դե՛ հե՛, զընգը, զընգը,
Դե՛ հե՛, ջան:
Սըրտիկ, մալուլ մի՛ մընա,
Աշխարհն մարդու չի՛ մընա:

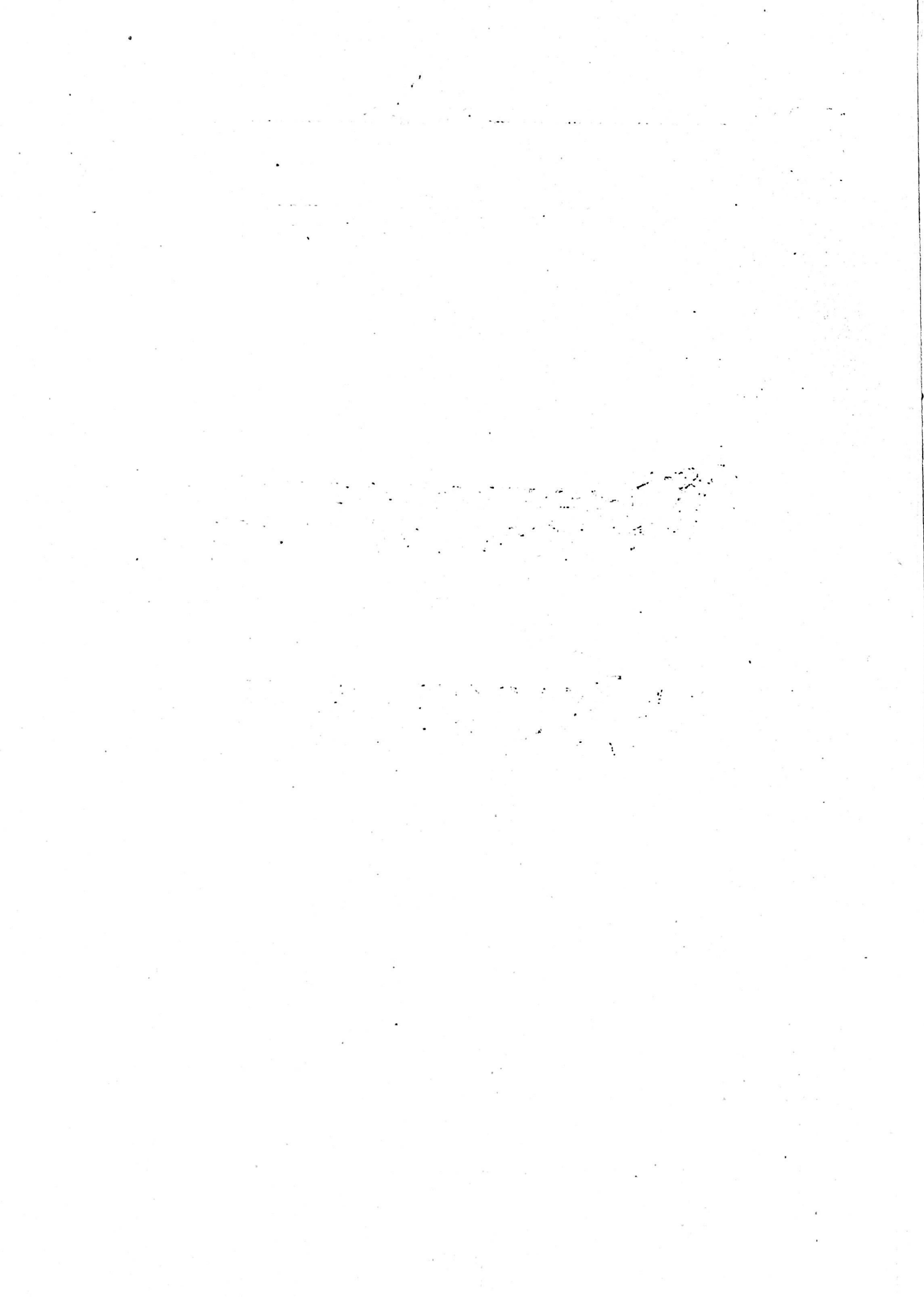
Աշուռնն եկավ ցողալին,
Ծառի թըփեր դողալին.
Սըրտիկ, մալուլ մի՛ մընա,
Աշխարհն մարդու չի՛ մընա:
Կըռուսիկ կտնդնեց սարերուն,
Հարիբ տըղին էրերուն:

Սըրտիկ, մալուլ մի՛ մընա,
Աշխարհն մարդու չի՛ մընա:
Ելել եմ ու ճար չունեմ,
Մեռնելու հընար չունեմ:
Սըրտիկ, մալուլ մի՛ մընա,
Աշխարհն մարդու չի՛ մընա:

ԿՈՄՄԵՆՏԱՐԻՅԻՆ

КОММЕНТАРИИ

ԿՈՄԵՆՏԱՐՆԵՐ ԵՎ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԸՆԿՆԱՆՈՒՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՐԳԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Յուրաքանչյուր երգի սկզբում կոմիտասի կողմից արված են հետևյալ նշումները՝

1. Ժամանակի (տեղումը)

2. Մետրոսի թմբի և

3. Չափի (լադոտոնայնություն)

Չափի միավորները իրարից բաժանված են երկու կետով, որոնք փոխարինում են տակտի գծին:

1891 թ.

Կոմիտաս.— Հայ ժողովրդական երգեր, ձայնագրված 1891 թ., մեկ տեսք՝ 37 երգ, հայկական ձայնանիւթերով փոխադրված ժամանակակից ձայնանիւթերի:

№ 1. Նոր ա բացվել սարի լալեն*։ ԲՁ.

Տրանսկրիպցիան՝ նո-րա բա-ցվել, փոխ. նոր ա բաց-վել: Վանկարածան դժեւ չկան ոչ այս և ոչ մնացյալ երգերում:

Լադաձայնը՝ ԲՁ. Չայնաշարը՝ g, a, b, c, d, (es), f: Es-ը հանդիպում ենք միայն ընդհարի (ֆորշլափի) ձևով: Չափը՝ 3/4 է:

«Ողբում եմ» բառից սկսած մետրոսի թմբը փոխվում է $\frac{6}{8}$ -ից $\frac{9}{8}$ ի: Կոմիտասը այդ հանգամանքը նշում է ոչ թե տակտի սկզբին դնելով համապատասխան մետրը, այլ նոտաների այդ գրուպլան նշում է պունկտիր լիդայով՝ այսպես (ցուցադրում ենք արդի նոտաներով):

Եթե այդ պունկտիրի լիդայի փոխարեն նա դնել սովորական գծային աղեղը, ապա դա կընդունվեր որպես սոսկ մեկ վանկի վրա դրված նոտաների միացում, որպի-

* Ձեռագիրը՝ լալեն:

սին այդ նույն երգի մյուս տեղերումն ենք հանդիպում (նա-նի): Թերևս այդ նշանը այլ մեկնարանություն ունենա, որ ինձ հայտնի չէ (օրինակ՝ երգի սեկվենցիոն մոմենտներն ընդդեմու նպատակ՝ c b d c k b a c b):

Երգը հիմնական եղանակն է: Վարիանտը՝ «Քեզի մեռնիմ էջմիածին» երգն է, որ հետագայում խմբի համար ներդաշնակել է Քր. Կարա-Մուրզան (Տես՝ Քր. Կարա-Մուրզա, Ժողովրդական երգեր, Հայպետհրատ 1935 թ., Երևան):

№ 2. Համ դու սիրուն: ԱԶ. Տեքստ՝ Մ. Աբեղյան, «Ժ. Խաղիկներ», 1931, էջ 299.

Համ դու սիրուն, համ քու տալը

Սամբաջի:

Ջուխտակ շամամ մեջ քու ծոցին,

Սամբաջի:

Նույն 875, էջ 242՝

Գլխիդ շալը, բըկիդ խալը, խամբաջի,

Դու սիրուն ես, քանց քու տալը, խամբաջի:

Երգի տակ Կոմիտասի նշումը՝ փակագծերում («Շիրակի Մահմուդ-Չուղ գյուղի ամենահին երգերից մեկն է այս»):

Երգն ունի մի այլ տարածված վարիանտ:

№ 3. Կայնել ես վարդի հովին: ԲԶ. Այս երգի մեջ արդեն վանկերը բաժանված են ըստ գրական տաղաչափության (կայ-նել ես և ոչ՝ կայ-նե-լես):

Ստույգ մետքը պետք է լինի $\frac{6}{4}$, սկզբից երկու քառորդ պաուզա:

Տեքստ՝ Մ. Աբեղյան, «Ժող. Խաղիկներ»:

Կայնել ես վարդի հովին,

Քամին տա կրծքիդ մովին,

Էրեսիդ շողին մեռնեմ,

Աչքերիդ կապուտ ծովին:

№ 4. Զիմ գրլխի քարեն կիտամ: ԱԶ. Մետքը պետք է լինի $\frac{6}{8}$: Քր. Կարա-Մուրզայի մշակած վարիանտի համեմատությամբ Կոմիտասի եղանակի տեմպը ավելի դանդաղ է և բնույթը նազանքային: Վեցերորդ տակտի ֆորշադը մեր կարծիքով պետք է լինի մի բեմոլ:

№ 5. Հո տելլո շան: ԲԶ. Տեքստը՝ Մ. Աբեղյան, «Ժ. Խաղիկներ», № 2909. 1. 2:

Երգի հեռավոր վարիանտը՝ «Հո դալլո շան»:

№ 6. Գարուն ա, ձուն ա էկել: ԳԿ. Տեքստը՝ հետագայում մշակված վարիանտում Մ. Աբեղյանի մոտ՝ Գարուն ա, ձուն ա արել: «Ժ. Խաղիկներ» 1528, էջ 324:

Նույնը՝ Կոմիտաս, Ժող. երգեր, Ազգագրական ժողովածու. հայերեն նոտագրությունից փոխադրեց եվրոպականի... Սպիրիդոն Մելիքյան:

Եղանակը տարբերվում է 1891 թվի ձայնազրածից: Մելոդիայի մեջ (ժողովածու) հինգերորդ տակտից՝ վայ լէ, լէ gc b cb է, իսկ այստեղ՝ gc. b ca (մշակված օրինակում վերջին ձևն է):

Երկրորդ քառորդ՝ a b g «բուն» վանկի վրա արիոլ է, որպիսին չկա մշակած վարիանտում:

№ 7. Հերն յալըմ, օյ, օյ: ԱԶ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժող. խաղիկներ», 1450, էջ 314:

Այ տըղա, մեր գեղըցի,
Բերանդդ եկեղեցի.
Կարմիր քարը տաշեցի,
Բոյըդ վըրեն քաշեցի:

Վարիանտը՝ Կոմիտաս—Սպիրիդոն Մելիքյան, էջ 60, № 216:

«Քիրման շալըն օյ, օյ»:

(Համեմատել վրացական «Քալո, ոմա մերբալերի»-ի եղանակի հետ):

№ 8. Դոն արի, դոն արի: ԱԶ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժ. խաղիկներ», 3024, բոլոր վարիանտները: Այս վարիանտը «Ժ. խաղիկներ»-ում չկա: Եղանակը պարային բնույթ ունի և կրկնակներից է:

№ 9. Կայնել ես, կանչում էլ շես: ԳԶ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժ. խ.», 2749, էջ 489:

Եղանակն ունի այլ վարիանտ, որ մշակել է Կոմիտասը վեցձայն խմբի համար: C-dur

№ 10. Զան նազանի: ԴԶ. Պարեգանակ է: Երբորդ տակաը տարբեր պետք է լինի զու-ին»

վանկերի համար, այն է՝ I Ե-ն պետք է լինի $\frac{1}{8}$, II Ե-ն՝ $\frac{1}{4}$: Երկրորդ տողի «ըն-կի» վանկերի համար պետք է լինի անփոփոխ, ինչպես կա:

№ 11. Պուճուր աղջիկ, մի բրոնի: ԱԶ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժ. խ.», 1289, էջ 293.

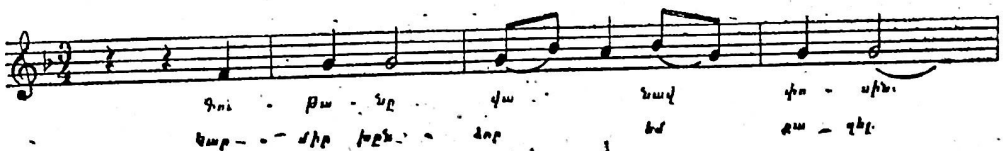
Պուճուր աղջիկ, մի թըռնի,
Բարով քու մարդը մեռնի,
Չեմ դըմըջիլ անիծեմ,
Ոտներդ քամին բըռնի:

№ 12. Գուրբանը վաճաղ վախեն: ՄԶ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժ. խ.», 2414: Բոլոր քառյակներն իրենց վարիանտներով: Առաջ ենք բերում առաջին քառյակը.

Գուրբանը վանալ փոսին,
Շողքը(ն) քըցել ակոսին.
Երկու խնձոր թու անեմ,
Տարեք իմ նանի փեսին:

Մետքը պետք է լինի $\frac{3}{4}$, սկզբից երկու քառորդ պաուզայով. երկրորդ և երրորդ տան տեքստը նոտաների տակ չեն դրված: «Տարեք իմ աղբոր փեսին» պետք է լինի «Իմ աղբեր փեսին» կամ ըստ Արեղյանի՝ «Իմ նանի փեսին»:

«Բոյդ չինար» պետք է լինի՝ բոյըդ: Այս տողն ունի 8 վանկ՝ «Բոյըդ չինար ծառի նըման». սա երգի երկրորդ մասն է, ըստ որում վերջին տողի առաջին 4 վանկերը պետք է լինեն այն նոտաների տակ, ինչ նոտաների տակ գրանվում են «Շող-քը տը» երեք վանկերը (տես նոտաները):

№ 13. Արի, սիրուն: ԲԶ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժ. Խ»., 2457, էջ 461:

Արի սիրուն, զընա սիրուն,
Հազար երանեկ քու տիրուն:

(Կրկնակ)

Այս երգի մեջ մանր նոտաները (երկրնդհարները) նոտաների մեջ չեն գրված ինչպես սովորաբար Կոմիտասը գրում է, այլ՝ նոտայի կողքին, նոտայի շարքին, որով ցանկանում է ցույց տալ, որ այդ մանր նոտաները պետք է արժեքավորվեն, այսինքն՝ արդիականի փոխադրելիս չպետք է գրվեն ֆորշլայի կամ մորգենտի ձևով, այլ նոտաների տեսողության հաշվին:

Օրինակ՝

№ 14. Յար լե, լե. Ծառի տակը հով քամի: ԲԶ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժ. Խ»., 1207, էջ 281|12:

Ծառի տակը հով քամի (կանի?),
Աղլուխը քամին տանի.
Արի, զընանք դատաստան,
Ում նասիրն է, նա տանի:

Մանր նոտաների մասին տես նախընթաց երգի-դիտողությունը:

№ 15. Լուսնակ բակին իջել է: ԳԿ. Այս երգի տեքստը բուն ժողովրդական չէ: Թեքրու եղանակն էլ նույն սրակի է:

№ 16. Երկինքը ամպել էր: ԲԶ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան:

Երկինքը ամպել էր,
Գետինը թաց էր,
Յարըն քընած էր,
(Երեսը) գյարդանը բաց էր:

Մեղրդիտ Կրկնության նշաններ չկան:

№ 17. Բամբակ եմ ցանել: ԴԿ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժ. Խ.» 69: Պարեղանակ է:

№ 18. Մեշ տ սնի տեղը փռս ա: Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժ. Խ.» 572:

Մեր տանի տեղը փռս ա,
Քարը կը թալեմ կը հոսա:

Պարեղանակ է:

№ 19. Լե, լե: Ան իմ կանաչկոթ շիրմանի: ԳԶ. Եղանակը բնորոշ է իր դարձանշաններով:

№ 20. Ա՛յ իմ եարբս, պատվական ես: ԳԶ. Տեքստը Մ. Արեղյանի մոտ չկա:

№ 21. Եալ, վա՛յ լե. էլ Կառոյի շուխի ծալը: ԱԿ. Տեքստը Մ. Արեղյանի մոտ չկա:

Մեարը $\frac{6}{8}$ պեաք է լինի: Երգը տաներկու տակա է: 6 տակաից հետո բոլոր
տողերի վրայով մինչև կրկնակի սկիզբը բաժանման վիճ է քաշված: «Զարդար, արի»,
տողը թյուրիմացութեամբ ընկել է կրկնակի մասում: Պարեղանակ է:

№ 22. Տալոյի դեյնի գոլեն: ԱԿ. Տեքստը Մ. Արեղյանի մոտ չկա:

№ 23. Ղարիբ եմ, նոր եմ եկել: ԴԶ. Տեքստը Մ. Արեղյանի մոտ չկա: Այս երկը է [սշխանո տնի
1-ին վարիանտը տես՝ Սպ. Մելիքյան և Ան. Տեր-Ղևոնդյան, «Շիրակ», էջ 9, № 24:
2-րդ վարիանտը տես՝ նաև Կոմիտաս, Աղպաղ. Ժողովածու, № 246, էջ 67:
3-րդ վարիանտը՝ 1913 թ. բլսկ-նոտի № 73-ի տակ:

Մեարը $\frac{6}{8}$ է:

«Շիրակ»-ի վարիանտում երկրորդ տողում գրված է՝

Միայն յուզ վարդ եմ զըրկել քեզի, աղջիկ:

Այս տողը Կոմիտասի մոտ այսպես է գրված.

Մի յայլուզ վարդ եմ զըրկել քեզի, աղջիկ:

Գլանակից փոխադրելիս հնչական լայսուսի հետևանքով ստացվել է՝
«Միայն յուզ վարդ եմ զըրկելը բռնաշարքը»:

№ 24. Զան, յաշո ջան, քո սովիբեն: ԱԶ. Տեքստը Մ. Արեղյանի մոտ չկա:

Մեարը $\frac{6}{8}$:

№ 25. Դե յաշ, յարո: ԲԶ. Տեքստը Մ. Արեղյանի մոտ չկա:

Մեարը $\frac{6}{8}$ է: Պարեղանակ է: «Լալի տանք» եղանակի վարիանտն է: Տես նաև

Կոմիտաս, Ժող. երգեր, Աղպ. Ժողովածու, «Ծառը եւ եմ», № 245, էջ 67:

№ 26. Բաղշա գյուլո: ԴԶ. Տեքստ՝ Մ. Արեղյան, «Ժ. Խ.» 1149, էջ 272:

Կարմիր մեզար խըրմըզի,
Պատուս, չեմ առնի քըզի...

(Կրկնակ). Պարեղանակ է: Վարիանտը Աղպ. Ժող., № 79: Այս երգի մեջ բնորոշ է լազայից խրոմատիզմի մոմենտը: Տես հինգերորդ տակաից d, վեցերորդ տակաում
des և ընդհար՝ des:

Այսպիսով ստացվում է հետևյալ հանրապակախությունը՝ d—des—c—des. նույնա-
նման մի մոմենտի հանդիպում ենք «Իմ չինարի յարը» հինգերորդ տակաում
(a—b—a—gis). նույն մոմենտներն ավելի ակնբախ և խտացրած՝ դրուժյամբ տե՛ս՝
«Լուսիկ հարովել»-ում:

№ 27. Եւ, եւ: ԲԶ. Մետրը $\frac{6}{8}$ է՝ $\frac{1}{8}$ պառկա 4 Ե. Ը նախատակտով:

№ 28. Աշուր հեշտ սյնի ա: ԱԶ. Տեքստ՝ Մ. Աբելյանի Վժ. Խ.Ս, №. 201, էջ 148. Մետրոսիթմը բարդ է՝ $\frac{10}{16}$, Բաշարիչ մասերը ճշտված չեն: Առսջին երկու տակներում պոլսացիան որոշ չէ: Հաջորդ տակներից պարզվում են տակտամասերը: Առաջ ենք բերել երգի նաև ճշտված ձևը:

№ 29. Բարակ մեջբից քյամաշ պիտեր: ԱԶ. Տեքստ՝ Մ. Աբելյանի Վժ. Խ.Ս-ում չկա: Մետրը $\frac{6}{8}$ պետք է լինի:

№ 30. Պաշտեղումը խալ ես աւում: ԳԿ. Տեքստը Մ. Աբելյանի Վժ. Խ.Ս-ում չկա: Իր կառուցվածքով մեղուհիայի երկրորդ մասը հիշեցնում է Վարդուհի ա» եղանակի երկրորդ մասը:

№ 31. Ունչիկնաշ յար շան: ԱԶ. Տեքստը Մ. Աբելյանի Վժ., Խ.Ս-ում չկա: Այլ տեքստով վարիանտը տե՛ս Կոմիտաս, Ժողովրդական երգեր, Ազգագրական ժողովածու, էջ 12, №. 36:

32. Այ անուշ, լի ջան: ԲԶ. Տեքստը Մ. Աբելյանի Վժ. Խ.Ս-ում չկա: Պարեղանակ է, երգի մի մասն է (ըստ կառուցվածքի):

№ 33. Արևին տես ու աստղերին: ԳԿ. Տեքստ, Մ. Աբելյանի Վժ. Խ.Ս-ում չկա: Մետրը պետք է լինի $\frac{6}{8}$:

№ 34. Եւ, եւ, եւ, եւ, եւ, եւ, եւ, եւ, եւ. Ինչն էր անուշ: ԲԶ. Տեքստը Մ. Աբելյանի Վժ. Խ.Ս-ում չկա: Մետրը պետք է լինի $\frac{6}{8}$:

№ 35. Սիրել եմ սերն երեսին: Տեքստ՝ Մ. Աբելյանի Վժ. Խ.Ս, 2411, վարիանտ 2/2(4): Սիրել եմ սերն երեսին, Ռեյան թերն երեսին:

«Կոմիտասի մոտ՝ «Սեն երեսին»: Երգի տրամադրիպցիան վանկային է («Սի-րե-լեմ»): Կոմիտասի մոտ՝ «Ռեյան», փոխանակ՝ «Ռեհան»: Երկու տողում երկու վարիանտներն են:

№ 36. Ղաշա բերդը բլբլ է: Տեքստը Մ. Աբելյանի Վժ. Խ.Ս-ում չկա: Մետրը՝ $\frac{3}{2}$, սկզբին՝ 2 քառորդ պառկա: Տես նույն եղանակի մասին Սպ. Մեղիքյանի դիտողությունը՝ Կոմիտաս, Ազգ. Ժողովածու, էջ 90: Եղանակը ունի հետևյալ վարիանտները՝ Կոմիտաս, Աղբ. ժողովածու, էջ 19, №. 63: էջ 31, № 102. ներկա ժողովածուի նույն եղանակն է, առանց վերջին նոտայի ($\frac{1}{2}$), որ սույն օրինակի մեջ հանդիսանում է հրչի վերջավորությունը սկզբի հետ կապող օղակը:

№ 37. Մայրիկ, ես գնում եմ: Դ.Զ. Տեքստը Մ. Աբելյանի Վժ. Խ.Ս-ում չկա: Հիշեցնում է Դավթի հրաժեշտը «Ս. Դ.» էպոսից:

№ 38. Մշեցոց Բինգյուր: Այս երգը հայտնաբերեցինք ուսուցիչ և էջմիածնի ձեմարանի նախկին ուսանող ընկ Հայկ-Հովհաննիսյանի ձեռագիրը երգարանում, որտեղ գտնվեցին նաև Կոմիտասի մի շարք ձայնագրած երգեր և քառաձայն խմբերգեր: Երգի բովանդակությունը Բինգյուրի դավքն է նրա ջրերի, ծաղիկների, լեռների մասին: Տեքստը թուրքերեն է: Երաժշտական կառուցվածքը երկարաշունչ է, ծանր տեմպով, գեղեցիկ մեներով հարուստ զարդաձայներով: Հիշեցնում է մասամբ Ակնա երգերը, մասամբ մեր ահա

առևնիները և մասնավորապես տաղերը և դուստնական (աշուղական) ժողովրդական եղանակները:

Բինգյուլի եղանակը ամենայն հավանականությամբ ներկայացնում է հերոսապատում երգերի լեյտամոտիվը: Նույն լադային մելոդիկ կազմությունն ունի մեր «Քյոյր-օղլու» վիպերգը:

Հ. Հովհաննիսյանի երգարանի վերջում տրված ծանոթությունից հայտնի է պատմում, որ Կոմիտասը այս երգը ձայնագրել է 1891 թվին մշեցի Մուշեղից՝ ձեմարանի ծառայից:

Իր ոճային և մելոդիկ կառուցվածքով այս երգը տարբերվում է ժողովածուի հիմնական մասը կազմող ժողովրդական երգերից:

Երգի մեկտրիայի սկզբում նշված է տեմպը՝ «Մանր»: Տակտի նշաններ չկան: Կրկնակը երկու անգամ է կրկնվում: Առաջին անգամ կրկնակը վերջանում է երկրորդ աստիճանով, երկրորդ անգամ կրկնակի մելոդիկ գիծը ընդլայնված է և հանգչում է տոնիկայի վրա: Դիտապագոնը ց—ց մեկ ութնյակ է:

Երգը երկու անից է կազմված: Առաջին տունը ձայնագրված է, երկրորդ տան տեքստն է գրված: Տների սկզբում գրված են Ա և Բ տառերը՝ թվանշանների փոխարեն

ՏԵՔՍՏԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

- Ա. Խարբերդի ճամփան դարկեցի, եկա.
Բինգյուլի ջուրը, սրտեղից նա բըխում է,
Արաղի ջուրը պղտորված դալիս է,
Չայիր-չիման, սառնորակ ջրեր(ը) Բինգյուլի:
- Բ. Զյունապատ լեռների վրայով անցնելով, անցնելով,
Եկա այտեղ՝ Բինգյուլ սարը.
Բազմերանդ ծաղիկներ, վարդեր
Բացում են Բինգյուլի ճանապարհը:
Ալվան-ալվան սառցապատ լեռներն և՛մ եկել...

1913 թ.

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ՊԱՐԵՐԳԵՐ ԵՎ ՊԱՐԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

1.

Մեծ երաժշտագետի 1913 թվին ձայնագրած ժողովրդական երգերի ժողովածուն նրա վերջին աշխատութունն է հայ ժողովրդական երաժշտության նմուշների ձայնագրման բնագավառում: Կոմիտասի հիշյալ բլուկ-նոտի առաջին ձայնագրված երգի տակ գրված է՝ «Երևանու նահանգի Սուրմալու գավառի Էվջիլար գյուղում. 1913, Հունիս 27»:

Այս տողերից պարզվում է, որ Կոմիտասը 1913 թ. ամառվա շրջագայության ընթացքում առաջին հերթին այցելել է Էվջիլար գյուղը, որ հայտնի է եղել իր երգերով ու երգիչներով: Ժողովածուի ընդհանուր առաջաբանում, որ նվիրված է Կոմիտասի ձեռքով ձայնագրված 100 երգի ժողովածուին (1891 թվին՝ 37 երգի տետրի և 1913 թ. 60 երգի, դրանց ավելացրած «Մշեցոց Բինդյուլին», 1891 թվին «Հավիկը» և «Մոկաց Միրզան»), ընթերցողը կիմանա, թե որ գյուղում կամ շրջանում որքան երգ է գրի առել հանճարեղ երաժշտագետը: Այստեղ մենք ցանկանում ենք նշել Հայաստանում վարպետի անցած վերջին ուղին և նրա անցած վայրերի մարշրուտը, որ գծված է իր իսկ գրանցած երգերի վերջում հիշատակած նշումների մեջ: Ահա այդ ուղին՝ Էվջիլար—Կողպ—Ալի-Ղամարլու—Բեզլղաղլու—Հախվերիս—Գողթ (Գեղարդա վանքի մոտ, Գառնի գավառում)—Ալափարս—«Գառնի-բասարի գյուղեր»—Շիրակ—Օշական—Կըրխուրաղ—Գալաղ—«Մասյաց քրդեր, որոնք հայերեն են երգում» (եղիդներ)—«Մարդարբուլաղի քրդեր»—Գյավառ գյուղաքաղաք—Տաճկաստանի Վանա նահանգ—Վաղարշապատ (Վանա գաղթականից)—Հառիճ գյուղ—Շահրիբար—Ղազնաֆար: Ղազնաֆարով վերջանում է բլուկ-նոտը: Մարշրուտի մեջ եղած թռիչքները թող չըփոթեցնեն պրպտողներին: Կարող էր պատահել, որ Կոմիտասը, կենտրոն ունենալով Էջմիածինը, մի քանի անգամ անցած լիներ միևնույն վայրերով կամ կտրձած Երևան և ապա դիմեր Շիրակ և այլն: Կարևորը դա չէ, այլ այն անսպառ եռանդը, այն էնտուզիազմը, որով համակված էր իր այդ գործունեության ընթացքում մեծահանճար ստեղծարարն ու ժողովրդական երգ-երաժշտության մեծ երկրպագուն, հմայիչ հընչյունների վարպետը:

Հիշյալ բլուկ-նոտի երգերը ևս նա ձայնագրել է հայկական ձայնանիշներով, որոնց, ինչպես նաև արչիական նոտագրության քաջամուտ լինելով, Կոմիտասը գերադասում էր առաջին միջոցը, այսինքն հայկական ձայնանիշներով գրանցելը, որպիսին չի պահանջում հինգ դիժ և ոչ էլ բանալի և բանալիի նշաններ, այս առիթը պատրաստելը ավելի երկար ժամանակ էր պահանջում և նոտայի ցանցը (տողերը, տողամեջերը) ավելի շատ տարածութուն էր բռնում, քան հայկական ձայնանիշները, որոնք, վարպետի ձեռքի տակ արագընթաց երգն ու պարը նշելիս, սղուփրական նշանների դեր էին կատարում:

Մասնագետի աչքից չի կարող վրիպել նաև այն հանգամանքը, թե որ աստիճան արագ կերպով է գրանցել Կոմիտասը այդ երգերը, որոնք գրանցված են ինքնահոս զրչի օգնութեամբ, հետևապես թանաքով, որ մատիառով գրածի պես հեշտ չի ջնջվում՝ սխալ գրված դեպքում, Եվ այդ 60 երգի մեջ թանաքով ջնջված է միայն մեկ տեղ... Թող մեր երիտասարդ երաժիշտները սովորեն Կոմիտասից, — իսկ նրանից հսկայական բան կա սովորելու, — նաև հայ ժողովրդական երգի գրանցման արվեստն ու գիտությունը:

2.

1. Բլուկ-նոտի մեջ գրանցված երգերում նշված չեն նախօրոք մետրը և լադը (ձայնը), ի հակադրութեամբ 1891 թ. տեսրուս գրանցված երգերի, որտեղ նշված են շափր, ձայնը և արագությունը (տեմպը):
2. Տակտային դժերը և տակտի բաժանումը գրանցված են:
3. Դինամիկ նշումները, բացառութեամբ մեկ երկու երգի, չեն դրված:

№ 39—1. Աղջի, մերըդ մեռել ա: Տեքստը՝ Մ. Աբեղյանի «Ժողովրդական խաղիկներ»-ում չկա Մեարը՝ $\frac{5}{4}$: Երգի տակ նշված է 1913, հուլիս 27: Վարիանտը տարբեր մետրոսի մով՝ «Երևան բազ եմ արել» երգը նույն կրկնակ տեքստով:

№ 40—2. Գիշերվան լուսնյակը: «Ժ. Խ.»-ում չկա: Եղանակը «Արի, Մանան»-ի վարիանտն է: Այստեղ բնորոշ են՝ 2-րդ տակտը, որն իր նոտաների հաջորդականությամբ նույնահման է 3-րդ տակտին՝ bcdbc—abcab և 6-րդ, 7-րդ, 8-րդ տակտերը, որոնք տարբերվում են հանրածանոթ եղանակի մեկոդիայից: Մեարը $\frac{3}{4}$ է:

№ 41—3. Ամպել ա, ձյուն չի գալի: «Ժ. Խ.», էջ 274, տուն 1164-ից. հիմնական տողերի մետրը $\frac{4}{4}$ է, իսկ կրկնակի տողերը $\frac{3}{2}$ են: Վարիանտը (հմմտ.) Կոմիտասի ժողովրդական երգերի (Ազգագրական ժողովածու) շարքի № 46:

№ 42—4. Աղջի, անուրդ Շուրան: «Ժ. Խ.», էջ 399, տ. 2108: Եղանակը պարերգ է: Բնորոշ են երգի 5, 6, և 7-րդ տակտերը մեկ վանկի միջին՝ հատված պատեղայով («չոպ») և մյուս վանկի սինկոպած միացումով («լա»): Բնորոշ մոմենտներից առաջ է բերում ինքը՝ Կոմիտասը, նշելով որ «երգում են և վեց վանկանի տներ և այսպես են սղում սկիզբը» (տես նոտային օրինակը): Մեարը $\frac{3}{4}$ է նշված, ավելի հավանական է $\frac{6}{8}$: Վարիանտը տես, Կոմիտաս, «Ժողովրդական երգեր», էջ 42, № 140):

№ 43—5. Գյուլ հա, գյուլ հա: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ճիշտը $\frac{6}{8}$ է: Վարիանտները՝ «Շիրակ», էջ 24—25,

Համարակալման թվերը ցույց են տալիս, առաջին թիվը՝ ընդհանուր համարը (առաջին ժողովածուի շարունակությունը), իսկ երկրորդ թիվը՝ երկրորդ ժողովածուի երգերի համարները՝ 38+1=39—1. 38+2=40—2 և այլն:

№ 60, 61. Վերջինիս կրկնակն այսպես է՝

Գյու - լա, գյու - լա, գյու - լա գյու - լա ա յա - բըս

գեր - զի գյու - լա բամ - բը - կի քյու - լա ա յա - բըս

Նույն «գյուլա, գյուլա» կրկնակն ունի «Շիրակ»-ի հաջորդ № 62-րդ՝ «Հայկանուշ» երգը՝ Այստեղ մեկուդիայի 3-րդ և 6-րդ ութերորդականները վեր գնալու փոխարեն վայր են իջնում այսպես (մեկ տոն բարձրացրած է ժողովածուից, հակադրությունը՝ նույն տոնով ցուցադրելու համար տես ս. ժողովածուի №№ 12 ա, բ, գ և դ և № 20 երգը

Գյու - լա, գյու - լա, գյու - լա, գյու - լա, յար ջան:

№ 44—6. Կալերի ճամփեն դուզ ա: Չափը $\frac{6}{4}$ է:

№ 45—7. Բաղնի պատը դրդում ա: «Ժ. Ս.», վարիանտ, էջ 165, № 322: Չափը՝ $\frac{5}{8}$, կրկնակը ազբբե- ջաներեն է, սկսվում է հիֆնական տեքստի տակտի միջկց |ա, դը լե| յամ-ման և այլն): Նման դեպք հազվագյուտ է պատահում ժող. երգերի մեջ: Երբորդ տակտի մեջ լիզայի նշան չկա մի վանկի դիմաց 2 նոտայի միջև (b-a կամ a-g): Սակայն կրկնակի մեջ նախավերջին տակտից կալերի է եղբակա:ցնել, որ լիզան a-g նոտաների վրա է գտնվում:

№ 46—8. Սարը կըրակ եմ արել: Չափը $\frac{4}{4}$ է:

№ 47—9. Թ ա շ ա մ ա ծ ո ն ե մ մ եր ե լ : «Ժ. Ս.», էջ 326—1547, վերջը: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, հավանականը՝ $\frac{6}{8}$ է:

Բնորոշ մոմենտը ձայնադրման մեջ այն է, որ կիսավանկը սուղ նշանով առանձնացրա է և նոտայի տակ դբած՝ Ա. տուն 4-րդ տակտը, Բ. տուն 6-րդ տակտը, Գ. տուն 4-րդ ս.ս.կտը: Երկրորդ հատկանշական կողմը, որ ժողովրդական բարբառայինը փոխադրում է դրականի. օրինակ՝ «Ինձ լավ նըվեր է բերել», նախկինը՝ «Ինձ լավ վեշքեշ է բերել»՝ Այս երգը Կոմիտասը մշակել է բազմաձայն խմբի համար:

№ 48—20. Պոնուր աղջիկ սեվավոր: «Ժ. Ս.», էջ 552, 3222, Չափը՝ $\frac{3}{4}$, Տեքստի մեջ դոներից

լապտուս է, պեաք է լինի դոներին: կի=մարդկանց: Իր բնույթով պարեզանակային շարքին է պատկանում:

№ 49—11. Կայնել Լմ, զալ շլմ կարող: «Ժ. Ս.», էջ 185, 456: Նույն տեքստով երգը տես Կոմիտաս, «Աղղ. ժող.», էջ 1, № 2: Ելիբող ս.ս.կտի առաջին b նոտան կարող է լինել c՝ ինչպես վերջին տակտի մեջ:

№ 50—12 ա). Գյուլ Բա, գյուլ Բա, Այս և նույն երգի հ.ս.ս.կալ մի շարք վարիանտները շարու- նակություն են № 43—5 երգի վարիանտների: Չափը $\frac{4}{4}$ է, բնույթը նշված է «Ճոնան»՝

այսինքն երերուն: Հայերեն բացատրական բառարանում «Ճօճ» կամ «ճօճան» մի տեսակ պար, որ խաղում են ճոճվելով: (գուցե շորոր): Սույն երգի տակ դրված է «Այլ եղանակ», որտեղ ավելացված են դարդախաղերը C, 8-ի փոխարեն՝ C|16-երորդա-կաններ, b|8-ի փոխարեն՝ bC|16-երորդականներ և այլն: Մեկ պարաշղթայի օղակներն են: Նույն 12 համարի տակ դրված են՝ «Բիչ աշխույժ» տեմպով: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ապա՝ «Թեթե», չափը՝ $\frac{4}{4}$, կամ «Ըստ Շահրխարի»՝ նույնպես $\frac{4}{4}$, և վերջապես՝ «Արադեղ», չափը՝ $\frac{3}{4}$: Արադեղ՝ շատ արագ: Վերջին երեք համարների տակ խոսքեր չկան, սակայն պարզ է, որ տեքստը նույնն է, ինչ որ նախորդ մեղոդիաներինը:

№ 51—13. Հո'յ իմ նագանի յարբա: «Ժ. Խ.» էջ 496|2798: Չափը՝ $\frac{4}{4}$ է: Այս երգը ևս տեքստի մասում մշակված է («Թջնեղու հնար չունես»):

№ 52—14. Աման յար, յար ու յար, յար: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$ է: Պարեզանակ է:

№ 53—15. Բաղչի պատը դըղում ա: «Ժ. Խ.» վարիանտը՝ 165|322: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Նույն տեքստով տե'ս № 7 երգը:

№ 54—16. Սարը կրակ եմ արել: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Նույն տեքստով № 8:

№ 55—17. Ուստի կուգաս, ուստի, յարո: «Ժ. Խ.» վարիանտ 288|1255: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Կըրկ-նակի խոսքերը չեն գրված նոտաների տակ: Հասկացվում է, որ նույն խոսքերն են:

№ 56—18. Վարդո ջան: Գրանցման վայրը չի նշված: Կարելի է դիտել որպես վարիանտ № 17 եղանակի: Պարեզանակ է: «Ը»-ով սղման երևույթն այստեղ ավելի պարզ է տրված: «Գե-լը⁰», «Վայր⁰ վարդո» և այլն: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը՝ $\frac{6}{4}$:

№ 57—19. Մըտիկ արա էն դըշին: «Ժ. Խ.» 436|2378: Չափը՝ $\frac{6}{4}$ է: Ավելի հավանականը՝ վ-ն նախատակտ դնել: Համեմատել՝ «Լայ, լայ, լայ, հոգուդ մեռնիմ» վարիանտի հետ:

№ 58—20. Բամբկի տակին գյուլումբարին: Չափը՝ $\frac{6}{4}$ է, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Վարիանտները տե'ս № 5 և նույն տեղում նրան վերաբերող դիտողությունները:

№ 59—21. Ճրագը վառ ա, վառ ա: «Ժ. Խ.» 192|502: Չափը՝ $\frac{4}{4}$, ստույգն ըստ իրեն՝ Կոմիտասի $\frac{4}{8}$: Վարիանտը՝ «Իմ չինարի» երգի ղորիական վերջավորությամբ: Կիսակադանսը փրուզիական է, ինչպես «Իմ չինարի»-ի մեջ: Այստեղ կրկնակի ձևը նույնն է՝ տողամիջում, սակայն ավելի ընդլայնված, փոխանակ «Իմ չինարի յարը», կրկնելու երգվում է:

Յան ևս գալի, ման ևս գալի, յար, յար,
 Լուսնակ գիշեր, հոջն անուշ էր, յար, յար:

№ 60—22. Մեր բամբակը, ձեր բամբակը: Չափը՝ $\frac{6}{4}$, $\frac{6}{8}$: Այս երգի տակ զըված է «կրկնակն ու բռռերը հյուսել»: Պարերգ է:

№ 61—23. Ուրի ծառ ընեի: Չափը՝ $\frac{3}{4}$: Բնորոշ մոմենտներ ունեցող երգերից մեկն է: Այս երգի մեջ գուցորդված են նախ՝ «Ես վերեն կուզայի» կամ «Ես սարեն կուզայի» (նաև՝ «Ես ելա, գնացի») երգերի ինտոնացիոն էլեմենտները, երկրորդ՝ «Ալագյոզ աչերդ» երգի երկրորդ մասի մեկուրիկ հիմնական մասն ամբողջապես: Սակայն սույն երգը ներկայացնում է մի օրիգինալ միասնություն իր տարրեր չափով և ուրիշով: Հաջորդ տնկերի բռռերը գտնում ենք հիշյալ առաջին և երկրորդ երգերի մեջ:

№ 62—24. Կայնեի ես, կամ կը մանես: «Ժ. Խ.», 483/2711, կրկնակի տողերը հանդավորված չեն և չեն համաձայնվում հիմնական երգի բռռերի հետ: «Զինվոր» բառը կազմող տակտը հանդչող (վերջացող) մոմենտ է, պետք է լինի «Քեիե, զինվոր մի մընա»: Չափը՝ $\frac{4}{4}$, սառլյոզ $\frac{6}{4}$ է, սկզբից $\frac{2}{4}$ պաուզա, ամբողջ նոտան կիսվում է. վերջին ց-ն $\frac{3}{4}$ -ով միանում է նախորդ տակտի $\frac{3}{4}$ -ին ($\frac{1}{4}$ -ի տեղում թյունը հանվում է), քնում է $\frac{2}{4}$ -ը՝ սկզբի պաուզան: (Չափը կարող է լինել և $\frac{3}{4}$): Կրկնակների ճշտման և վերականգնման համար առաջարկվում է այս ձևը՝

1. Քեիե, յարո ջան, քեիե, Քեիե, մի մընա:
2. Էլի, յարո ջան, քենե (քեզնից) Գանդատ չի մընա:

Այս երգի վարիանտը տե՛ս Կոմիտաս, Ազգ. Ժողովածու, էջ 56, № 200:

№ 63—25. Արև ջան, արև: Գրի է առնված երկու ձևով՝ «Արագեղ» և «Ալիլի արագացած ժամանակ»: Առաջինի չափն է $\frac{3}{4}$, երկրորդի չափն է $\frac{6}{4}$ և $\frac{4}{4}$: Սառլյոզ՝ առաջին եղանակի չափը՝ $\frac{9}{8} + \frac{12}{8}$, երկրորդ եղանակի մետրը $\frac{6}{8}$ է և այս պատկերն է ներկայացնում՝

Կամ ըստ Կոմիտասի մետրո-տակտային տրանսկրիպցիայի (այն տարբերությամբ, որ այստեղ $\frac{1}{4}$ -ները դարձված են $\frac{1}{8}$ -ներ)

Այս երկրորդ օրինակի մեջ փոփոխված է նաև ռիթմական նկարը: Մինչդեռ առաջինի մեջ ռիթմո-ինտոնացիան միավորը $p \quad p \quad | \quad p \quad p \quad \text{♩}$ հոամտոներից է կազմված, երկրորդ եղանակի մեջ $\frac{1}{2}$ «դո» նոտաները դարձել են $\frac{1}{4}$ -ներ և ռիթմական սկզբնառը (շեշտը) փոխադրվել է $\frac{6}{8}$ -ի առաջին և վերջին մամենտների վրա.

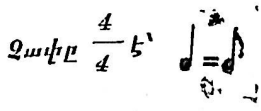

Եթե կետերը հանվեն, ռիթմոմետրը ճշտված կլինի: (Կետերը ավելորդ են):

№ 64—26. Գուրաեր մանի, մանի: «Ժ. Խ.», 286/1235: Չափը՝ $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$: Այս պարերգի քառյակի առաջին երկտողն է ձայնադրված: Դիտողություն կա՝ Արագ. երկրորդ երկտողի տեքստն է առաջ բերված. հետևյալ քառյակի առաջին երկտողն է ձայնադրված, Ա. և Բ. տակտի մեջ ռիթմական փոփոխություն կա. տեմպը արագանում է, թեպետ չի նշված, սակայն կրկնակի («Ես Մարոն եմ») առաջին տակտի առաջին երկու նոտաներից բխում է տեմպի արագացման դրուժյունը: «Ես Մարոն եմ» կրկնակի է: Առաջին տողը կրկնության նշան ունի, երկրորդ տողը նույնպես կրկնվում է:

№ 65—27. Յար ջան, մերդ մեռել ա: Չափը՝ $\frac{4}{4}$: Մտույդը $\frac{6}{4}$ է, սկզբից՝ $\frac{2}{4}$ պտուղայով: Երրորդ տակտի ց (սու) նոտան կիսվում է և այլն: Վերջին $\frac{4}{4}$ -ց-ի ականությունը՝ $\frac{2}{4}$, մյուս երկու չորրորդը ընկնում է երգի սկզբի տակտի վրա:

№ 66—28. Ջալաջըս մանի, մանի: «Ժ. Խ.», նախնական ձևը, էջ 286/1236: Տեքստի մեջ երկրորդ տողը չկա՝ «Մաջոյի քուն կը տանի»: Այնուհետև կրկնակում «Նեյնիմ յար»-ը փոխարինել էր «Վայ, տարան, վայ, տարան» բառերով: Կամիտասը քառաձայնել է երգը, որը Պոլսում կատարվել է իր երգչախմբի համերգներում: Նախավերջին տակտի մեջ «Չան» վանկի զույգ $\frac{1}{16}$ նոտաների Շ նոտայի վրա պետք է լինի վերջընդհար (նախշաղ), կամ նույն այդ վանկը պետք է ունենա նույն նոտաների խումբը, ինչ որ կա հետևյալ «Նազլում» բառի «նազ» վանկի վրա: Կամիտասի երգիչներից այդպես ենք լսել: Բլսկ-նոտի մեջ այդ ընդհարը չկա:

Ձ ա - դ ա - ց ը ս մ ա - ն ի մ ա - ն ի .

Երկու տակտը պետք է կազմեն $\frac{4}{4}$: Կամ ավելի ստույգը՝ դարձնել $\frac{2}{4}$:

Տեմպը չի նշված, ինչպես շատ երգերում, բացի պարերգերից: Այս երգի տեմպը չափավոր է, հակում ունի դեպի արագ տեմպը, հուզալից է:

№ 67—29. ա) Բերդիցըն՝ աշեցի: Երկուսի չափը հիմնականում $\frac{6}{4}$ է: Առաջին երգի տակտավորման մեջ թերատ տակտեր կան: Վարիանտում տակտերը լրիվ են: Առաջին երգի չորրորդ տակտի միայնակ $\frac{3}{4}$ -անոց նոտան տոնիկայի շարունակությունն է, նրա ընդլայնումը, կամ ֆերմատոյի ձևն է, որ հաստատվում է երկրորդ երգի կամ վարիանտի նույն մոմենտում: Չորրորդ տակտում տեսնում ենք թռիչք-դադարը, որը բնորոշ է սրինգի համար, երբ նվագողը եղանակի պարբերությունը ավարտում է այդ ձևով (սեպտիմայի ինտերվալով՝ g ընդհար $+ f \frac{1}{4}$): Առաջին եղանակի (ա) նախափերջին տակտի մեջ պետք է մտնեն նախորդ երկու ութերորդական նոտաները, որ ձեռագրի մեջ առանձնացրել է թերատակտի մեջ: Տեքստի ա) քառյակի վարիանտը տես № 23 երգը, բ) երգի տեքստի երկու քառյակները տարբեր են և իրար հետ ոչ մի կապ չունեն:

№ 68—30. Ագիգ բալիս ըսպանեցին: Չափը՝ $\frac{2}{4}$: Այս երգի մեկտրիան ամբողջապես «Բեկէ, քեկէ» երգի եղանակն է և նրա վարիանտը. կրկնակը՝ («Սիրավոր լորիկ») այստեղ՝ «Վույ վույ... վիրավոր ջանըս»: Փակագծերում վերջին երկու տակտի դիմաց գրված է փոփոխված ձևը՝ վրան նյուանսավորման «սահեկ» տերմինով: Այսպիսով այս երգը հանդիսանում է երրորդ վարիանտը:

№ 69—31. «Հանդումը մնաց յարբս»: Չափը ըստ գրանցման՝ $\frac{6}{4}$ կամ $\frac{3}{4}$, ստույգը $\frac{6}{8}$ է: Երգը կիսատ է, տակտավորված չէ: Տեքստը ևս թերի է: Պարերգ է:

№ 70—32. Սարերը կրակ եմ արել: Չափը $\frac{6}{4}$ է ըստ գրանցման, ստույգը $\frac{6}{8}$: Այստեղ նույնպես տակտի գծերը չեն դրված: Պարեղանակ է: Նույն տեքստով, այլ եղանակով՝ տե՛ս սույն ժողովածուի № 16 երգը:

№ 71—33. Վայ քյամարբս, քյամարբս: Չափը $\frac{6}{4}$ է, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Տակտագծեր չկան:

№ 72—34. Ուսկից կուգաս հուշիկ-հուշիկ: «Ժ. Խ.», 343/1671,2, Չափը $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$: Երգի տակ կա կոմիտասի նշումը՝ «Սկիզբը հատիկ-հատիկ երգիծական (կատակով) ոճով. միջինը ուժով հանկարծ, վերջինն աշխույժ: Շատ մեղմ»:

Այս երգի մեջ ևս տեսնում ենք «ը» վանկամասի սլման երևույթը՝ Ուս-կի-ցը՞ կուգասը՞ հուշիկը՞: Այդպիսի մոմենտներում ձայնավոր «ը»-ն անշեշտ է և կես տեփոյությամբ, որ մոտենում է ստակատոյին:

տունիները և մասնավորապես տաղերը և գուսանական (աշուղական) ժողովրդական եղանակները:

Բինգյոլի եղանակը ամենայն հավանականությամբ ներկայացնում է հերոսապատում երգերի լեյտամոտիվը: Նույն լադային մելոդիկ կազմությունն ունի մեր «Բյուրօղլու» վիպերգը:

Հ. Հովհաննիսյանի երգարանի վերջում տրված ծանոթությունից հայտնի է դառնում, որ Կոմիտասը այս երգը ձայնադրել է 1891 թվին մշեցի Մուշեղից՝ ձևմարանի ծառայից:

Իր սձային և մելոդիկ կառուցվածքով այս երգը սարբերվում է ժողովածուի հիմնական մասը կազմող ժողովրդական երգերից:

Երգի մելոդիայի սկզբում նշված է տեմպը՝ «Մանր»: Տակտի նշաններ չկան: Կրկնակը երկու անգամ է կրկնվում: Առաջին անգամ կրկնակը վերջանում է երկբորդ աստիճանով, երկրորդ անգամ կրկնակի մելոդիկ գիծը ընդլայնված է և հանգչում է տոնիկայի վրա: Դիապոզոնը ց—ց մեկ ութնյակ է:

Երգը երկու տնից է կազմված: Առաջին տունը ձայնադրված է, երկրորդ տան տեքստն է գրված: Տների սկզբում գրված են Ա և Բ տառերը՝ թվանշանների փոխարեն

ՏԵՔՍՏԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

- Ա. Խարբերդի ճամփան գարկեցի, եկա
Բինգյոլի ջուրը, սրտեղից նա բլխում է,
Արաղի ջուրը պղտորված գալիս է,
Չայիր-չիման, սառնորակ ջրեր(ը) Բինգյոլի:
- Բ. Չյունապատ լեռների վրայով անցնելով, անցնելով,
Եկա այտեղ՝ Բինգյոլ սարը.
Բազմերանդ ծաղիկներ, վարդեր
Բացում են Բինգյոլի ճանապարհը:
Արվան-ալվան սառցապատ լեռներն եմ եկել...

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ՊԱՐԵՐԳԵՐ ԵՎ ՊԱՐԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

1.

Մեծ երաժշտագետի 1913 թվին ձայնագրած ժողովրդական երգերի ժողովածուն նրա վերջին աշխատությունն է հայ ժողովրդական երաժշտությունից նմուշների ձայնագրման բնագավառում: Կոմիտասի հիշյալ բրդ-նոտի առաջին ձայնագրված երգի տակ գրված է՝ «Երևանա նահանգի Սուրմալու գավառի էվջիլար գյուղում. 1913, Հուլիս 27»:

Այս սողերից պարզվում է, որ Կոմիտասը 1913 թ. ամառվա շրջագայության ընթացքում առաջին հերթին այցելել է էվջիլար գյուղը, որ հայտնի է եղել իր երգերով ու երգիչներով: Ժողովածուի ընդհանուր առաջաբանում, որ նվիրված է Կոմիտասի ձեռքով ձայնագրված 100 երգի ժողովածուին (1891 թվին՝ 37 երգի տետրի և 1913 թ. 60 երգի, դրանց ավելացրած «Մշեցոց Բինգյուլին», 1891 թվին «Հավիկը» և «Մոկաց Միրզան»), ընթերցողը կիմանա, թե ո՞ր գյուղում կամ շրջանում ո՞րքան երգ է գրի առել հանճարեղ երաժշտագետը: Այստեղ մենք ցանկանում ենք նշել Հայաստանում վարպետի անցած վերջին ուղին և նրա անցած վայրերի մարշրուտը, որ դժված է իր իսկ դրանցած երգերի վերջում հիշատակած նշումների մեջ: Ահա այդ ուղին՝ էվջիլար—Կողպ—Սյի—Ղամարու—Բեգջղաղու—Հախովերիս—Գողթ (Գեղարզա վանքի մոտ, Գառնի գավառում)—Ալափարս—Քառնի-բասարի գյուղերը—Շիրակ—Օշական—Կըրխուրաղ—Գալալու—«Մասյաց քրդեր, որոնք հայերեն են երգում» (եղիզներ)—«Մարգարբուլաղի քրդեր»—Գյավառ գյուղաքաղաք—Տաճկաստանի Վանա նահանգ—Վաղարշապատ (Վանա գաղթականից)—Հառիճա գյուղ—Շահրիար—Ղազնաֆար: Ղազնաֆարով վերջանում է բրդ-նոտը: Մարշրուտի մեջ եղած թուխքները թող չշփոթեցնեն պրպտողներին: Կարող էր պատահել, որ Կոմիտասը, կենտրոն ունենալով էվմիթինը, մի քանի անգամ անցած լիներ միևնույն վայրերով կամ ետ դարձած Երևան և ապա դիմեր Շիրակ և այլն: Կարևորը դա չէ, այլ այն անսպառ եռանդը, այն էնտուզիազմը, որով համակված էր իր այդ գործունեության ընթացքում մեծահանճար ստեղծագործող ֆոլկլորիստը, ժողովրդական երգ-երաժշտությունից մեծ երկրպագուն, հմայիչ հընչյունների վարպետը:

Հիշյալ բրդ-նոտի երգերը ևս նա ձայնագրել է հայկական ձայնանիշներով, որոնց, ինչպես նաև արդիական նոտագրության քաջամուտ լինելով, Կոմիտասը դերադասում էր առաջին միջոցը, այսինքն՝ հայկական ձայնանիշներով դրանցելը, որպիսին չի պահանջում հինգ դիմ և ոչ էլ բանալի և բանալի նշաններ. այս ամենը պատրաստելը ավելի երկար ժամանակ էր պահանջում և նոտայի ցանցը (սողերը, տողամեջերը) ավելի շատ տարածություն էր բռնում, քան հայկական ձայնանիշները, որոնք, վարպետի ձեռքի տակ արագընթաց երդն ու պարը նշելիս, սղուգրական նշանների դեր էին կատարում:

Մասնագետի աչքից չի կարող վրիպել նաև այն հանդամանքը, թե ո՞ր աստիճան արագ կերպով է զբանցել Կոմիտասը այդ երգերը, որոնք զբանցված են ինքնահոս զրչի օղնությամբ, հեռակապես թանաքով, որ մատիտով դրածի պես հեշտ չի ջնջվում՝ սխալ գրված գեպքում: Եվ այդ 60 երգի մեջ թանաքով ջնջված է միայն մեկ տեղ... Թող մեր երիտասարդ երաժիշտները սովորեն Կոմիտասից, — իսկ նրանից հսկայական բան կա սովորելու, — նաև հայ ժողովրդական երգի զբանցման արվեստն ու զիտությունը:

2.

1. Բլոկ-նոտի մեջ զբանցված երգերում նշված չեն նախօրոք մետքը և լազը (ձայնը), ի հաղորդություն 1891 թ. տեսրուժ զբանցված երգերի, որտեղ նշված են շափը, ձայնը և արագությունը (տեմպը):
2. Տակտային դժերը և տակտի բաժանումը զբանցված են:
3. Դինամիկ նշումները, բացառությամբ մեկ երկու երգի, չեն զբանցված:

№ 39—1. Աղջի, մերը մեռել ա: Տեքստը՝ Մ. Արեղյանի «Ժողովրդական խաղիկներ»-ում չկա Մետքը՝ $\frac{5}{4}$: Երգի տակ նշված է 1913, հուլիս 27: Վարիանտը տարբեր մետքով թմով՝ «Երևան բաղ եմ արել» երգը նույն կրկնակ տեքստով:

№ 40—2. Գիշերվան լուսնյակը: «Ժ. Խ.»-ում չկա: Եղանակը «Արի, Մանան»-ի վարիանտն է: Այստեղ բնորոշ են՝ 2-րդ տակտը, որն իր նոտաների հաջորդականությամբ նույնահաման է 3-րդ տակտին՝ bcdbc—abcab և 6-րդ, 7-րդ, 8-րդ տակտերը, որոնք տարբերվում են հանրածանոթ եղանակի մելոդիայից: Մետքը $\frac{3}{4}$ է:

№ 41—3. Ամպել ա, ձյուն չի գալի: «Ժ. Խ.», էջ 274, տուն 1164-ից. հիմնական տողերի մետքը $\frac{4}{4}$ է, իսկ կրկնակի տողերը $\frac{3}{2}$ են: Վարիանտը (համատ.) Կոմիտասի ժողովրդական երգերի (Ազգագրական ժողովածու) շարքի № 46:

№ 42—4. Աղջի, անունը Շուշան: «Ժ. Խ.», էջ 399, տ. 2108: Եղանակը պարբեր է: Բնորոշ են երգի 5, 6, և 7-րդ տակտերը մեկ վանկի միջին՝ հատված պարզայով («Հոպ») և մյուս վանկի սինկոպած միացումով («լա»): Բնորոշ մոմենտներից առաջ է բերում ինքը՝ Կոմիտասը, նշելով որ «երգում են և վեց վանկանի տներ և այսպես են սղում սկիզբը» (տես նոտային օրինակը): Մետքը $\frac{3}{4}$ է նշված, ավելի հավանական է $\frac{6}{8}$: Վարիանտը տես, Կոմիտաս, «Ժողովրդական երգեր», էջ 42, № 140):

№ 43—5. Գյուլ հա, գյուլ հա: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ճիշտը $\frac{6}{8}$ է: Վարիանտները՝ «Շիրակ», էջ 24—25,

Համարակալման թվերը ցույց են տալիս առաջին թիվը՝ ընդհանուր համարը (առաջին ժողովածուի շարունակությունը), իսկ երկրորդ թիվը՝ երկրորդ ժողովածուի երգերի համարները՝ 38+1=39—1. 38+3=40—3 Մ. Ա.

№ 60, 61: Վերջինիս կրկնակն այսպես է՝

Նույն «գյուլա, գյուլա» կրկնակն ունի «Շիրակ»-ի հաջորդ № 62-րդ «Հայկանուշ» երգը: Այստեղ մեկտղիայի 3-րդ և 6-րդ ութերորդականները վեր դնալու փոխարեն վայր են իջնում այսպես (մեկ տոն բարձրացրած է ժողովածուից, հակադրությունը՝ նույն տոնով ցուցադրելու համար տես ս. ժողովածուի №№ 12 ա, բ, գ և դ և № 20 երգը

№ 44—6. Կալերի նամփեն դուգ ա: Չափը $\frac{6}{4}$ է:

№ 45—7. Բաղչի պատր դրդում ա: «ժ. Ն.», վարիանտ, էջ 165, № 322, Չափը՝ $\frac{5}{8}$, կրկնակը աղբրե-ջաներեն է, սկսվում է հիմնական տեքստի տակտի միջից (ա, դը լե) յամ-ման և այլն): Նման դեպք հաղվազյուտ է պատահում ժող. երգերի մեջ: Երբորդ տակտի մեջ լիզայի նշան չկա մի վանկի դիմաց 2 նոտայի միջև (b-a կամ a-g): Սակայն կրկնակի մեջ նախավերջին տակտից կալելի է եղբակացնել, որ լիզան a-g նոտաների վրա է դրվում:

№ 46—8. Սարբ կրակ էմ արել: Չափը $\frac{4}{4}$ է:

№ 47—9. Թ ա շա մաժուն էմ մերել: «ժ. Ն.», էջ 326—1547, վերջը: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, հավանականը՝ $\frac{6}{8}$ է:

Բնորոշ մոմենտը ձայնագրման մեջ այն է, որ կիսավանկը սուղ նշանով ասանձնացրա է և նոտայի տակ գրած՝ Ա. տուն 4-րդ տակտը, Բ. տուն 6-րդ տակտը, Գ. տուն 4-րդ տակտը: Երկրորդ հատկանշական կողմը, որ ժողովրդական բարբառայինը փոխադրում է գրականի. օրինակ՝ «Ինձ լավ նըվեր է բերել», նախկինը՝ «Ինձ լավ փեշքեշ է բերել»: Այս երգը կոմիտասը մշակել է բաղամաձայն իմրի համար:

№ 48—20. Պունուր աղջիկ սեվավոր: «ժ. Ն.», էջ 552, 3222, Չափը՝ $\frac{3}{4}$, Տեքստի մեջ դոներից

լաղտուս է, պետք է լինի դոներին: էլի=մարդկանց: Իր բնույթով պարեզանակային շարքին է պատկանում:

№ 49—11. Կայլեկ էմ, շալ շեմ կարող: «ժ. Ն.», էջ 185, 456, Նույն տեքստով երգը տես կոմիտաս: «Աղգ. ժող.», էջ 1, № 2: Ելկրուղ սակսի առաջին Ե նոտան կարող է լինել Շ՝ ինչպես վերջին տակտի մեջ:

№ 50—12 ա). Գյուլ Լա, գյուլ Լա: Այս և նույն երգի հիսեյալ մի շարք վարիանտները շարունակում են Ն. համար: Նույն թյուն և ն. № 43—5 երգի վարիանտների: Չափը՝ $\frac{4}{4}$ է, բնույթը նշված է «Ճոնան»՝

այսինքն երեքուն: Հայերեն բացատրական բառարանում «Ճօճ» կամ «ճօճան» մի տեսակ պար, որ խաղում են ճոճվելով: (գուլյե շորոր): Սույն երգի տակ զբված է «Այլ եղանակ», որտեղ ավելացված են զարդախաղերը Ե|8-ի վոխարեն՝ ԸԸ|16-երորդականներ, Ե|8-ի փոխարեն՝ ԵԸ|16-երորդականներ և այլն: Մեկ պարաշղթայի օղակներն են: Նույն 12 համարի տակ զբված են՝ «Բիչ աշխույժ» անմարդ: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ապա՝ «Թեթե», չափը՝ $\frac{4}{4}$, կամ «ըստ Շահրիարի»՝ նույնպես $\frac{4}{4}$, և վերջապես՝ «Արաղեղ», չափը՝ $\frac{3}{4}$: Արաղեղ՝ շատ արագ: Վերջին երեք համարների տակ խոսքեր չկան, սակայն պարզ է, որ տեքստը նույնն է, ինչ սր նախորդ մեկուղիաներին:

№ 51—13. Հոյ իմ նազանի յարբա: «Ժ. Ն.» 496|2798: Չափը՝ $\frac{4}{4}$ է: Այս երգը ևս տեքստի մասում մշակված է («Իջնելու հնար չունես»):

№ 52—14. Աման յար, յար ու յար, յար: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը $\frac{6}{8}$ է: Պարեղանակ է:

№ 53—15. Բաղչի պատը զբղում ա: «Ժ. Ն.» վարիանտը՝ 165|322: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Նույն տեքստով տե՛ս № 7 երգը:

№ 54—16. Սարը կրակ եմ արել: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Նույն տեքստով № 8:

№ 55—17. Ուտի կուգաս, ուտի, յարո: «Ժ. Ն.» վարիանտ 288|1255: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Կըրկ-նակի խոսքերը չեն զբված նոտաների տակ: Հասկացվում է, որ նույն խոսքերն են:

№ 56—18. Վարդո ջան: Գրանցման վայրը չի նշված: Կարելի է դիտել որպես վարիանտ № 17 հղանակի: Պարեղանակ է: «Ը»-ով սղման երևույթն այստեղ ավելի պարզ է տրված: «Գե-լը⁰», «Վայը⁰ վարդո» և այլն.: Չափը՝ $\frac{3}{4}$, ստույգը՝ $\frac{6}{4}$:

№ 57—19. Մըտիկ արա էն զըշին: «Ժ. Ն.» 436|2378: Չափը՝ $\frac{6}{4}$ է: Ավելի հավանականը՝ Ը-ն նախատակտ դնել: Համեմատել՝ «Լայ, լայ, լայ, հոգուդ մեռնիմ» վարիանտի հետ:

№ 58—20. Բամբկի տակին գյուլումբարին: Չափը՝ $\frac{6}{4}$ է, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Վարիանտները տե՛ս № 5 և նույն տեղում նրան վերաբերող դիտողությունները:

№ 59—21. Ճրագը վառ ա, վառ ա: «Ժ. Ն.» 192|502: Չափը՝ $\frac{4}{4}$, ստույգն ըստ իրեն՝ Կոմիտասի $\frac{4}{8}$: Վարիանտը՝ «Իմ չինարի» երգի դորիական վերջավորութամբ: Կիսակադանսը փրուզիական է, ինչպես «Իմ չինարի»-ի մեջ: Այստեղ կրկնակի ձևը նույնն է՝ տողամիջում, սակայն ավելի ընդլայնված, փոխանակ «Իմ չինարի յարը», կրկնելու երգվում է:

Յն ևս գալի, ման ևս գալի, յար, յար,
 խուսակ գիշեր, հոյն անուշ էր, յար, յար:

№ 60—22. Մեր բամբակը, ձեր բամբակը: Չափը՝ $\frac{6}{4}$, $\frac{6}{8}$: Այս երգի տակ զրված է «Կրկնակն ու բառերը հյուսել»: Պարերգ է:

№ 61—23. Ուռի ծառ ըլնեի: Չափը՝ $\frac{3}{4}$: Բնորոշ մոմենտներ ունեցող երգերից մեկն է: Այս երգի մեջ զուգորդված են նախ՝ «Ես վերեն կուգայի» կամ «Ես սարեն կուգայի» (նաև՝ «Ես կլա, գնացի») երգերի ինտոնացիոն էլեմենտները, երկրորդ՝ «Ալագյոյ աչերդ» երգի երկրորդ մասի մեկոդիկ հիմնական մասն ամբողջապես: Մակայն սույն երգը ներկայացնում է մի օրիգինալ միասնություն իր տարրեր չափով և ութմով: Հաջորդ տնկերի բառերը գտնում ենք հիշյալ առաջին և երկրորդ երգերի մեջ:

№ 62—24. Կայնեի ես, կած կը մանես: «Ժ. Խ.», 483|2711, կրկնակի տողերը հանգավորված չեն և չեն համաձայնվում հիմնական երգի բառերի հետ: «Զինվոր» բառը կազմող տակտը հանգչող (վերջացող) մոմենտ է, պեսք է լինի «Քելե, զինվոր մի մընա»: Չափը՝ $\frac{4}{4}$, ստույգը $\frac{6}{4}$ է, սկզբից $\frac{2}{4}$ պառուզս, ամբողջ նոտան կիսվում է. վերջին ց-ն $\frac{3}{4}$ -ով միանում է նախորդ տակտի $\frac{3}{4}$ -ին ($\frac{1}{4}$ -ի տևողությունը հանվում է), քնում է $\frac{2}{4}$ -ը՝ սկզբի պառուզան (Չափը կարող է լինել $\frac{3}{4}$): Կրկնակների ճշտման և վերականգնման համար առաջարկվում է այս ձևը՝

1. Քելե, յարո ջան, քելե, Քելե, մի մընա:
2. Էլի, յարո ջան, քենե (քեղնից) Գանգատ չի մընա:

Այս երգի վարիանտը տե՛ս Կոմիտաս, Ազգ. ժողովածու, էջ 56, № 200:

№ 63—25. Արև ջան, արև: Գրի է առնված երկու ձևով՝ «Արագեղ» և «Ավելի արագացած ժամանակ»: Առաջինի չափն է $\frac{3}{4}$, երկրորդի չափն է $\frac{6}{4}$ և $\frac{4}{4}$, Ստույգը՝ առաջին կղանակի չափը՝ $\frac{9}{8} + \frac{12}{8}$, երկրորդ եղանակի մետրը $\frac{6}{8}$ է և այս պատկերն է ներկայացնում՝

Կամ ըստ Կոմիտասի՝ մետրո-տակտային տրանսկրիպցիայի (այն տարրերությամբ, որ այստեղ $\frac{1}{4}$ -ները դարձված են $\frac{1}{8}$ -ներ)

Այս երկրորդ օրինակի մեջ փոփոխված է նաև ռիթմական նկարը: Մինչդեռ առաջինի մեջ ռիթմո-ինտոնացիոն միավորը $\dot{\text{r}} \text{r} | \text{r} \text{r} \text{r}$ եռամասններից է կազմված, երկրորդ եղանակի մեջ $\frac{1}{2}$ «դո» նոտաները դարձել են $\frac{1}{4}$ -ներ և ռիթմական սկզբնառը (շեշտը) փոխադրվել է $\frac{6}{8}$ -ի առաջին և վերջին մոմենտների վրա:

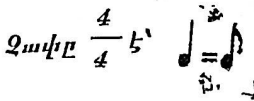

Եթե կետերը հանվեն, ռիթմոմետրը ճշտված կլինի: (Կետերը ավելորդ են):

№ 64—26. Գուրանը մանի, մանի: «Ժ. Ս.», 286/1235: Չափը՝ $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$: Այս պարերգի քառյակի առաջին երկտողն է ձայնադրված: Դիտողություն կա՝ Արագ. երկրորդ երկտողի տեքստն է առաջ բերված. հետևյալ քառյակի առաջին երկտողն է ձայնադրված, Ա. և Բ. տակտի մեջ ռիթմական փոփոխություն կա, տեմպը արագանում է, թեպետ չի նշված, սակայն կրկնակի («Նա Մարոն եմ») առաջին տակտի առաջին երկու նոտաներից բխում է տեմպի արագացման դրությունը: «Նա Մարոն եմ» կրկնակի է: Առաջին տողը կրկնության նշան ունի, երկրորդ տողը նույնպես կրկնվում է:

№ 65—27. Յար ջան, մերը մեռելա: Չափը՝ $\frac{4}{4}$: Ստույգը $\frac{6}{4}$ է, սկզբից՝ $\frac{2}{4}$ պաուզայով: Երրորդ տակտի ց (սոլ) նոտան կիսվում է և այլն: Վերջին $\frac{4}{4}$ -ց-ի տեղությունը՝ $\frac{2}{4}$, մյուս երկու չորրորդը ընկնում է երգի սկզբի տակտի վրա:

№ 66—28. Ջաղաջըս մանի, մանի: «Ժ. Ս.», նախնական ձևը, էջ 286/1236: Տեքստի մեջ երկրորդ տողը չկա՝ «Մաթոյի քուռն կը տանի»: Այնուհետև կրկնակում «Նեյնիմ յարը»-ը փոխարինել էր «Վայ, տարան, վայ, տարան» բառերով: Կոմիտասը քառաձայնել է երգը, որը Պոլսում կատարվել է իր երգչախմբի համերգներում: Նախավերջին տակտի մեջ «ջան» վանկի դույզ $\frac{1}{16}$ նոտաների C նոտայի վրա պետք է լինի վերջընդհատ (նախշաք), կամ նույն այդ վանկը պետք է ունենա նույն նոտաների խումբը, ինչ որ կա հետևյալ «Նազուլ» բառի «նազ» վանկի վրա: Կոմիտասի երգչիններից այդպես ենք լսել: Բլսկ-նոտի մեջ այդ ընդհարը չկա:

Ձ ա - դ ա - ց ը ս մ ա - ն ի մ ա - ն ի .

Երկու տակտը պետք է կազմեն $\frac{4}{4}$: Կամ ավելի ստույգը՝ դարձնել $\frac{2}{4}$:

Տեմպը չի նշված, ինչպես շատ երգերում, բացի պարերգերից: Այս երգի տեմպը չափավոր է, հակում ունի դեպի արագ տեմպը, հսկայից է:

№ 67—29. ա) Բերդիցըն՝ աշեցի: Երկուսի չափը հիմնականում $\frac{6}{4}$ է: Առաջին երգի տակտավորման մեջ թերատ տակտեր կան: Վարիանտում տակտերը լրիվ են: Առաջին երգի չորրորդ տակտի միայնակ $\frac{3}{4}$ -անոց նոտան տոնիկայի շարունակութունն է, նրա ընդլայնումը, կամ Ֆերմատոյի ձևն է, որ հաստատվում է երկրորդ երգի կամ վարիանտի նույն մոմենտում: Չորրորդ տակտում տեսնում ենք թռիչք-դադարը, որ բնորոշ է սրինգի համար, երբ նվագողը եղանակի պարբերութունը ավարտում է այդ ձևով (սեպտիմայի ինտերվալով՝ g ընդհար $+ f \frac{1}{4}$): Առաջին եղանակի (ա) նախափերջին տակտի մեջ պետք է մտնեն նախորդ երկու ութերորդական նոտաները, որ ձեռագրի մեջ առանձնացրել է թերատակտի մեջ: Տեքստի ա) քառյակի վարիանտը տես № 23 երգը, բ) երգի տեքստի երկու քառյակները տարբեր են և իրար հետ ոչ մի կապ չունեն:

№ 68—30. Ազիզ բալիս ըսպանեցին: Չափը՝ $\frac{2}{4}$: Այս երգի մեկուկիսն ամբողջապես «Քեկէ, քեկէ» երգի եղանակն է և նրա վարիանտը. կրկնակը՝ («Սիրավոր լորիկ») այստեղ՝ «Վույ վույ... վիրավոր ջանըս»: Փակագծերում վերջին երկու տակտի դիմաց գրված է փոփոխված ձևը՝ վրան նյուանսավորման օրհնակ տերմինով: Այսպիսով այս երգը հանդիսանում է երրորդ վարիանտը:

№ 69—31. «Հանդումը մնաց յարբս»: Չափը ըստ գրանցման՝ $\frac{6}{4}$ կամ $\frac{3}{4}$, ստույգը $\frac{6}{8}$ է: Երգը կիսատ է, տակտավորված չէ: Տեքստը ևս թերի է: Պարերգ է:

№ 70—32. Սարերը կրակ եմ արել: Չափը $\frac{6}{4}$ է ըստ գրանցման, ստույգը $\frac{6}{8}$: Այստեղ նույնպես տակտի գծերը չեն դրված: Պարեղանակ է: Նույն տեքստով, այլ եղանակով՝ տես սույն ժողովածուի № 16 երգը:

№ 71—33. Վայ քյամարբս, քյամարբս: Չափը $\frac{6}{4}$ է, ստույգը՝ $\frac{6}{8}$: Տակտագծեր չկան:

№ 72—34. Ուսկից կուգաս հուշիկ-հուշիկ: «Ժ. Խ.», 343/1671,2, Չափը $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$: Երգի տակ կա կոմիտասի նշումը՝ «Մկրգըը հատիկ-հատիկ երգիծական (կատակով) ոճով. միջինը ուժով հանկարծ, վերջինն աշխույժ: Շատ մեղմ»:

Այս երգի մեջ ևս տեսնում ենք «ը» վանկամասի սղման երևույթը՝ Ուս-կի-ցը՝ կուգասը՝ հուշիկը: Այդպիսի մոմենտներում ձայնավոր «ը»-ն անշեշտ է և կես տեղափոխված, որ մատենում է ստակատոյին:

№ 73—35. Կայնի, կայնի, գալիս եմ: Չափը՝ $\frac{5}{4}$: Վարիանտը տե՛ս՝ «Շիրակ», էջ 40, № 91—«Քեզի թնչ կը վելե»: չափը $\frac{5}{8}$: Երկրորդ վարիանտը տե՛ս սույն ժողովածուի № 23-ը՝ «Ղարիբ եմ, նոր եմ եկել» եղանակը:

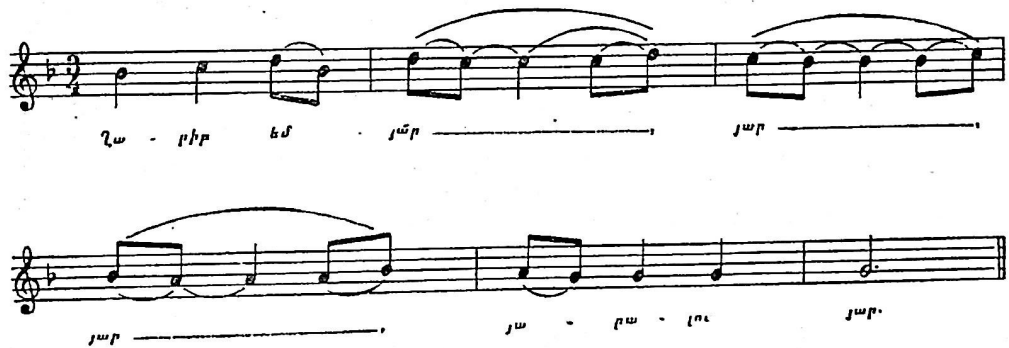
№ 74—36. Ես քեզ սիրի: Չափը՝ $\frac{5}{4}$: Երգի երկրորդ տողը զրված է առանց նոտաների, սրից հասկացվում է, թե մեղոդիան կրկնվում է «Օյ, յարո ջան, օյ, օյ, օյ» և այլն:

№ 75—37. Խանե՛ յամման: Չափը՝ $\frac{6}{4}$, $\frac{6}{8}$: Տեքստի վարիանտները՝ «Ժ. Խ.», 480|2681,2,3: Կրկնակը հանդիպում ենք Վանա երգերի մեջ: Կոմիտասի նշումը՝ «Մասյաց քրդերից, որոնք հայերեն են երգում», վերաբերում է երկրչներին: Պարեզանակ է: Եղանակի վարիանտը տե՛ս, Սպ. Մելիքյան, ժողովածու:

№ 76—38. Գուլե հեյ: Չափը՝ $\frac{5}{4}$: Նույն աղբյուրը: Պարեզանակ է:

№ 77—39. Պարեզանակ է: Չափը՝ $\frac{5}{4} = \frac{2}{4} + \frac{3}{4}$, բացի առաջին 2 սակախից, որտեղ $\frac{3}{4} + \frac{2}{4}$ է:

№ 78—40. Ես քեզի սիրեցի: Չափը՝ $\frac{6}{4}$: Կրկնակը պետք է լինի $\frac{3}{4}$ (ինչպես սր սկսել է վարպետը), Հեռավոր վարիանտը «Ալագյոզ աչերըզ» երգի: Տրանսկրիպցիան այս է (կրկնակը)

Տեքստի մեջ տարբեր մոտիվներ են մտել, որոնցից մեկը ղրնվորության մոտիվն է:

Կանցելարի դուռը վառում էր ֆանար,
Սիրուհուն մեջքին կար արծաթե քյամար,
Մտա կանցելարը, կայնած մնացի,
Խարար տարեք տունը, ղրնվոր զնացի:

Այս տան մեջ Կոմիտասի մոտ զրված է կանցելը, որտեղ մեկ վանկ պակաս է պետք է լինի կանցելարը: Նախավերջին տողում՝ խսիլ-ի տեղ պետք է լինի խըսիր, ինչպես երևում է վերջին տողի հանգից՝ հսիր:

№ 79—41. Ելիր, Մարո, ելիր: «Արի, յար ջան, արի» հանրածանոթ երգի վարիանտն է: Առաջինը ավելի դուռնավոր է և ինտոնացիոն հարուստ ձևեր ունի:

Չափը՝ $\frac{6}{4}$: Գրի է առնված Վաղարշապատում մի գաղթականից, ինչպես և հետագա 4 երգերը:

№ 80—42. Չաղացի դուռը փոս ա: «Ժ. Ն.», 1) 202|573 վ., 2) 244|892. 3) 149|204: Չափը $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$: Երգի վարիանտը, «Նարոյ, Նարոյ» կրկնակով, էվջիլարի վարիանտն է: Վերոհիշյալ երգի մեջ («էվջիլարի» վարիանտի մեջ) բուն եղանակն ունի 3 մամենտ՝ առաջին մաս, միջին մաս և վերջին երրորդ մասը, սրբ մտավորապես այս է՝

№ 81—43. Բորիկ մի ման արի: Չափը՝ $\frac{6}{4}$, $\frac{6}{8}$: Այս երգի մեջ բնորոշ են շունչերը (պտուղաները), սրունք ու թմական սրություն են հարգարում եղանակին:

№ 82—44. Քաղհան եմ անում, րոզ ա: Չափը՝ $\frac{8}{4}$ Կամիտասի մշակած «Քաղհանի» վարիանտն է:

№ 83—45. Խնձոր ունեմ, կրծած ա: «Ժ. Ն.», 154|239: Չափը՝ $\frac{4}{4}$: Երգի երկրորդ տակտը պակաս է, Առաջին տակտը պետք է սկսվի քառորդ պտուղայով, նույն տակտի չորրորդ քառորդը («նեմ») կանցնի հետևյալ տակտը: Հետագայը վարիանտը՝ Կամիտաս—Սպիրիդոն Մելիքյան, էջ 43, № 143, համա. եկեղեցական «Նորաստեղծյալ» երգի մեխոդիկ կազմվածքի հետ:

№ 84—46. Երևան բաղ եմ արել: Չափը՝ $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$: Եղանակի ընդունված (սկզբի) խոսքերն են «էս օր գութանը մերն ա» (Ռոմ. Մելիքյանի մոտ «Հրես եկան սերերը»): Սույն եղանակը վարիանտ է վերոհիշյալ հանրածանոթ երգի: Վեցերորդ տակտը փոփոխված է, յոթերորդը՝ նմանապես: Նոր մամենտը գտնվում է 6-րդ տակտի երկրորդ կեսում և հատկապես c-a վերջին նոտաների ինտոնացիայում: Այս և հետևյալ 6 երգերը գրանցված են Շիրակի Հառիճա գյուղում:

№ 85—47. Սարեն կուգա ջուխտրմ դոչ: «Ժ. Ն.», 466|2583: Չափը $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$: Երգը ձայնազրված է միաժամանակ երկու վարիանտով: Երգի մեխոդիան բնորոշ է իր առաջին և երկրորդ մասերի սիմետրիկ կառուցվածքով և այդ մասերի մեխոդիայի տեքստին հարաբերականությամբ կամ հակադրությամբ: Այդ երևույթը հայ ժողովրդական երգերի մեջ հազվագյուտ է և դուրս միակը ավյալ երգի մեջ: Նույն տեքստով վարիանտը անս Կամիտաս—Սպիրիդոն Մելիքյան, էջ 48, № 164:

№ 86—48. Ալագչոզ աչերը: Չափը ըստ սույն գրանցման՝ առաջին մասում $\frac{6}{4}$ է, երկրորդում՝ $\frac{8}{4}$ կամ $\frac{4}{4}$ (թվում է, որ «Կամար ունքերը» մասում տակտի գիծը բաց է թողնված¹), իսկ կրկնակի մեջ չափը $\frac{4}{4}$ է: Այս երգն ևս միաժամանակ երկու վարիանտով է առաջ բերված:

¹ Մենք դրել ենք պունկտի:

№ 87—49. Երևան բաղ եմ արել: (Ախ, դու, դու, դու): Չափը՝ $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$: Տեմպը նշված է Կամբրտասի կոմիտեի՝ Արագեղ: Երգը հայտնի է «Դու-դուլ» կրկնակի տնվան տակ: Պարեզանակ է, վերսկիջյալ կրկնակով: Նյութանախ նշաններն իրենն են: Վարիանտը տես «Շիրակ», էջ 14, № 36, «Դու-դուլ»:

№ 88—50. Սև ա շոբանի շունը: «Ժ. Խ.», 252/970: Չափը՝ $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$: Պարերգ:

№ 89—51. Զովստ սարի հովիմ մեռնիմ: «Ժ. Խ.», 377/1935: Չափը՝ $\frac{6}{8}$: Պարերգ է:

№ 90—52. Զինվոր տարան Կարոյին: Չափը՝ $\frac{6}{8}$: Երգի քառյակի մեկ՝ երկրորդ տողը պակասում է:

№ 91—53. Չյուն եկել, դուռն առել ա: «Ժ. Խ.», 139/147: Չափը՝ $\frac{4}{4}$: Երգի սկզբում դրված է՝ «30»:

Իսկ 30 համարի տակ գտնվում է «Աղիլ բալիս ըսպանեցին» երգը, սրի եղանակը սույն երգի եղանակի վարիանտն է: Այսպիսով, սույն երգի հետ միասին ունենք 4 վարիանտ: Տակտի դժեր չկան: Կրկնակի երրորդ և չորրորդ տակտերում «էր յա-րըս» վանկերի նստաների վրա կան դրված ba a—a նոտաները (մենք դրել ենք փակադժում). ուրեմն վարիանտ երկրորդ՝ փրուզիական տոնիկայով կիսակազանո, իսկ երգի վերջավորությունը դորիական տոնիկան է: Հաղվադեպ երևույթ է: Հմմտ: «Զինար-ես», որտեղ «յար նո նայ, նայ, նայ» վերջին «նայ»-ը ևս ունի փրուզիական կիսակազանո:

№ 92—54. Ես քեզ սիրեցի: «Ժ. Խ.», 316—1461: Չափը՝ $\frac{3}{4}$: Տեքստը և մեղոդիան չեն համաձայնվում: Ըստ երևույթի խոսքերը մոռացված են և երգողները դրել են առաջին պատահած խոսքերը: Կրկնակը ևս իր տեղումը չէ: (Օրեր, օրեր): Նախորդ երգից մինչև 56 երգը Շահրիարուզն է ձայնադրված:

№ 93—55. Սպաս եմ եփե աղի: «Ժ. Խ.», 279/1196, 12: Չափը սկզբում $\frac{4}{4}$ է «ղի» վանկի Ը-ն և քառորդ շունչը պետք է դատել առանձին տակտի մեջ (կիսատակտ): Կրկնակը $\frac{6}{4}$ է սառույղը՝ $\frac{3}{2}$:

№ 94—56. Հարայ, էլի: Չափը՝ $\frac{3}{4} = \frac{6}{8}$: Պարերգ է:

№ 95—57. Թագվոր, բարով: Չափը՝ $\frac{7}{4}$: Վարիանտը տես «Շիրակ», «Նորավեստի ծառի գովեր» («էս իրենձոր»): Այստեղ երգը լրիվ չէ ձայնադրված: 57—60-ը հարսանեկան երգեր են: Այս և հետևյալ երգը վարիանտներ են միևնույն եղանակի: Աղբյուրն էլ նույնն է՝ Ղազնաֆար գյուղը: Տես նաև «Թագվոր, դու բարով եկար», Կոմիտաս—Սպ. Մե-լիքյան, էջ 60, №. 220: Տեքստը՝ «Հազար ու մի խաղ», II հիսնյակ, էջ 74:

№ 96—58. Մեր բագվորն էր խաչ: Չափը՝ սկզբում $\frac{7}{4}$ «Սուրեն էր կարմիր» և մինչև վերջը $\frac{6}{4}$ է: Այս երգի մի այլ վարիանտը (ԳԶ) Կոմիտասը մշակել է քառաձայն խմբի համար: («Փեսին գովեր»): Տեքստը տես «Հազար ու մի խաղ», II, էջ 68:

№ 97—59. Քաղեմք, բերեմք: Չափը՝ $\frac{5}{4}$,

№ 98—60. Թագվորամեր, դուս արի: Չափը՝ $\frac{6}{4} = \frac{6}{8}$, Վանկարաժանձան տրանսկրիպցիան պահ-

պանված է (տես՝ քե ինչե-րենք բե-րի): Պարերդ է երգիծանքով:

Վերջին չորս հարսանեկան երգերի տեքստերը գրեթե լրիվ կերպով կան Սպիրիդոն Մելիքյանի Հայ ժողովրդական երգերի, պարերգերի և պարեզանակների ժողովածուի մեջ: Սակայն նրա մոտ բացի մի երգի եղանակից, այն է՝ «Թագվոր, բարով»-ից, մյուս եղանակները չկան՝ ձայնագրված գլանների կորստյան հետևանքով (գլանները փոխադրության միջոցին ջարդվել են): Շնորհիվ վերոհիշյալ հանդամանքի հնարավոր է լինում վերականգնել բոլոր եղանակները իրենց լրիվ տեքստերով: Տես նաև «Հազար ու մի իսաղ», II հիսնյակ, №№ 21—27 և 43—46 երգերի տեքստերը:

ՀԱՎԵԼՎԱԾԻ ԿՈՄԵՆՏԱՐՆԵՐԸ

Ժողովածուն ավարտված էր արդեն, երբ մեր տրամադրության տակ զբաղեցին Գիտությունների ակադեմիայի կողմից ձեռք բերված մի շարք երաժշտական ժողովածուներ, որոնց թվում՝ «Գանձարան հայկական երգերի» վեց հատորները, որտեղ դեռեղված էին՝ բաղմամբով զանազան բնույթի երգեր և պարեզանակներ, որոնց թվում նաև Կոմիտասի ձայնագրած՝ հայ ժողովրդական երգերը:

Այդ երգերից մի մասը Կոմիտասի կողմից մշակված են եղել քառաձայն խմբի համար, մի մասն իր ժամանակին՝ 1931 թվին լույս է տեսել Կոմիտասի՝ Ազգազրական ժողովածու խորագիրը կրող հայ ժողովրդական երգերի հատորում, որ կազմել և պատրաստել էր տպագրության ամար երաժշտագետ Սպիրիդոն Մելիքյանը: Դրանց թվումն են նաև Ակնա շարի մի քանի երգերը:

Սույն հավելվածի մեջ մենք զետեղել ենք, բացի վարիանտներից, նաև այն երգերը, որոնք, որքան մեզ հայտնի է, մշակված չեն եղել մեծ վարպետի կողմից և զբաղեցված են եղել սրբակոչ ազգազրական նյութ:

№ 1. Ապարանը քարոտ ա: Այս երգը զետեղված է Կոմիտասի Ազգազրական երգերի ժողովածուի մեջ, որ լույս է տեսել 1931 թ.: Երգը այնտեղ նշված է № 47-ով: Այդ երգը թերի է, որի մասին ղեկավարություններում ոչինչ չի ասված: Հրատարակված Ազգազրական ժողովածուի նույն երգի մեջ հինգերորդ տակալից հետո պակասում է մեկ տակալ, որը սույն ժողովածուի մեջ զբաղեցված երգի յոթերորդ տակալն է՝ «ջան լոլո» բառերով:

Ազգազրական ժողովածուի մեջ հանդիպում ենք $\frac{3}{4}$ և $\frac{6}{4}$ տարբեր չափերի և երգի եղա-

նակը ընդլայնված ձև ունի (22 տակալ $\frac{3}{4}$ -ի հաշվով):

№ 2. Ոսկե մատնիք (Պարտեզ ունիմ, դրախտ ա): Այս երգը նույնպես վարիանտ է (հիմնական, նույն՝ Կոմիտասի Ազգազրական ժող.~ի № 57-ի տակ զետեղված երգի: Սույն նոր ժողովածուի 5-րդ և 6-րդ տակալերը լրացնում են Ազգ. ժող.~ի մեջ զետեղված երգի թերի մասը: Երգը այս ժողովածուի մեջ տակավորված չի եղել Կոմիտասի կողմից: Ազգ. ժող.~ի երգի քառյակը կրկնակ չունի, մինչդեռ սույն ժողովածուի վարիանտում երգը տավորում է «լե, լե, լե լե» ընդլայնված մասով: Սակայն սույն վարիանտի տակավորումը կասկածելի է, ճշտման ենթակա, և, ըստ երևույթին, Կոմիտասի ձեռքով չի արված: Մեր կարծիքով՝ նախատակի մեջ պետք է մտնի նաև երկու ութերորդաչի արված: Մեր կարծիքով՝ նախատակի մեջ պետք է մտնի նաև երկու ութերորդական ֆա նոտաներին հաջորդող սի բեմոլը իր թույլ վանկով: Ուրեմն նախատակի մեջ կանխապես «Պարտեզ ու» վանկերը, որոնցից հետո «նիմ»-ով կսկսվի նոր տակալ: Այսպիսով երգի վերջին նոտային սոլ-ի ավելացած մեկ քառորդը կլազմի երգի սկզբի մեկ քառորդը:

- Այս երգի մասին Սպ. Մելիքյանն իր ղիտողությունները մեջ գրում է՝ «Ինչ
մոտ միայն վերնագրին է, դնում եմ ըստ Արեղյանի վարիանտի: Չափը՝ $\frac{2}{4}$ »:
- № 3. Պարտքով կովը ծախեցին: Վարիանտը տե՛ս Կոմիտաս, Ազգ. ժողովածու, № 173 «Պարտքով
կես մը ծախեցին» երգը: Եղանակը նույնն է: Ազգ. ժող. ում տակտավորված չէ: Այս
երգի մասին Սպ. Մելիքյանն իր ղիտողությունները մեջ նշում է՝ «Չափը $\frac{6}{4}$, ըս-
կըզբից $\frac{2}{4}$ պատկառով: Բառերը աղավաղված են երևում»:
- Սույն ժողովածուի մեջ չափը՝ $\frac{3}{4}$ է, առանց սկզբից $\frac{2}{4}$ պատկառի: Մեզ թվում
է, որ Սպ. Մելիքյանի ղիտողության առաջին մասը ճիշտ է, իսկ $\frac{2}{4}$ պատկառի կիրա-
ռումը այլաձևում է երգը, խախտելով նրա մեթոդիկ լի կառուցվածքը:
- № 4. Երևան բաղ եմ արել: Ներկա ժողովածուի հիմնական մասում ունենք այս երգի լավա-
գույն վարիանտը: Ներկա եղանակի կրկնակը որպես առանձին ինքնուրույն երգ ղե-
տեղված է մեր այս ժողովածուի մեջ՝ «Դոն արի» վերնագրի տակ (№ 8):
- № 5. Մեր բաղը ծառ ա: Այս երգի վարիանտը տե՛ս Կոմիտասի Ազգադրական ժողովածու
№ 36-ը՝ «էս յանը ուլկի»: Դա մեր ժողովրդական ամենատարածված երգերից է, որ
երգվում է նաև «Ունջինար յար ջան» կամ «Ինջինար յար ջան» խոսքերով:
- № 6. Էսօր ուրբաք է: Կոմիտասի «Ազգ. ժող.»-ի մեջ նշված է № 11-ով: Այնտեղ տոնայնությունը
սով է, այստեղ՝ լա: Ազգ. ժողովածուի մեջ մետքը $\frac{2}{4}$ է: Ներկա ժողովածուի մեջ
բերված է երգի լրիվ տեքստը, որի պատճառով դետեղված է այս երգը:
- № 7. Շուշուն ելավ: Այս երգի ութմիկ մեղրիկ կառուցվածքը չի համապատասխանում բառե-
րին: Այս փաստը ակնբախ է դառնում հատկապես 7—12 տակտերից: Ըստ երևույթի
այս երգի եղանակը ավելի հին է, քան վերջնամուտ բառերը: Լադային հիմնական
կառուցվածքը պենտատոնիկ է, որ ավելի ևս հաստատում է մեղրիայի հնագույն ժա-
մանակաշրջանին պատկանելը:
- № 8. Քուն եղիք, բալաս: Գրված է էքսպրոմտով իր լուսանկարի վրա և նվիրված՝ բանաստեղծ
Հ. Հովհաննիսյանին:

Յ Ա Ն Կ¹

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԻ, ՁԱՅՆԱԳՐՎԱԾ 1891 ԹՎԻՆ

1. Նոր ա բացվել սարի լալեն	Չափավոր 6 8	ԲՁ
2. Համ դու սիրուն, համ քու տալը	Միջակ չափավոր 3 4	ԱՁ
3. Կայնեկ ես վարդի հովին	Միջակ 4 4	ԲՁ
4. Զիմ դըլիի ֆաթեն կիտամ	Միջակ 3 4	ԲՁ ԱՁ
5. Հո Տելլո ջան, հո Տելլո	Միջակ 3 8	ԲՁ
6. Գարուն ա, ձուն ա էկել	Չափավոր միջակ 3 4	ԿԳ
7. Ա՛յ տղա, մեր դեղեցի	Միջակ 2 4	ԱԿ
8. Դոն արի	Միջակ 3 4	ԱՁ
9. Կայնեկ ես, կանչում էլ չես	Միջակ չափավոր 3 4	ԳՁ
10. Ջան, նաղանի	Միջակ 3 8	ԴՁ
11. Պուճուր աղջիկ, մի՛ թըռնիր	Չափավոր միջակ 4 4	ԱՁ
12. Գութանը վանալ փոսին	Միջակ 2 4	ԱՁ
13. Արի, սիրուն, իմ դու սիրուն	Չափավոր միջակ 3 4	ԲՁ
14. Յար, լե, լե, լե, լե	Միջակ 2 4	ԲՁ
15. Հուսնակ բակին իջել է	Չափավոր 3 8	ԳԿ
16. Երկինքն ամպել էր	Չափավոր 3 8	ԲՁ
17. Բամբակ եմ ցանել	Չափավոր 3 8	ԲԿ
18. Մեր տանի տեղը փոս ա	Միջակ 3 8	—
19. Լե, լե, լե	Չափավոր միջակ 3 4	ԳՁ
20. Այ իմ յարբս, պատվական ես	Չափավոր միջակ 3 4	ԳՁ
21. Յար, վայ լե, լե, լե	Չափավոր 3 8	ԱԿ
22. Տալոյի դեյրի զուին	Չափավոր 3 8	ԱԿ
23. Ղարիբ եմ, նոր եմ եկել	Միջակ չափավոր 3 4	ԴՁ
24. Ջան, յարո ջան, քո սովդեն	Միջակ 3 4	ԱՁ
25. Դե, յար յարո	Միջակ 3 8	ԲՁ
26. Բաղչազյուլի դըրմըզի	Միջակ 3 8	ԴՁ
27. Նա, նա, նա	Միջակ 3 4	ԲՁ
28. Արաղը հեշտացել ա	Չափավոր միջակ 10'16	ԱՁ
29. Բարակ մեջքիք քյամար պիտեր	Միջակ 3 8	ԱՁ
30. Պարտեզումը իրաղ ես ասում	Միջակ 3 4	ԳԿ
31. Ունջինար յար ջան	Միջակ 4 4	ԱՁ
32. Այ անուշ, լե, ջան անուշ	Միջակ 5 8	ԲՁ
33. Արևին տես ու ասողերին	Միջակ 3 4	ԴԿ
34. Նա, նա, նա... ինչն էր անուշ	Չափավոր 3 8	ԲՁ
35. Միրել եմ սեն երեսին	Չափավոր 3 8	ԳԿ ԱՁ
36. Ղարսա բերդը բըլեր է	Միջակ 2 4	ԲՁ
37. Մայրիկ, ես դնում եմ	Չափավոր 3 4	ԴՁ
38. Մշեցոց Բինգյուլը	Ծանր	(ԱՁ)

1) Կամիտասի ժողովածուի երգերը վերնագիրը չունեն. երգերի վերնագիրը երգի սկզբի
2—3 բառերն են կամ ամբողջ տողը:

39. Աղջիկ, մերըդ մեռել ւ
40. Գիշերվան լուսնյակը
41. Ամպել ւ, ձուն չի դալիս
42. Աղջիկ, անունըդ Շուշան
43. Գյուլ հա, դյուլ հա
44. Կալերի ճամփեն դուզ ւ
45. Բաղչի պատը դըդուճ ւ
46. Սարը կըրակ եմ արել
47. Թագա մածուն եմ մերե
48. Պուճուր աղջիկ, սեւվորը
49. Կայնել եմ, դալ չեմ կարող
50. ա) Գյուլ հա, դյուլ հա (ճոճան)
բ) Գյուլ հա, դյուլ հա (քիչ աշխույժ)
գ) » » (թեթե)
դ) » » (արագեղ)
51. Հո՛յ, իմ նազանի յարըս
52. Աման յար, յար ու յար, յար
53. Բաղչի պատը դըդուճ ւ
54. Սարը կըրակ եմ արել
55. Ուստի կուզաս, ուստի, յարո
56. Վարդո ջան
57. Մըտիկ արա էն դըշին
58. Բամբըկի տակին
59. Ճըրագը վառ ւ, վառ ւ
60. Մեր բամբակը, ձեր բամբակը
61. Ուռի ծառ ըյնի
62. Կայնել ես, կաժ կըմանես
63. Արև ջան, արև (արագեղ)
64. Գուժանը մանի, մանի (արագեղ, ավելի արագացրած)
65. Յար ջան, մերըդ
66. Զաղացըս մանի, մանի
67. ա) Բերդիցը աշեցի
բ) » »

68. Աղիկ բալիս ըսպանեցին
69. Հանդուճը մընաց յարըս
70. Սարերը կըրակ եմ արել
71. Վայ, քյամարըս, քյամարըս
72. Ուստիցը՞ կուզասը՞ հուշիկը՞, հուշիկը՞
73. Կայնի, կայնի, դալիս եմ
74. Ես քեզի սիրի, օյ
75. Խանե յամման
76. Գուլե հեյ, գուլե հեյ
77. Պարեղանակ (առանց անքսարի)
78. Ես քեզ սիրեցի
79. Ելիբ, Մարո, ելիբ
80. Զաղացի դուռը փոռ ւ
81. Բորիկ մի ման արի
82. Քաղհան եմ անում
83. Խնձոր ունեմ, կըծած ւ
84. Երևան բաղ եմ արել
85. Սարեն կուզա ջուխտըմ դոշ
86. Ալագյաղ աշերըդ
87. Երևան բաղ եմ արել
88. Սև ւ չսբանի շունը
89. Զուխտ սարի հովին մեռնեմ
90. Զինվոր տարան Կարոյին
91. Զյուն եկել, դուռն առել ւ
92. Ես քեզի սիրեցի
93. Սըպաս եմ երիել աղի
94. Հարայ էլի
95. Թագվար, բարսվ
96. Մեր թագվարն էր լսաչ
97. Քաղհնք, բերենք
98. Թագվորամեր, դուս արի
99. Մոկաց Միրզա
100. Հավիկ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԻԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԻ ԶԱՅՆԱԳՐՎԱԾ 1891 ԹՎԻՆ

ԵՐԳԵՐԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒՄՆ ԸՍՏ ԶԱՅՆԵՐԻ

ԱԶ				
1.	Համ դու սիրուն	1	21.	Նա, նա, նա 27
2.	Դոն արի	8	22.	Այ անուշ, լե, ջան անուշ 32
3.	Պուճուր աղջիկ, մի թըռնիր	11	23.	Նա, նա, նա... ինչն էր անուշ 34
4.	Գութանը վանալ փոսին	12	24.	Ղարսա բերդը բըլեր է 36
5.	Ջան, յարո ջան, քո սովդեն	24	25.	Բամբակ եմ ցանել դոդ ա 17
6.	Արազը հեշտացել ա	28	ԲԿ	
7.	Բարակ մեջքիդ քյամար պիտեր	29	26.	Կայնել ես, կանչում էլ չես 9
8.	Ունջինար, յար ջան	31	27.	Լե, լե, լե, լե 19
9.	Մշեցոց Բինդյուլը ¹	38	28.	Այ իմ յարբոս, պատվական ես... 20
35-ի վարիանսը			ԳԿ	
ԱԿ			29.	Գարուն ա, ձուն ա էկել 6
10.	Այ տղա, մեր դեղեցի	7	30.	Լուսնակ բակին իջել է ² 15
11.	Յար, վայ լե, լե, լե	21	31.	Պարտեզումը խող ես ասում 30
12.	Տալոյի դեյրի դուկն	22	32.	Սիրել եմ սեն երեսին ³ 35
ԲԶ			ԴԶ	
13.	Նոր ա բացվել սարի լալեն	1	33.	Ջան, նազանի 10
14.	Կայնել ես վարդի հովին	3	34.	Ղարիբ եմ, նոր եմ եկել 23
15.	Զիմ դըլիսի ֆաթեն կիտամ	4	35.	Բաղչադյուլի դըրմըլի 26
16.	Հո Տելլո ջան	5	36.	Մայրիկ, ես գընում եմ 27
17.	Արի սիրուն, իմ դու սիրուն	13	ԴԿ	
18.	Յար, լե, լե, լե, լե	14	37.	Արևին տես ու ասողերին 33
19.	Երկինքըն ամպել էր	16	38.	Մեր տանի տեղը փոս ա ⁴ 18
20.	Դե, յար, յարս	25		

«Մշեցոց Բինդյուլը» լրացուցիչ երգերից է, և Հ. Հ.-ի երգարանում ձայնը չի նշված. պետք է լինի ԱԶ:
 2 Լուսնակ բակին իջել է. նշված է ԳԿ, պետք է լինի ԳԶ:
 3 Վարիանսն ԱԶ է:
 4 Մեր տանի տեղը փոս ա. ձայնը չի նշված. ԴԿ է:

ԵՐԳԵՐԻ ՉԱՅՆԱԿՐԾԱՆ ՎԱՅՐԵՐԸ

(Նշված 1913 թ. բովանդակում)

39. Աղչի, մերըդ մեռել ա	Իզդիրի դավառի Էվջիլար գյուղ
40. Գիշերվան լուսնյակը	» » »
41. Ամպել ա, ձյուն չի դալիս	» » »
42. Աղջի, անունըդ Շուշան	» » »
43. Գյուլ հա, գյուլ հա	» » »
44. Կալերի ճամփեն դուզ ա	» » Կոյբ գյուղ
45. Բաղչի պատը դրդում ա	» » »
46. Սարը կըբակ եմ արել	» » Ալիդամար(լու) գյուղ
47. Թագա մածուն եմ մերել	Արտաշատի շրջ. Բեգջղաղլու »
48. Պուճուր աղջիկ, սևաձոր	Իզդիրի դավառ. Ալիդամար(լու) »
49. Կայնել եմ, գալ չեմ կարող	» Հախվերիս »
50. Ճոճան (ա, բ քիչ աշխույժ, գ Լ. Եթ Լ)	» Շահրիար »
50. Ճոճան (արագեղ)	» Ալիդամար (լու) »
51. Հոյ, իմ նազանի յարբա	» Հախվերիս »
52. Աման, յար, յար ու յար, յար	» Ալիդամար (լու) »
53. Բաղչի պատը դրդում ա	» »
54. Սարը կըբակ եմ արել	Կոտայքի դավառ Գողթ գյուղ
55. Ուստի կուգաս, ուստի, յարո	» »
56. Վարդո ջան	» »
57. Մըտիկ արա Էն դըշին	Կոտայքի շրջ. Ալափարս գյուղ
58. Բամբրկի տակին գյուլումբարին	Արտաշատի գյուղերում
59. Ճրագը վառ ա, վառ ա	Շիրակի գյուղերում
60. Մեր բամբակը, ձեր բամբակը	Կոտայքի դավառ Գողթ գյուղ
61. Ուռի ծառ ըննի	Իզդիրի դավառի Ալիդամար (լու) գյուղ
62. Կայնել ես, կաժ կմանես	» »
63. Արև ջան, արև	» »
64. Գութանը մանի, մանի	» » Էվջիլար գյուղ
65. Յար ջան, մերըդ մեռել ա	» » »
66. Ջաղացս մանի, մանի	» » »
67. Բերդիցը աշեցի	» » Կոյբ գյուղ
68. Ազիզ բալիս բսպանեցին	» » »
69. Հանդումը մընաց յարբա	Աշտարակի դավառի Օշական գյուղ

70. Սարերը կըբակ եմ արեւ
71. Վայ, քյամարըս, քյամարըս
72. Ուսկիցը կուզասը հուշիկը, հուշիկը
73. Կայնի, կայնի, գալիս եմ
74. Ես քեզ սիրի
75. Խանե յամման

76. Գուլե հեյ
77. Պարեղանակ
78. Ես քեզի սիրեցի
79. Ելիբ, Մարո, ելիբ
80. Զողացի դուռը վոս աս
81. Բորիկ մի ման արի
82. Քաղհան եմ անում
83. Խնձոր ունեմ
84. Երևան բաղ եմ արեւ
85. Սարեն կուգա ջուխարմ դոշ
86. Ալագյոզ աչերըզ
87. Երևան բաղ եմ արեւ
88. Սև աս չորանի շունը
89. Զուխտ սարի հովին մեռնեմ
90. Զինվոր տարան Կարոյին
91. Զյուն եկել, դուռն առել աս
92. Ես քեզի սիրեցի
93. Սպաս եմ եփե աղի
94. Հարայ, էլլի
95. Թագվոր, բարով
96. Մեր թագվորն էր լսաչ
97. Քաղենք, բերենք
98. Թագվորամեր, դուս արի
99. Մոկաց Միրզա
100. Հավիկ

- Աշտարակի գավառի Օշական գյուղ
 »
 Վանա գյուղերում
 Կոտայքի գավառի Կըրխ-բուլաղ գյուղ
 Վեդի շրջանի Դավալու գյուղ
 Մասյաց Սարգար-բուլաղի հայախոս եզիդի
 քրդերից
 »
 »
 Վաղարշապատում, մի գաղթական վանեցուց
 »
 Վաղարշապատում, մի գաղթակ. աղջկանից
 »
 »
 »
 Շիրակի գավառի Հառիճա գյուղ
 »
 »
 »
 »
 »
 »
 Իդզիրի գավառի Շահրխար գյուղ
 »
 »
 »
 Ապարանի գավառի Ղազնաֆար գյուղ
 »
 »
 »
 »
 »

10/15/11

ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

	ՊԵ
1. Աղիզ բալիս ըսպանեցին	68
2. Այ անուշ, լե, ջան անուշ	32
3. Այ իմ յարբս, պատվական հս	20
4. Այ տղա, մեր գեղեցի	7
5. Ալագյազ աչերբդ	86
6. Աղջի, անունըդ Շուշան	42
7. Աղջի, մերբդ մեռել ա	39
8. Աման յար, յար ու յար, յար	52
9. Ամպել ա, ձուն չի գալիս	41
10. Արաղը հեշտացել ա	28
11. Արևին տես ու ասողերին	33
12. Արև ջան, արև (արագեղ և ավիլի արագացրած)	63
13. Արի սիրուն, իմ դու սիրուն	13
14. Բաղչադոյուլի ղըմըղի	26
15. Բաղչի պատը դըդում ա	45
16. Բաղչի պատը դըդում ա	53
17. Բամբակ եմ ցանել	17
18. Բամբրիլի տակին	58
19. Բարակ մեջքիդ քյամար պիտեր	29
20. Բերդիցը աշեցի, ա) և բ)	67
21. Բոբիկ մի ման արի	81
22. Գարուն ա, ձուն ա եկել	6
23. Գիշերվան լուսնյակը	40
24. Գյուլ հա, գյուլ հա	43
25. Գյուլ հա, գյուլ հա. ա) ճոճան, բ) քիչ աշխուշ, գ) թեթև, դ) արագիկ	43ա
26. Գութանը մանի, մանի	64
27. Գութանը վանավ Վոսին	12
28. Գուլե հեյ	76
29. Դե, յար, յարո	25
30. Դոն արի	8
31. Ելիբ, Մարո, ելիբ	79
32. Ես քեզ սիրեցի	78
33. Ես քեզի սիրեցի	92
34. Ես քեզ սիրի	74
35. Երևան բաղ եմ արել	84
36. Երևան բաղ եմ արել	87
37. Երկիրքն ամպել էր	10

	4
38. Զիմ գլխի ֆաթեն կիտամ	90
39. Զինվոր տարան Կարոյին	98
40. Թագվորամեր, դուս արի	95
41. Թագվոր, բարով	47
42. Թագա մածուն եմ մերել	19
43. Լե, լե, լե	15
44. Լուսնակ բակին իջել է	75
45. Խանե յամման	83
46. Խնձոր ունեմ, կըծած ա	44
47. Կալերի ճամփին դուդ ա	49
48. Կայնել եմ, գալ չեմ կարող	62
49. Կայնել ես, կաժ կըմանես	9
50. Կայնել ես, կանչում էլ չես	3
51. Կայնել ես վարդի հովին	2
52. Համ դու սիրուն	69
53. Հանդումը մընաց յարըս	94
54. Հարայ էլի	100
55. Հավիկ	51
56. Հոյ, իմ նազանի յարըս	5
57. Հո Տելլո ջան	91
58. Զյուն եկել, դուռն առել ա	23
59. Ղարիբ եմ, նոր եմ եկել	36
60. Ղարսա բերդը բըլբը է	59
61. Ճըրագը վառ ա, վառ ա	37
62. Մայրիկ, ես գնում եմ	60
63. Մեր բամբակը, ձեր բամբակը	96
64. Մեր Թագվորն էր խաչ	18
65. Մեր տանի տեղը փոս ա	97
66. Մըտիկ արա էն ղըշին	38
67. Մըշեցոց Բինդյուրը	99
68. Մոկաց Միրգա	21
69. Յար, լե, լե, լե, լե	55
70. Յար ջան, մերըդ	21
71. Յար, վայ լե, լե, լե	27
72. Նա, նա, նա	34
73. Նա, նա, նա... ինչն էր անուշ	1
74. Նոր ա բացվել սարի լալին	77
75. Պարեղանակ	30
76. Պարտեղումը խաղ ես տում	48
77. Պուճուր աղջիկ, սևավոր	11
78. Պուճուր աղջիկ, մի թըռնիլը	66
79. Զաղացըս մանի, մանի	80
80. Զաղացի դուռը փոս ա	24
81. Զան, յարո ջան, քու սովդեն	10
82. Զան, նազանի	89
83. Զուխտ սարի հովին մեռնեմ	85
84. Սարեն կուգա ջուխտըմ դոչ	70
85. Սարերը կրակ եմ արել	46
86. Սարը կըրակ եմ արել	

87. Սարը կըրտի եմ արեւ	54
88. Սև ա չորանի շունը	88
89. Սըպաս եմ եփել աղի	93
90. Միբել եմ սեն երեսին	35
91. Կայնի, կայնի, դալիս եմ	73
92. Վայ, քյամարըս	71
93. Վարդո ջան	56
94. Տալոյի դեյրի գունն	22
95. Ունջինար յար ջան	31
96. Ուոի ծառ ըլնելի	61
97. Ուտի կուգաս, ուտի, յարս	17
98. Ուտիցը կուգասը հուշիկը, հուշիկը	72
99. Քաղենք, բերենք	97
	82

182

ԿԱՐԵՎՈՐ ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ

Երգի №-ը

28	1-ին տող	2-րդ տակտի 2-րդ և 4-րդ նոտաների կետերն ավելորդ են	
48		ԱՁ, ԴՁ-ի փոխարեն պետք է լինի ԱՁ.	101
80	2-րդ տող	սու 1/2-ի փոխարեն պետք է լինի սու 3/4	106
82	2-րդ >	տակտի դիժն ավելորդ է	105
93	4-րդ >	վերջին նոտայից առաջ պետք է լինի տակտի դիժ	107
108	5-րդ >	երկրորդ տակտ դո-սի 1/16-ի փոխարեն պետք է լինի դո-սի ընդհար լյա նոտայի	103
			102
			104
			108

87. Սարը կըբազի եմ արեւ	54
88. Սև ա չորանի շունը	88
89. Սըպաս եմ եփել աղի	93
90. Սիրել եմ սեն երեսին	35
91. Կայնի, կայնի, դալիս եմ	73
92. Վայ, քյամարըս	71
93. Վարդո ջան	56
94. Տալոյի դեյլի գունն	22
95. Ունջինար յար ջան	31
96. Ուսի ծառ ըլնելի	61
97. Ուստի կուգաս, ուստի, յարո	17
98. Ուստիցը կուգասը հուշիկը, հուշիկը	72
99. Քաղենք, բերենք	97
100. Քաղհան եմ անում	82

Հ Ա Վ Ե Լ Վ Ա Մ

1. Ապարանը քարոտ ա	101
2. Երևան բաղ եմ արել	106
3. Էսօր ուրբաթ է	105
4. Մեր բաղը ծառ ա	103
5. Շուշոն եկավ	102
6. Պարտեղ ունեմ	104
7. Պարտքով կուլը ծախեցին	108
8. Քուն եղիր, բալաս	

